

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta životního prostředí

**Katedra aplikované geoinformatiky a územního
plánování**

Diplomová práce

Vývoj města Kraslic z pohledu územního plánování

Vedoucí práce: prof. Ing. arch. Karel Maier, Csc.

Diplomant: Bc. Aleš Neškrabal

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Aleš Neškrabal

Regionální environmentální správa

Název práce

Vývoj města Kraslic z pohledu územního plánování

Název anglicky

Development of the town of Kraslice from the viewpoint of spatial planning

---

Cíle práce

Práce popíše a bude analyzovat časoprostorový vývoj města z hlediska jeho plánování a reálných změn. Zvláštní pozornost bude věnovat možnostem územního plánování reálně ovlivnit vývoj města za různých okolností.

Metodika

Shromáždění dostupných map a plánů města Kraslic a textů vztahujících se k nim. Vytvoření GIS databáze obsahující výběr získaných dat z map a plánů. Analýza a vyhodnocení těchto vstupů, jejich zasazení do širšího kontextu vnějších okolností (ekonomika, politické zvraty, přesuny obyvatelstva). Nalezení trendů a zvrátových momentů ve vývoji města.

Doporučený rozsah práce

textová část s grafickými přílohami jednotlivých plánů

Klíčová slova

územní plánování, vývoj měst, Kraslice, urbanismus, stavby

Doporučené zdroje informací

- KADLEC K.K. Územní plán Kraslice. Město Kraslice, 2014.
KOTĚŠOVEC, V. Kraslická čítanka. Město Kraslice, Kraslice, 2013.
KOTĚŠOVEC, V. Kraslická kronika. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 2006.
KOTĚŠOVEC, V. Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka. Nakladatelství Ostrov, Ostrov, 2011.
MAIER, K. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.
MIKŠÍČEK, P. – ANTIKOMPLEX (SDRUŽENÍ). *Zmizelé Sudety = Das Verschwundene Sudetenland*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2007. ISBN 978-80-86125-21-3.
MNV v Kraslicích. 600 let města Kraslic. Stráž n.p. Plzeň, závod 3, Karlovy Vary, 1970.
Studio Z. Návrh ÚPN – SÚ Kraslice. Ateliér urbanismu – architektury Plzeň, 1993.
TERPLAN. Směrný územní plán města Kraslic. Státní ústav pro územní plánování Praha, 1970.
ZEMAN, L. – KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-15-.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 ZS – FŽP

Vedoucí práce

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra aplikované geoinformatiky a územního plánování

Elektronicky schváleno dne 27. 3. 2017

doc. Ing. Petra Šimová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 28. 3. 2017

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 28. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Vývoj města Kraslice z pohledu územního plánování“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Kraslicích dne 1.4. 2017

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval panu profesoru Maierovi za odbornou pomoc a lidský přístup, při vedení mé diplomové práce.

Vývoj města Kraslice z pohledu územního plánování

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá vývojem města Kraslice z pohledu územního plánování, kdy největší pozornost je věnována období od konce 19. století do současné doby. Vznik města, jeho historie až do současné doby práce zkoumá podle historických záznamů, map, plánů dostupných z jednotlivých období vývoje města a následně budou porovnány s uvažovanými směry vývoje města z jednotlivých období. Období vývoje města jsou zkoumána z pozice územního a demografického vývoje města s objasněním politické a ekonomické situace. Závěrečné shrnutí uplynulého vývoje města se konfrontuje se současným stavem města a objasňují se jednotlivé vývojové fáze města Kraslice v toku času.

Klíčová slova

Územní plánování, vývoj města Kraslice, historie, demografický vývoj, zástavba

Abstract

This thesis deals with the development of the city Kraslice in terms of territorial planning, where the biggest focus is giving to the period from the late 19th century to today. The origin of the city and history up until now work is researching according to historical records, maps and plans available from different periods of development of the city. Subsequently they will be compared with the intended direction of development in cities from different periods. Development of the city are researching from the position of territorial and demographic views of the city explaining the political and economic situation. In conclusion, the past development of the city is confronting with the current situation of the town and the various phases of the city Kraslice are clarifying.

Keywords:

Spatial planning, development of Kraslice egg, history, demographics, housing

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cíl práce a metodika.....	2
2.1. Cíl práce.....	2
2.2. Metodika.....	3
3. Rešeršní část DP	4
3.1. Územní plánování	4
3.2. Základní pojmy územního plánování.....	4
3.3. Historie územního plánování.....	7
3.4. Udržitelný rozvoj v územním plánování.....	11
4. Studie.....	15
4.1. Charakteristika studijního území.....	15
4.2. Polohopis města Kraslic.....	16
4.3. Vymezení území	17
4.4. Geomorfologické určení Kraslic	17
4.5. Geologické podmínky Kraslic.....	19
4.6. Historie města Kraslic.....	19
4.7. Vývoj města Kraslic do roku 1900.....	26
4.8. Secesní vily z období 1900- 1918.....	31
4.9. Územní vývoj Kraslic od roku 1900- 1918	34
4.10. Politická a ekonomická situace v letech 1900.....	41
4.11. Územní vývoj Kraslic od roku 1918- 1930.....	43
4.12. Politická a ekonomická situace v letech 1918.....	45
4.13. Územní vývoj Kraslic od roku 1930- 1945.....	48
4.14. Politická a ekonomická situace v letech 1930.....	51
4.15. Územní vývoj Kraslic od roku 1945- 1960.....	54
4.16. Politická a ekonomická situace v letech 1945.....	59
4.17. Územní vývoj Kraslic od roku 1960- 1975.....	60
4.18. Politická a ekonomická situace v letech 1960	62
4.19. Územní vývoj Kraslic od roku 1975- 1990.....	64
4.20. Politická a ekonomická situace v letech 1975.....	66
4.21. Územní vývoj Kraslic od roku 1990- 2015.....	68
4.22. Politická a ekonomická situace v letech 1990.....	69
5. Výsledky a diskuse.....	72
5.1. Vyhodnocení územních plánů a map.....	72
5.2. Grafické vyhodnocení demografických údajů.....	76
5.3. Vyhodnocení vývoje města.....	79
5.4. Ovlivnění vývoje města Kraslice územním plánováním.....	85

5.5. Diskuse.....	87
6. Závěr	88
7. Přehled literatury a zdrojů	89
8. Přehled obrázků	92
9. Přílohy	94

1. Úvod

Obsahem mé diplomové práce je zpracování studie na téma „Vývoj města Kraslice z pohledu územního plánování“. Práce se snaží nalézt odpovědi na otázky vývoje města Kraslice v okrese Sokolov z pohledu jeho urbanistického vývoje a územního plánování v toku času.

Současná architektonická podoba a urbanistické uspořádání města dává k nahlédnutí do minulosti a ukazuje, jak se město utvářelo, jak se zde v průběhu času mísily jednotlivé národy, náboženství, vyznávání a kultury. Každá z těchto stop zde zanechala svůj odkaz, který je dodnes dochován a utváří nynější město, nebo je zapsán jen v dobových kronikách, na fotografiích nebo třeba jen ve vzpomínkách.

Specifikou města Kraslice je jeho poloha v podhorské části Krušných hor v drsných klimatických podmínkách s minimem možností využití zemědělství jako hlavní zdroj obživy, což platilo zvláště v minulých dobách a z toho plynoucí nutnost hledat obživu v jiných výrobních oblastech.

Historie Kraslic již byla popsána v několika vydaných publikacích (Kraslická kronika 2006, Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka, Kraslická čítanka 2013) místním kronikářem, V. Kotěšovcem, ale podrobná studie se zaměřením přímo na vývoj města Kraslice z pohledu územního plánování a urbanismu v historických souvislostech doposud ne, anebo jen stručně spolu s hodnocením ostatních měst například autorů K. Kuči a L. Zemana v publikaci Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezku III. díl.

První část diplomové práce se bude zabývat objasněním cílů a metodiky, která by s přispěním teoretické části v rámci literární rešerše měla vést k objasnění odborných pojmů, které budou důležité v praktické části diplomové práce. Vlastní práce se sestává z důkladného polohového, geologického, geomorfologického popisu oblasti, kde se Kraslice nacházejí s návazností na chronologický výčet dějin města, které budou se sesbíranými daty, plány, tabulkami a grafy monitorovat jednotlivá sledovaná období ve vývoji města.

V závěrečné části práce jsou vyhodnoceny získané údaje a následně bude přehledně sestaven celkový obraz města s vývojovými scénáři, které ovlivnily vývoj města Kraslice z pohledu urbanismu a územního plánování.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cíle diplomové práce na téma „Vývoj města Kraslice z pohledu územního plánování“ spočívají v získání jasné představy o rozvoji města z pohledu urbanistického vývoje a územního plánování s podrobným zaměřením na časové období od počátku 20. století do současnosti.

Podrobnější zaměření na období 20. století bylo vybráno z důvodu nejmarkantnějších změn v územním vývoji města. Jak prostorových, tak demografických v kontextu s politickými změnami, které určily nynější stav a podobu města a také, protože se v současné podobě a problémech nejvíce projevuje.

Cílem diplomové práce je vypracování analýzy časoprostorového vývoje města z hlediska jeho plánování a reálných změn.

V závěru diplomové práce bude věnována pozornost možnostem územního plánování reálně ovlivnit vývoj města za různých okolností, které v historii města nastaly a následně budou uvedeny konkrétní příklady, při kterých územní plánování reálně změnilo územní strukturu města a tím i vývoj města Kraslice.

2.2. Metodika

Metodika pro zpracování diplomové práce je založena na sběru dobových map, textů, údajů z kronik, periodik, knih zabývajících se historií města Kraslic získaných převážně z Okresního archívu okresu Sokolov v Jindřichovicích, Městského úřadu v Kraslicích, Krajské knihovny v Karlových Varech a ústních konzultací bývalého dlouholetého kraslického kronikáře a autora několika publikací Václava Kotěšovce.

Sesbírané údaje byly poté vyhodnoceny, roztríděny a přiřazeny k jednotlivým, časovým obdobím vývoje města. Následnou fází bylo vyhodnocení dobových map, zhotovení situačních mapek, prozkoumání dostupných územních plánů vztahující se k jednotlivým obdobím vývoje města Kraslice. Vyhodnocené údaje byly poté konfrontovány terénním průzkumem přímo v katastru města a identifikovány s dochovanými popisovanými objekty, druhy zástaveb a jejich geografickými polohami.

Poslední fází diplomové práce se stalo komplexní vyhodnocení sesbíraných údajů, map, jejich vyhodnocení a následné zodpovězení a objasnění stěžejních otázek týkajících se vývoje města Kraslice z pozice územního plánování. Při zpracování údajů a map byl použit program ArGis 10.2 společnosti Esri.

3. Rešeršní část DP

3.1. Územní plánování

Úvodem ke kapitole o územním plánování, bych rád citoval z bodu 1 § 18 stavebního zákona č.183/2006 Sb., který nejlépe vypovídá o záměrech a cílech územního plánování. „Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích“.(zákon č.183/2006 Sb.)

3.2. Základní pojmy územního plánování

V územním plánování se nalézají mnoho odborných pojmů, které se uvádějí v odborné literatuře a pro potřeby této diplomové práce je nutno tyto pojmy vymezit a popsat.

Území – je část zemského povrchu, které z fyzického hlediska tvoří: plochy, terén, stavby, infrastruktury, plochy pro činnost na něm, pod ním a nad ním. Pojem území lze rozdělit také na několik hierarchických úrovní podle velikosti a to: území kontinentů, území zemí, území regionů, sídelních aglomerací, území jednotlivých měst a vesnic, na zóny a pozemky.

Dalším pohledem na území je pohled ekologický, který nahlíží na území jako na zdroj, který je omezený svojí velikostí, nelze jej rozšiřovat, je neobnovitelný, je poškoditelný, ale přesto z pohledu užívání pro potřebu lidí je území potenciálem, kdy využitelnou část území lze do určité míry zmenšovat či zvětšovat s tím, že tyto změny závisí na organizačních, ekologických, sociálně – ekonomických a technických faktorech.

Území využíváme, buď pro jeho přírodní potenciál k hospodářským účelům pro primární ekonomické činnosti v oblastech, jako je zemědělství, lesnictví nebo těžba surovin, anebo využití území může spočívat v umístování nějakých činností, které na přírodní potenciál nenavazují (bydlení, doprava, služby) i když jsou přírodními podmínkami mnohdy ovlivněny. (Maier 2004)

Územní plánování - Územní plánování chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území včetně urbanistického, architektonického a

archeologického dědictví. Cíle územního plánování jsou vytvářet předpoklady pro udržitelný rozvoj území, které uspokojují potřeby současné generace, aniž by ohrožovali podmínky života generací budoucích.

Orgány, které jsou pověřeny územním plánováním, koordinují veřejné a soukromé záměry v území a konkretizují ochranu veřejných zájmů, které vyplývají ze zvláštních předpisů.

K nástrojům územního plánování patří zejména územně plánovací podklady a územně plánovací dokumentace. Územně plánovacími podklady jsou mimo jiné územně analytické podklady, které zjišťují a vyhodnocují stav a vývoj území a územní studie, které ověřují možnosti a podmínky změn využití území nebo jeho prostorového uspořádání včetně umístování staveb. (zákon č.183/2006 Sb.)

Územní plán - je řešením základní koncepce rozvoje území obce s ochranou jeho hodnot a koncepce plošného a prostorového uspořádání, kdy stanovuje podmínky pro využití vymezených ploch a koridorů.

Územní plán může ve vybraných plochách a koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií nebo regulačním plánem jako podmínku pro rozhodování v území - v takovém případě nelze v těchto plochách a koridorech umísťovat stavby do doby pořízení územní studie nebo regulačního plánu. Územní plán se vydává formou opatření obecné povahy podle správního řádu a je závazný pro rozhodování v území zejména pro vydávání územních rozhodnutí.(zákon č.183/2006 Sb.)

Regulační plán - je podrobnější územně plánovací dokumentací, která zpřesňuje koncepci územního plánu. V řešeném území stanovuje podmínky pro využívání pozemků, jak pro umístění a uspořádání staveb, tak i pro ochranu hodnot, charakteru území a také pro vytváření podmínek příznivého životního prostředí. Regulační plán nahrazuje ve schváleném rozsahu územní rozhodnutí a je závazný pro rozhodování v území. Je vydáván formou opatření obecné povahy zastupitelstvem obce.(zákon č.183/2006 Sb.)

Územní studie - je územně plánovacím podkladem, který řeší koncepci uspořádání určité lokality, zejména vymezuje veřejná prostranství a stanovuje uliční a stavební čáry.

Územní studie upřesňuje zásady prostorového uspořádání, jako je stanovení výšek zástavby a intenzity využití pozemků a navrhuje umístění veřejných prostranství (zeleň, parkovací plochy, hřiště, apod.).

Územní studie je neopominutelným podkladem, který musí být zohledněn v územním řízení, není však ze zákona závazná. Stavebník může v územním řízení prokázat, že našel řešení, které je z hlediska veřejných zájmů výhodnější než navrhuje územní studie. Územní studie jsou evidovány v celostátní evidenci územně plánovací činnosti a jsou k nahlédnutí na odboru koncepce a rozvoje magistrátu. (zákon č.183/2006 Sb.)

Stavební pozemek – je pozemek jeho část nebo soubor pozemků vymezený a určený k umístění stavby, územním rozhodnutím, nebo regulačním plánem. (zákon č.183/2006 Sb.)

Zastavěným stavebním pozemkem – je pozemek jeho část nebo soubor pozemků, který je vymezený a určený k umístění stavby, buď územním rozhodnutím, nebo regulačním plánem. (zákon č.183/2006 Sb.)

Zastavěným územím – je území vymezené územním plánem, nebo postupem, podle stavebního zákona v případě, že obec nemá takto vymezené zastavěné území je zastavěným územím zastavěná část obce vymezená k 1. 9. 1996 a vyznačená v mapách evidence nemovitostí. (zákon č.183/2006 Sb.)

Nezastavitelným pozemkem – je pozemkem, jenž nelze zastavět na území obce, která nemá vydaný územní plán a to: pozemek veřejné zeleně, zemědělský pozemek v intravilánu obce, lesní pozemek v intravilánu obce.(zákon č.183/2006 Sb.)

Nezastavěným územím – jsou pozemky nezahrnuté do zastavěného území nebo do zastavitelné plochy. (zákon č.183/2006 Sb.)

Plocha – je část území tvořená pozemkem, nebo souborem pozemků, která je vymezena v politice územního rozvoje, zásadách územního rozvoje, územním plánem, nebo územně plánovacích podkladech. (zákon č.183/2006 Sb.)

Koridor – je plocha, která je vymezená pro vedení dopravní a technické infrastruktury, nebo opatření nestavební povahy. (zákon č.183/2006 Sb.)

Veřejná infrastruktura – jsou pozemky, stavby a zařízení dělicí se na.

Dopravní infrastrukturu – jsou stavby pozemních komunikací, drah, vodních cest a letišť a s nimi související zařízení.

Technická infrastruktura – je vedení a stavby a s nimi provozně související zařízení technického vybavení (např. vodojemy, kanalizace, čistírny odpadních vod)

Občanské vybavení – jsou stavby, zařízení, pozemky, sloužící pro vzdělávání, sociální služby, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu a ochranu obyvatelstva. (zákon č.183/2006 Sb.)

Územně plánovací dokumentací – jsou: zásady územního rozvoje, územní plán a regulační plán. (zákon č.183/2006 Sb.)

3.3. Historie územního plánování

Období středověku – sídelní prostory v Evropě se v dobách středověku rozdělovaly na území, která byla vhodná pro vývoj zemědělství a na území, ve kterých se zemědělství příliš nedařilo z důvodu pokryvu těchto území horami, vrchovinnými polohami a bažinami. Do těchto nehostinných oblastí je možno zahrnout území střední Evropy severně od Rýna a Dunaje, která vzhledem ke své poloze ležela mimo oblast starověké civilizace a síť trvalých městských sídel. Síť městských sídel zde začaly vznikat až v průběhu středověké kolonizace.

Území nynější České republiky je součástí středoevropského kolonizačního prostoru se soustavou plánovaných středověkých sítí měst.

První zprávy o plánovitém zakládání měst na našem území, které se zakládaly, podle nějakých pravidel jsou známy z doby přemyslovské kolonizace v čele s panovníkem, který zakládáním měst sledoval ekonomické, mocenské a strategické cíle. Později začala svoji roli hrát šlechta a církve a začali doplňovat mezi vzniklá královská města, menší města a městečka, čímž vznikla hustá síť, která prakticky pokryla celé území českého státu. Období pokrytí hustou městskou soustavou se datuje na 13. století – 15. století se sídelními městy, které se staly centra obchodu a řemesel.(Maier 2004)

Zakládání měst ve středověku jako první začal vykonávat tzv. **lokátor**, který měl na starost vyhledání vhodného místa, rozvržení ploch, vytyčení staveb, ale i

organizaci výstavby. Podle města, které mělo vzniknout tak lokátora najímal buď panovník, nebo u poddanských měst šlechtic. Po zadání se zavazoval, že do určitého termínu vybuduje město, které bude fungovat. V dobách zakládání královských měst přiváděli lokátoři osadníky odjinud, převážně z Německa a ti si s sebou přinášeli svůj právní řád a některé stavební zvyklosti oblastí, odkud přišli. (Pavlíček, Zemánek 2011)

Funkční rozvržení ploch, regulativy a jednotlivá práva ve středověku – se začala vyvíjet v průběhu středověkých výstaveb jednotlivých měst. Jednalo se o **práva Městská**, která celkově tvořila rámec urbanistického uspořádání středověkých měst. Z městských práv vycházelo třeba **právo mílové**. Právo mílové znemožňovalo vznik osídlení v blízkosti města, které by mohlo konkurovat městu. **Právo hradební** zase omezovalo růst města za hranice hradeb a nutilo město intenzifikovat zástavbu v rámci výstavby a prosperity. **Tržní právo** bylo významné při zřizování tržních náměstí, které se zřizovaly v nejatraktivnějších částech města v těžišťových polohách, kdy velikost náměstí bylo stanoveno tak, aby odpovídalo významu zakládaného města, jeho uvažované velikosti a objemu zboží, které bude na náměstí obchodováno.

Rozvržení vnitřních částí města na domy, ulice, jednotlivé bloky bylo řešeno v rámci plánovací regulativy a objevovaly se v právních ustanoveních jednotlivých měst, kdy za vzor byly brány vzorové městské statuty tzv. Saského a Švábského zrcadla. Příkladem můžou být požadavky na šířku ulic a jejich diferenciaci, dále sdružování jednotlivých pozemků do tzv. ochozů a hranice ochozů se staly uličními čarami a byly předělem mezi soukromými a veřejnými pozemky.

Uliční čary jsou podle Maiera jedním z nejautentičtějších dědictví, které se v našich historických městech zachovalo, protože většina staveb byla v historii několikrát přestavěna a zbořena, kdy docházelo k přeparcelování a následně se při výstavbě v důsledku návažek měnil i terén. Obrysy bloků, které byly vymezeny uličními čarami, až na malé výjimky byly zachovány.

Jedním z dalších práv, které bylo zaznamenáno, a řídila se jím výstavba měst, bylo Otakarovo právo z r. 1272, které stanovilo, že pro každou stavbu musí být vydáno povolení a zakládat dům, lze jen za přítomnosti souseda.

Jednotlivé plochy města byly rozvrženy na plochy určené pro různé účely, které bylo nutné při plánování dobře navrhnout, aby přispívaly k dobrému fungování města. Jako nástroj plánování působily předpisy a nařízení vydaná v těchto městech, které určovaly a také eliminovaly negativní působení určitých druhů

činností na fungování města. Jako příklad jsou uváděny koželužny, barvířství, kovářství, špitály, které negativně působily na své okolí buď hlukem, zápachem nebo infekcemi a byly umísťovány tak, aby svojí činností neobtěžovaly své okolí. Plánování výstavby měst z těchto důvodů dalo vzniknout pojmu Funkční rozvržení ploch.(Maier 2004)

Nástup průmyslové revoluce v Čechách a na Moravě znamenal další vývoj územního plánování na našem území v době vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II., kdy byly naplánovány první výstavby sítí císařských cest, které se však začaly realizovat až o desítky let později.

Vlivem politické situace v habsburské monarchii, kdy šlechta bránila volnému pohybu poddaných obyvatel svých panství a když je nevyužila v zemědělství, tak je zaměstnávala v manufakturách, bylo opoždění průmyslové revoluce a industrializace na našem území.

Uvolnění nastalo až v 19. století po zrušení nevolnictví z r. 1781, ale poddanství, které omezovalo možnosti industrializace, trvalo až do r. 1848. Obnovení ústavního zřízení z roku 1860 mělo za následek proces decentralizace a obnovy obecní samosprávy. Následně bylo obcím povoleno, zřizovat obecní podniky z čehož vyplynula potřeba řešit problémy technické infrastruktury, dopravy a občanského vybavení.

Vyvolané změny přispěly k zavedení stavebních řádů Království Českého z let 1869 a 1889. Začaly se zřizovat Krajské stavební kanceláře, které se zabývaly určováním pravidel, pro plošné uspořádání a výstavbu měst.

Obsah stavebních řádů zněl, že všechny osady, městečka a města si musí pořídít plány polohy, které budou zobrazovat ulice, náměstí a dále budou zakresleny hranice pozemků, polohy budov a vedení inženýrských sítí. Stavební řády, také začaly určovat regulační podmínky pro upravenou nebo novou zástavbu, jako jsou uliční a stavební čáry, šířka nových a upravených komunikací a také se stanovily hygienické a protipožární opatření.

Po první světové válce a vzniku Československé republiky se urbanistický rozvoj začal projevovat ve větších městech (Praha, Brno, Bratislava), ale i menší města jako Plzeň a Otrokovice se začala urbanisticky vyvíjet. Z dnešního pohledu, byly řady, tzv. upravovacích plánů měst a obcí zpracovány na vysoké úrovni a začaly řešit i funkční regulace ploch. Příkladem může být Zlín, který vyrostl z malého městečka po vzniku ČSR v průmyslové centrum regionu. V této době, bylo územní

plánování ovlivněno zásadami urbanismu, které byly publikovány v roce 1933 v tzv. Athénské chartě. V chartě se jednalo o prosazování monofunkčních městských zón práce, bydlení a rekreace, spojených mezi sebou dopravní sítí.

Města a městečka v Československé republice byla v porovnání se sousedními evropskými zeměmi po druhé světové válce v poměrně dobrém neponičeném stavu, ale poválečné změny, převážně v pohraničních oblastech, které se odvíjely od vysídlování bývalých německých obyvatel, a následném osídlení Čechy a Slováky, způsobily zánik stovek malých vesnic, vesniček, osad a samot. Podle Maiera se jednalo o „urbanizaci skokem“, kdy byla dosídlena pouze vybraná sídla. Následky dosídlení zasáhly i vnitrozemí, hlavně malé vesnice, které přišly o své obyvatele, kteří odešli do pohraničí.

Po roce 1948 se územní plánování ač oficiálně s národohospodářským nemělo nic společného, ale z politických a ekonomických rozhodování se prakticky stalo součástí národohospodářského plánování a z toho vyplynulo následné přijetí zákona č. 280/1949 Sb., o územním plánování a výstavbě obcí, který určoval tři kategorie územních plánů: oblastní plán (OP), směrný územní plán (SÚP) a podrobný územní plán (PÚP). (Pavlíček, Zemánek 2011)

Zákon č.280/1949 Sb. o územním plánování v průběhu 50. let přestal vyhovovat, a proto byl vypracován nový zákon č. 84/1958 Sb. I tento zákon vymezoval tři druhy územních plánů: územní plán rajonu, směrný územní plán a podrobný územní plán. Koncem 50. let s odchodem obyvatel z vesnic do měst se začal řešit problém s nedostatkem nových bytů a tak po vzoru vyspělých zemí se započalo s plánováním a výstavbou nových sídlišť, nejdříve v prolukách uvnitř měst, následně i na tzv. „zelené louce“.

V roce 1976 byl přijat nový zákon č. 50/1976 Sb. o územním plánování a stavebním řádu, tzv. stavební zákon. Obsahem zákona byly územně plánovací podklady, územní generel, urbanistická studie, územní prognóza a územně technické podklady. Územní generel se snažil sladit rozvoj složek krajiny a osídlení, urbanistická studie se zabývala nejlepším využitím architektonického, urbanistického a technického využití území, prognózou se zkoumali možnosti dosažení trvale udržitelného rozvoje území, územně technické podklady ukazovaly údaje o stavu území. Územně plánovací podklady mohly nahrazovat územní rozhodnutí v případě, že nebyla pro dané území zpracována územně plánovací

dokumentace. Územně plánovací dokumentaci vytvářel územní plán velkého územního celku, územní plán obce a regulační plán. (zákon č. 50/1976 Sb.)

Bytová výstavba v 70. letech se skládala převážně z druhé generace sídlišť. Tato sídliště vznikala na rozsáhlých plochách zpravidla za hranicemi měst, ke kterým byla připojována. Základním stavebním prvkem pro výstavbu sídlišť v té době se začínal stávat hlavně betonový panel.

Bytová výstavba v 80. letech probíhala, jako třetí a zároveň poslední generace výstaveb sídlišť, sídliště byly stavěny v menším rozsahu, ale s lepší občanskou vybaveností.

Územní plánování v 90. letech probíhalo, ve znamení legislativních změn. Stavební zákon č.50/1976 sb. s navazujícími vyhláškami se postupně upravoval formou novelizací tak, aby byl uveden do souladu s novými podmínkami. Další změnu představovalo zpracování územních plánů nově soukromými architektonickými kancelářemi a v rámci kontroly a garancí se začaly zřizovat profesní komory. Územní plánování se tak stalo významným prostředkem, který vedl k prosazování veřejného zájmu v tržním prostředí. Prostředkem byla forma prosazení územního plánování, která se začala vydávat veřejnou vyhláškou.

Nejvýznamnější legislativní změna však přišla, až s přijetím nového zákona č.183/2006 sb. – zákona o územním plánování a stavebním řádu s platností od 1. 1. 2007, který upravuje ve věcech územního plánování – zejména cíle a úkoly územního plánování, soustavu orgánů územního plánování, nástroje územního plánování, vyhodnocování vlivů na udržitelný rozvoj území, rozhodování v území, možnosti sloučení postupů podle tohoto zákona s postupy posuzování vlivů záměrů na životní prostředí, podmínky pro výstavbu, rozvoj území a pro přípravu veřejné infrastruktury, evidencí územně plánovací činnosti a kvalifikační požadavky pro územně plánovací činnost.(zákon č.183/2006 Sb.)

3.4. Udržitelný rozvoj v územním plánování

Definice pojmu „udržitelný rozvoj“ má počátek v 70. letech minulého století, kdy jí zřejmě poprvé použili ve své knize z roku 1972 autoři William Behrens, Donella a Denis Meadowsovi - Limits of Growth (Meze růstu).

Kniha se svého plného uplatnění dočkala až v 90. letech 20. století a stala se oficiální užívanou definicí. Potřeba definovat problém, či stav, si začali uvědomovat

ekologové na počátku sedmdesátých let 20. století s růstem výroby stále se zhoršujícím životním prostředím a prošlé světové energetické krizi.

Hranice vyčerpanosti přírodních zdrojů si v té době začali uvědomovat, hlavně ekologové – odborníci zabývající se vztahy a systémy v přírodě a na jejich popud začal vznikat silný myšlenkový proud, který se snažil prosazovat ochranu přírodních systémů oproti zájmům ekonomického růstu a následného sociálního blahobytu. Tento proud se však začal rozdělovat na jednotlivé frakce, které se názorově lišily, od radikálních směrů tzv. hlubinné ekologie, kdy je popřeno právo lidí nadřazovat své zájmy nad přírodu, až po podřízenost přírody před lidmi. (Maier a kol. 2008)

Udržitelný rozvoj je postavený na třech pilířích, které by spolu měly být v rovnováze – pilíř ekologický – pilíř sociální – pilíř ekonomický.

Ekologický pilíř – tento pilíř je nejčastěji přiřazován ke vztahu hospodaření s přírodními zdroji a začal se projevovat již v minulých dobách prakticky od dob mladší doby kamenné, kdy se lidé začali věnovat zemědělství, obhospodařovat půdu, využívat další přírodní zdroje.

Jako přímý příklad udržitelného hospodaření, který nás ovlivňuje dodnes, můžeme uvést lesní hospodářství, jež je zvláště od dob josefínských reforem na přelomu 18. a 19. století typické hospodařením se systematickou regulací těžby dřeva tak, aby byla zachována funkce lesa.

V současné době se většina vyspělých zemí snaží vytvořit nástroje, které by zajišťovaly ekologický rozměr udržitelnosti rozvoje v lokálním i regionálním měřítku, které jsou přijímány na nadnárodních fórech.

V zemích Evropské unie včetně České republiky se pro podporování ekologických aspektů udržitelného rozvoje vyvinuly společné aktivity v podobě Natura 2000, Econet a lokální Agendy 21. Dalším z nástrojů, který je využíván pro ochranu přírody v rámci udržitelného rozvoje je nástroj užívaný pro posuzování vlivů některých investic na životní prostředí EIA (Environmental Impact Assessment) a v případě strategií a plánů je používána v rámci zemí Evropy procedura strategického hodnocení vlivu na životní prostředí SEA (Strategic Environmental Assessment). (Maier a kol. 2008)

Sociální pilíř – udržitelného rozvoje je podle Maiera definován, jako soudržnost společenství obyvatel. Pro dosažení sociální udržitelnosti musí být vztahy populace, technologie a kapitálu ve společnosti nastaveny tak, aby životní úroveň každého jedince byla odpovídající životu, který by zajišťoval životní úroveň jako adekvátní a bezpečnou.

Aby bylo možno sledovat a porovnávat sociální soudržnost, tak byl vyvinut rozvojový program UNDP (United Nations Development Program) společnosti OSN – (Organizace spojených národů), která v něm porovnává tzv. index lidského rozvoje HDI (Human Development Index).

Index je složený ze tří dílčích rozměrů – dlouhý a zdravý život, znalosti a důstojný životní standard. Pro jejich zjištění jsou použity indikátory – předpokládaná délka života při narození, přístup ke vzdělání, hrubý produkt na obyvatele v paritě kupní síly.(Maier a kol. 2008)

Ekonomický pilíř – udržitelného rozvoje se v současnosti zabývá převážně otázkou ekonomického růstu a stále jsou hledány způsoby, jak tohoto růstu trvale dosahovat.

Ekonomický růst z pozice udržitelného rozvoje je považován, jako pozitivum, v případě, když se růstu dosáhne vyšší kvalitou a produktivitou lidské práce, technologickou nebo organizační inovací, intenzifikací výroby a ne větším a intenzivnějším využíváním přírodních zdrojů.

Jako další pozitivní krok je považováno hlavně v případech vyspělých států, vzrůstající podíl technologií při výrobě, které jsou šetrné k životnímu prostředí a to svojí vyšší energetickou a surovinovou úsporností i následným odstraňováním znečištění z minulé doby.

Udržitelný ekonomický růst, vyjádřený růstem HDP (hrubého domácího produktu), je podle OECD – (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), takový růst, který nezvyšuje zátěž na životní prostředí konceptem zvaným „decoupling“, což je koncept prolomení vazby mezi ekonomickým růstem a s tím spojenou zátěží životního prostředí.(Maier a kol.2008)

Vývoj měst a jejich udržitelný rozvoj, byl již v minulosti jedním z problémů, který hlavně v dobách průmyslové revoluce zaměstnával tehdejší sociální reformátory, utopické socialisty, či anarchisty. S přibývajícím počtem obyvatel přicházejících z vesnic do měst a jejich přilehlých aglomerací se začaly projevovat problémy s jejich umisťováním do měst a tak od nich začaly vznikat návrhy modelů ideálních sídel, jež měly být v harmonickém vztahu s přírodou, zároveň akční a poskytující výhody města.

Jedním z vizionářů, který své myšlenky opravdu uskutečnil, byl na přelomu 19. a 20. století Ebenezer Howard. Myšlenky propagoval nejdříve ve formě vydaných brožurek nazvanými To – Morrow: A Peaceful Path to Real Reform (Zítřek: Pokojná cesta k opravdové reformě z r. 1898) a Garden Cities of To-Morrow (Zahradní

města zítřka z r. 1902), které propagovaly zahradní města a po té skutečně realizoval projekty dvou zahradních měst Letchworth a Welwyn v okolí Londýna.

Myšlenka satelitního zahradního města spočívala v plně vybaveném městě, které nabízí svým obyvatelům kvalitní obytné prostředí v dotyku se zelení a zároveň dostupné pracovní prostředí v místě. Tím by se slučovaly kladné stránky venkova a města.

Alternativou k satelitním zahradním městům se stala koncepce uspořádání města do obytných okrsků a výrobních zón, se kterou přišli ve 20. letech 20. století američtí urbanisté Clarence Perry a Clarence Stein. Principem obytného okrsku bylo rozmístění základní občanské vybavenosti v okruhu pěší dostupnosti a tranzitní doprava byla vedena mimo území okrsku.

Členění města na zóny určené k bydlení, práci a rekreaci mezi sebou prostorově oddělené a navzájem propojené dopravou se pak stalo předlohou funkcionalistického urbanismu, který byl přenesený do tzv. Aténské charty z roku 1933, která byla redigována a publikována v r. 1939 švýcarským architektem Le Corbusierem. (Maier a kol. 2008)

Uvedené dvě základní myšlenky výstavby měst (koncept zahradního města a členění města na zóny pro bydlení, rekreaci a výrobu) z počátku 20. století se staly předlohou pro výstavby měst a byly aplikovány téměř po celém světě.

Po dokončených výstavbách mnoha měst se však začaly projevovat i negativní stránky těchto koncepcí, které se projevovaly v rostoucích nárocích na dopravu mezi jednotlivými vyčleněnými zónami měst. Dalším negativem těchto koncepcí, bylo nedostatečné rozlišení soukromých a veřejných prostor a uniformita obytných čtvrtí. Uniformita obytných čtvrtí se projevovала v rámci města, ale i mezi jednotlivými městy.

První kdo vyjádřil nespokojenost se zavedeným funkcionalistickým plánováním a přestavbou měst se stala, v šedesátých letech 20. století kanadská publicistka Jane Jacobs, která napadla ve své knize Smrt a život amerických velkoměst do té doby uznávanou urbanistickou teorii i praxi územního plánování, jako zhoubnou pro život ve městech a jejich ekonomickou životaschopnost.

Dalším, kdo zpochybňoval zavedenou koncepci, byl teoretik Christopher Alexander ve svém textu z roku 1979 Město není strom (City is Not a Tree), který se zasazoval o organický rozvoj orientovaný na potřeby komunit.

Přestavby i výstavby měst od počátku 20. století prošly svým vývojem, kdy byly hledány formy měst a osídlení, které by dokázaly vytvářet příznivé podmínky pro životní prostředí, hospodářský vývoj a soudržnost obyvatelstva. Dosažené výsledky,

kteře se mohou zdát z dnešního pohledu poněkud rozporuplné, mají i v dnešní době svojí vypovídací hodnotu.(Maier a kol. 2008)

4. Studie

4.1. Charakteristika studijního území

Pro vypracování diplomové práce, jako předmět výzkumu, bylo vybráno území města Kraslic v okrese Sokolov.

Kraslice, své jméno získaly z německého názvu Graslitz, nebo také (Grekliś, Gresliś, Gressel, Gressles, Grassles, Grasel i Gradlice). V překladu to souvisí buď se slovem „graz“ (výhonky nebo mladé větvičky jehličnatých stromů, eventuelně jehličnatý lesík), nebo se slovem „grass“ (tráva, louka, pastvina). Druhá část jména přípona – las, - les, - liś, - lińs, byla původně zmenšeninou, později se její forma připodobnila v saských (kdysi slovanských) oblastech původně slovanské příponě – ice v její poněmčené formě - itz a tak vzniklo jméno Gras+litz znamenající asi travnatý palouček, pastvinku, obklopenou nízkými lesíky. Další, z teorií o vzniku jména Kraslice je slovanské označení „Krásný Les“.

V erbu mají Kraslice odedávna písmeno G, později byl tento znak doplněn o dva Nohy (bájně zvíře velikosti lva s ptačím zobákem, vyplazeným jazykem a polo rozpjatými křídly) držící nad ním korunu.(Jáchymovský 1970)

V současné době je oficiální znak města upraven na modrý španělský štít, na něm je položeno znamení – velké stříbrné latinské písmeno G a na štít je položena královská koruna se třemi liliovými listy a dvěma perlami.(Kotěšovec 2013)

Obr. č. 1 – Podoba současného a minulého znaku města, zdroj: Wikipedie 2017

4.2. Polohopis města Kraslic

Kraslice se nacházejí v Karlovarském kraji v okrese Sokolov v nejzápadnější části Krušných hor u saské hranice SRN.

Hřeben Krušných hor zde tvoří státní hranici a odděluje Klingenthalskou kotlinu v horní části povodí Svatavy (Zwotta) od Čech. Město je situováno v údolí při řece Svatavě. Ze severovýchodu jsou Kraslice napojeny na údolí Bublavského a Stříbrného potoka, které rozšiřují zastavitelné území o boční větve. Údolí Bublavského a Stříbrného potoka jsou souběžné, mezi nimi se nachází protáhlá vysoká ostrožna Hradiště (715 m n. m.).

Pod ústím Stříbrného potoka do Svatavy se z druhé strany od západu napojuje údolí Kamenného potoka, které tvoří protilehlou větev se zastavitelným územím. Údolí Svatavy se zhruba po 1,5km jižně od konce města velice zužuje a stává se zde velmi úzké, průchodné pouze vybudovanou silnicí a železniční tratí.

Terén města Kraslic je silně plastický rozčleněný hluboce zaříznutými údolními Svatavy a jejich přítoků, které zde vytvořily údolní nivu v průměru okolo 200m – 300m širokou, dnes zastavěnou a tvořící město. Od obou svahů nivy se zvedají svahy se sklonem 20 -30°, relativní výškový rozdíl v zastavěném území Kraslic, činí 50 – 80m.

Obr. č. 2 – Pohled na současné Kraslice, zdroj: GIS, Ortofoto ČZÚK 2016

Nadmořská výška údolní části Kraslic se pohybuje okolo 525 m n. m. a vystupují z ní okolní vrchy - Špičák (993 m. n. m.), Sklenský vrch (813 m. n. m.), Tisovec (802

m. n. m.), Sokol (744m. n. m.), Sněženský vrch (743 m. n. m.), Zámecký vrch (716 m. n. m.), Zelená Hora (713 m. n. m.) a Šibeniční vrch (656 m. n. m.).

4.3. Vymezení území

Katastrální území města Kraslic, má v současné době rozlohu 8134 ha a je složené z 15 částí: Černá (Schwarzenbach), Čirá (Lauterbach), Kámen (Stein), Kostelní (Kirchberg), Kraslice (Graslitz), Krásná (Schönwert), Liboc (Frankenhammer), Mlýnská (Konstadt), Počátky (Ursprung), Sklená (Glasberg), Sněžná (Schönau), Tisová (Einberberg), Valtěřov (Waltersgrün), Zelená Hora (Grünberg) a Hraničná (Markhausen).

Do roku 1960 se město Kraslice skládalo z částí Kraslice a Sklená s výměrou 1234 ha, v roce 1960 byly přičleněny obce Krásná, Tisová, Zelená Hora a výměra vzrostla na 2809 ha, v roce 1976 se ke Kraslicím přičlenily osady Černá, Čirá, Kámen, Kostelní, Liboc, Mlýnská, Počátky, Sněžná a Valtěřov, v roce 1991 se přičlenila Hraničná a celková výměra katastrálního území se ustálila na 8134ha.

4.4. Geomorfologické určení Kraslic

Oblast Kraslic se po geomorfologické stránce řadí.

1. Provincie: Česká vysočina

2. Soustava: Krušnohorská soustava

3. Pod - soustava: Krušné hory

Geomorfologická podoba Krušných hor je výsledkem třetihorních poruch a pohybů, které je postihly v oligocénu a neogenu s původním parovinným povrchem s čtvrtohorní modelací reliéfu. Tektonicky jsou Krušné hory jednostranně zdviženou krou spadající do Čech příkrým svahem zlomového původu.

Povrch hor tvoří zvlněná parovina výrazně členěná zlomovými svahy a údolními vodními toků. Do nejzápadnější části území zasahuje mírně zvlněný povrch Smrčin s průměrnou výškou 400 – 500 m. n. m., který v pliocénu nabyt ráz piedmontní plošiny. Krušné hory vytváří od severovýchodu k jihozápadu protáhlou hornatou

oblast v délce 130 km a okolo 19 km šířky. Průměrná výška povrchu terénu Krušných hor se přibližuje 1000 m n. m., výrazněji zde vyčnívá pouze Klínovec se svými 1243 m. n. m.

Jihozápadní oblast Krušných se dělí na Klínoveckou a Jindřichovickou plošinu zakončující Krušné hory.

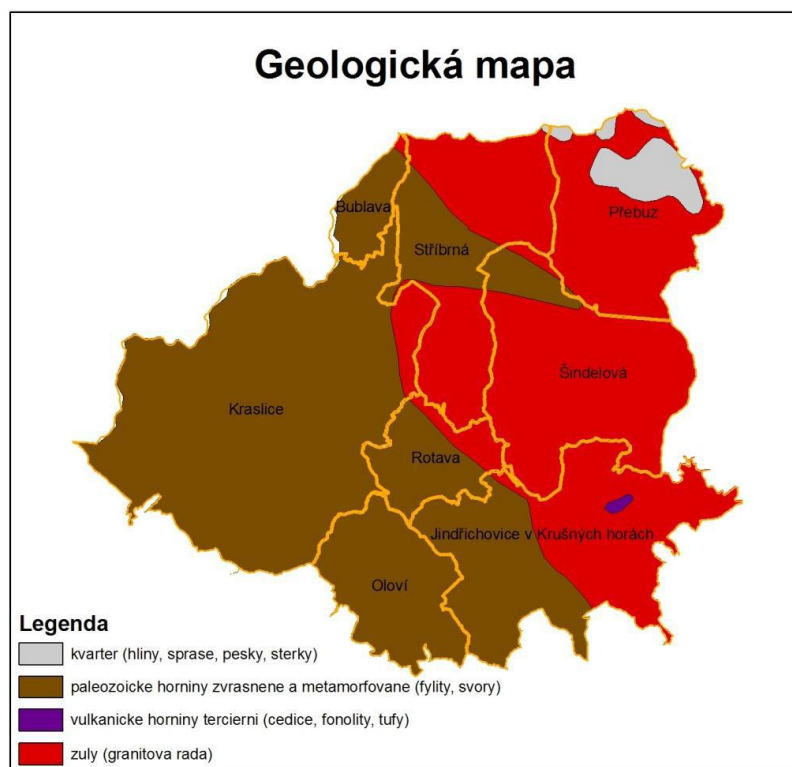

Obr. č. 3 – Geomorfologická mapa, zdroj: GIS, Cenia, 2016

Jindřichovická plošina je položena v nižších polohách s méně členitým reliéfem. Území mezi Jindřichovickou plošinou a Klínoveckou oblastí je různorodé a je položeno ve směru od Děpoltovic k Nejdku, dále podél Svatavsko-rolavského zlomového svahu pokračuje údolím řeky Svatavy od obce Smolná na Kraslice a napojuje se na kraslickou kotlinu. Od Kraslic vede údolím Rudného potoka směrem k severu. (Demek 1965)

4.5. Geologické podmínky Kraslic

Oblast Kraslic patří svojí polohou do tzv. Českého masivu. Okrajovou oblastí Českého masivu je i oblast krušnohorsko – durynská, taky sasko – durynská a tvoří s celou jihozápadní částí Krušných hor složité antiklinorní pásmo, budované převážně krystalickými břidlicemi a granitoidy.

Obr. č. 4 – Geologická mapa Kraslic a okolí, zdroj: GIS, Cenia 2016

Území Kraslic je tvořeno slabě a středně proměnnými horninami starohor, až prvohor, typickými představiteli hornin, které se v Kraslicích a jeho okolí nacházejí, jsou horské žuly. (Kotěšovec 2013)

4.6. Historie města Kraslic

Období 1200 – 1500. První zmínky o osídlení města Kraslice jsou zaznamenány ve 12. století v souvislostech s počátky hornictví a obděláváním půdy na tomto území. V té době řeka Svatava rozdělovala toto území na dva újezdy, na západ na Lubský újezd a na východ na Hroznětínský újezd, který byl spravovaný tepelským

klášteřem. Lubský újezd, byl postoupen listinami z roku 1158, 1165, 1188 českými panovníky klášteřu ve Waldsassenu.

Území dnešních Kraslic bylo převedeno listinou ze dne 11. listopadu 1154 Fridřichem Hohenstaufem a později byla potvrzena Vladislavem II. Hlavním motivem zájmu waldsasenských mnichů o tyto jinak málo lákavé horské kraje, které byly pokryty těžko proniknutelnými hvozdy, bylo objevení rudných ložisek, především stříbra, mědi, olova, cínu a v menší míře i zlata. Tyto nálezy odstartovaly vznik zdejších osad, v prvopočátku hlavně, jako hornických sídlišť. (Jáchymovský a kol. 1970)

První potvrzená listinná zmínka o Kraslicích je z roku 1356 od rytíře Rudigera ze Spärnecku, jež roku 1348 koupil od klášteřa Waldssasen Lubský újezd, následně se poddává Karlu IV. a ten mu pak zase jeho panství vrací, jako léno koruny české. (Jáchymovský a kol. 1970)

Jako jeden z nejdůležitějších dnů pro město Kraslice se jeví den 15. 8. 1370, kdy listinou Karla IV. dostaly Kraslice Loketské městské právo a následně na Norimberském sněmu byly povýšeny na město. Kraslice v té době měly podobu hornické osady umístěné pod starým hradem, u které vedla jedna z nejstarších cest, vedoucích z Lokte přes Chodov do Saska dělící se u Tatrovic na cesty do Nejdku a Kraslic.

Dalším dochovaným historickým údajem je změna majitelů Kraslic z roku 1401, při kterém zastavil král Václav IV. Kraslice bratřím Jindřichu a Konrádovi z Raytenbachu. Bratři, se ale spojili s Václavovými saskými nepřáteli a zavázali se ke službám Vilémovi markraběti Míšeňskému a začali loupit na cestách spojujících Sasko s Čechami. Reakcí na loupení bylo svolání chebské městské rady, která z obchodních důvodů měla prvořadý zájem na bezpečnosti cest.

Výsledkem bylo vypravení vojenské výpravy proti Kraslicím v srpnu roku 1412, za podpory královského vojska, pod velením loketského purkrabího a správce hradu Hertenberku Jana Maléřika. Následovalo dobytí hradu a zajetí bratřích z Raytenbachu. Na tento konflikt město doplatilo, kdy zámek a hlavně doly utrpěly těžké škody ze kterých, se potom jen pomalu a dlouho vzpamatovávaly. (Jáchymovský a kol. 1970)

Po zajetí bratřích z Raytenbachu, však nakonec došlo ke smíření mezi nimi a králem Václavem a on jim po té předal panství zpět. Raytenbachové zde vládli do roku 1448, kdy Mikuláš z Raytenbachu prodal Kraslice, Neidhardu Thossovi z Erlebachu, který je však za dva roky postoupil pánům z Plavna.

V průběhu válek s králem Jiřím z Poděbrad dal Jindřich z Plavna Kraslice vypálit. Pro porušení lenních závazků byly Kraslice Jindřichovy z Plavna odňaty Jiřím

z Poděbrad a ten je následně propůjčil, jako léno saským spojencům hejtmanu Konrádu Metschovi z Milé a jeho bratrům Janu a Petzoldovi.

V průběhu roku 1487 Kraslice znovu získali do léna páni z Plavna, ale za tzv. loketské války jim je odňali Šlikové, aby je sněmovním nálezem z roku 1506 znovu získal zpět Jindřich z Plavna.

Období 1500 – 1650. V letech 1516 – 1525 v Kraslicích vládl Václav a Jan Elbogner ze Schönfeldu a v průběhu jejich vlády obdržely Kraslice prostřednictvím Zdeňka Lva z Rožmitálu od Ludvíka Jagellonského, horní privilegia.

Po obžalobě Václava Elboga vdovou po Jindřichovi z Plavna pro neoprávněné držení kraslického panství, je Elborgovi kraslické panství odejmuto a následně je získává na dva roky dvorní maršálek Jan Pflug z Rabštejna, který vlastnil kutací právo na stříbrné, zlaté a cínové doly na svých statcích v severozápadních Čechách. (Jáchymovský a kol. 1970)

V roce 1527 prodal Jan Pflug Kraslice Jeronýmu Šlikovi z Holiče v rozsahu, kdy k celému panství patřilo město Kraslice a vsi Krásná a Sněžná, služby, pole, louky, lesy, rybné vody, honitby, kostelní léna, činže, roboty, kostelní léna a soudnictví. Roku 1530 obdržel Jeroným Šlik od krále Ferdinanda I. Velké privilegium na těžbu stříbra, zlata i jiných kovů a také na svobodný prodej poloviny desátku (urbury) pro celé kraslické panství.

Roku 1547 v důsledku porážky německých protestantských kněží u Mühlberku, ztrácí Šlikové kraslické panství, které opět získali páni z Plavna. V roce 1555 odkupují kraslické panství zpět Šlikové, roku 1567 je prodávají Jiřímu ze Šumberka na Glouchově a ten je roku 1575 prodává Jiřímu ze Schönburku.

V roce 1570 založil v Kraslicích hamerní mistr Erhard Kaiser hamr na výrobu měděného drátu. Od roku 1597 je zaznamenán velký příliv kverků (horních podnikatelů) budující velká horní díla, kteří sem přicházeli především ze Saska, Lipska, Norimberku a Hamburku, protože je sem lákaly vyhlídky na dobře placenou práci, ale i klid před náboženskými válkami a nepokoji.

O velký rozkvět kraslického hornictví se zasloužil majitel kraslického panství August ze Schönburku, který roku 1600 oddělil město od panství a následně mu daroval starou i novou nálevnu na tržišti. Dále mu propůjčil právo vařit pivo i pálit kořalku a povolil obchod se solí.

Dalším významným počinem bylo roku 1601 zavedení nového horního řádu - „Schönburgische Befreyung und Begnadung uber die Berkwerke der Herschaft Grosslass im Bohaimb“, který se stal právním základem kraslického hornictví.

Rozkvět kraslického hornictví byl důvodem ke zřízení horního hejtmanství, které bylo srovnatelné svým významem s hejtmanstvím jáchymovským.

Z hornictví profitovalo i město Kraslice a v roce 1605 vystavěli měšťané na místě darovaných náleven radnici. V roce 1606 byl postaven druhý pivovar – městský (první pivovar byl postaven, jako panský), následně začali vznikat nové mlýny – panský, knapovský a ještě čtyři další. Rozvoj města rovněž znamenal vybudování městských lázní, vznikaly nové rybníky, zakládaly se nové sklárny a celkově se dařilo rozšiřovat řemeslné cechy. Roku 1620 měli Kraslice okolo 6000 obyvatel a polovina z nich byla zaměstnaná v hornictví a výrobních odvětvích s ním souvisejících. Šichmistři a kverkové zastávali často ve městě nejvyšší politické funkce a z některých byli i purkmistři.

Při rozkvětu a budování města se rovněž nezapomnělo na novou výstavbu kostela, který vznikl vedle starého dřevěného kostela, který byl následně zbourán a v rozmezí let 1615 -1618 byl postaven prostorný kostel pro dva tisíce osob podle evangelického vzoru. Značnou část nákladů na stavbu věnovali zdejší bohatí kverkové.

Třicetiletá válka byla důvodem ukončení rozkvětu Kraslic, i když proti ostatním velkým a bohatým městům se Kraslic tolik nedotkly. Vzhledem k tomu, že patřily saským Schönburkům a byly luteránské, tak stály pod ochranou císařova spojence evangelického saského kurfiřta. Další výhodou byla poloha, kdy ležely mimo hlavní vojenské cesty.

Pozvolnému úpadku města, však nezabránil, ani relativně dobrý stav města po válce, kdy k úpadku města velkou měrou přispěla protireformace (reakce římskokatolické církve na protestantskou reformaci). Ta se nejdříve neprojevovala, ale pod nátlakem roku 1628, začali Kraslice opouštět evangeličtí kněží a začali se usazovat v Hollenhammru, těsně za saskými hranicemi v místě dnešního Klingenthalu.

Zde byli navštěvováni kraslickými evangelíky. Když kolem roku 1634 byla zrušena řada kraslických horních lén, tak začalo mnoho zámožných měšťanů a horních podnikatelů odcházet i z náboženských důvodů do Saska a v městě začalo ubývat obyvatelstvo.(H.Brandel 1928)

Roku 1639 bylo zasláno krajským hejtmanem loketského kraje přípis kraslickým a jiným svobodným horním městům s opisy rozkazu českého místodržitele v Praze s obsahem reformačního patentu, o přijetí katolické víry s rozkazem, aby se podle něj řídili.

Reakcí bylo zaslání žádosti císaři Ferdinandovi III. roku 1650 Schönburky z Kraslic, kteří prosili, aby město a panství bylo ušetřeno rekatolizace. Připojili se k nim přímluvným listem i saský kurfiřt Jan Jiří a evangeličtí stavové, radové, vyslanci a poselstva mírových porad z Norimberka.

Po odeslání žádosti a následkem mocných přímluv zůstaly Kraslice i nadále při vyznání Augspurské konfese a roku 1650 bylo císařskou rezolucí přikázáno královským místodržícím, aby zastavili ohlašování reformačních patentů v Kraslicích.

Období 1650-1800. Roku 1652 odmítal majitel kraslického panství Jiří Arnošt Schönburk přispět k vydržování katolického faráře v Kraslicích a nutit své luteránské úředníky a poddané ke katolické víře. Přes tato opatření se v Kraslicích roku 1653 usadil první katolický farář, který zde založil první katolické matriky.

Důsledné provádění protireformace a katolizace donutila Schönburky roku 1666 prodat kraslické panství Nosticům – Antonínu Janu Hartwigu Nosticovi, a ti zde zavedli, ač dříve luteráni přestoupivše na katolickou víru velmi přísný rekatolizační kurs. Ten znamenal, již roku 1676, úplné vítězství protireformace v Kraslicích. Výsledkem byla stále větší emigrace kverků a hornických mistrů potlačovaných ve víře do sousedního evangelického Saska.

Dalším důvodem úpadku hornictví v Kraslicích byl postupný úbytek nerostného bohatství a s ním postupné ubývání příjmů místního obyvatelstva, pro které bylo hornictví nejdůležitější zdroj příjmů. Z těchto důvodů došlo mezi roky 1699 – 1706 skoro k úplnému přerušení těžby.

Úpadek kraslického hornictví znamenal v oblasti, kde půda a podnebí nevytvářely dost příznivé podmínky pro zemědělství, hledání nových zdrojů obživy, pro místní obyvatelstvo. Našly je, ve výrobě krajek, paličkování, pletařství, výrobě bílého povlakového zboží a ve výrobě hudebních nástrojů.

V roce 1631 se v Kraslicích usadil první houslař Melchior Lorenz, ze saského Breitenhameru a okolo roku 1666, první obchodník s krajkami Salomon Rück .

O větším rozvoji náhradních odvětví za hornictví se však považuje až druhá polovina 18. století, kdy zde Jan Kleider, zavedl tkaní bavlny. V roce 1778 byla zahájena Josefem Angerem výroba hudebních nástrojů.

Velkou událostí roku 1766 se stala oficiální návštěva císaře Josefa II., která byla považována za velmi významnou, související, s obnovou města a počátky místní průmyslové výroby.

Do poloviny 18. století Kraslice a okolní vesnice prakticky stagnovaly, kdy z údajů Tereziánského katastru je možno vyčíst, že ve vsích na panstvích nebyli řemeslníci a jejich obyvatelé se živil, jako horníci a nádeníci ve městě.

Další možností obživy obyvatel okolních vesnic bylo dřevařství a pálení dřevěného uhlí. Během 18. století, docházelo v Kraslicích a okolí k definitivnímu zániku hornictví (Kuča, Zeman 1998)

Období 1800-1850. V počátcích 19. století je zaznamenán velký vzestup místního průmyslového podnikání, kdy roku 1809, vzniká v Zelené Hoře (nynější městská část Kraslic), první přádelna vlny firmy Landrock a Keilwert.

Roku 1822 je založena kraslickým měšťanem Bedřichem Karlem Stärckem, na úpatí Zámeckého vrchu továrna, kterou jeho syn Jan David Stärck rozšířil. Přikoupil panskou měďárnu na Stříbrném potoce a přeměnil jí na první rakouskou továrnu na oleum (kyselina sírová). O další rozšíření firmy se postaralo přikoupení hnědouhelného dolu u Svatavy u Sokolova a tím k rozšíření a zvelebení dosud málo významného sokolovského hnědouhelného hornictví na Sokolovsku. Výsledkem bylo pozdější založení významného podniku - „Montánní průmyslové závody Johann David Stärck“, které byly významné i v regionálním měřítku.

V roce 1826, byla založena Leopoldem Thomasem v místech staré kraslické drátovny - „Přádelny a česárny“ s pozdějším názvem „Spojené továrny na ovčí vlnu“. Průmysl se v hospodářsky chudém Krušnohoří mohl rozvíjet jen na základě kvalitní a velmi hodnotné, ale špatně placené domácí a tovární práce, kdy potraviny a suroviny pro výrobu se musely dovážet po špatných cestách a také opačně, výrobky se vozily do vnitrozemí. V té době vedla z Kraslic pouze jedna silnice přes Jindřichovice do Lokte. (Kotěšovec 2006)

V roce 1843 problémy s dopravou začala řešit výstavba silnice Kraslice-Jindřichovice-Sokolov. Výstavba byla ukončena a předána do užívání roku 1845 s názvem Císařská silnice a následně byla prodloužena z Kraslice do Hraničné na státní hranice. Budování této silnice rovněž poskytovalo v neúrodných letech obživu těm nejchudším. Rozpočet na výstavbu silnice činil 6000 zlatých. Hrabě Ervín Nostic, jako podporu chudých, na svém panství zajistil z vlastních prostředků stavbu kanálů a mostů. (Kotěšovec 2006)

Výstavba silnice se velmi pozitivně promítla do rozvoje města Kraslice a dala možnost transformovat hornické město na město průmyslové. Roku 1839 udělil Ferdinand V. městu Kraslicím, povolení k pořádání šesti trhů ročně. Roku 1843 v důsledku velké a dlouhodobé neúrody brambor bylo v Praze na podporu chudého Krušnohoří utvořeno zvláštní komitě k podpoře chudých obyvatel Krušnohoří.

Dalšími změnami prošly i Kraslice, kdy čtyři místní rybníky byly roku 1847 vysušeny a proměněny na louky. V roce 1847 žilo v Kraslicích 5590 obyvatel a bylo zde evidováno 638 domů.(Kotěšovec 2006)

Období 1850 – 1900. Roku 1848 7. září byl ústavodárným rakouským sněmem ve Vídni přijat zákon o zrušení poddanství za úhradu, zrušení roboty a vrchnostenské pravomoci nad poddanými rolníky.

Ukončení feudalismu znamenal zánik Loketského kraje, do kterého Kraslice patřily, a začala nová územní reorganizace. Místo vrchnostenských panství se základem nového státního zřízení a správy staly svobodné a samosprávné obce, okresy a země.(Kotěšovec 2006)

Roku 1850 v rámci politických změn byl utvořen politický a soudní okres Kraslice. V Kraslicích bylo zřízeno okresní hejtmanství a okresní soud a tím se staly sídlem okresu. Důkazem významu tehdejších Kraslic je výsledek sčítání obyvatelstva dnešního Sokolovska a Kraslice byly v roce 1869, kdy sčítání proběhlo, největším městem s 6335 obyvateli.(Kotěšovec 2006)

Kraslice v tehdejší době ovlivňovaly nejen politické změny, ale také přírodní katastrofy, kterými roku 1858 byly Kraslice postiženy. Jednalo se o velkou povodeň a následně během měsíce vypukl ve městě požár, který byl naštěstí uhašen, až příchodem silného deště. Ale ani tyto události nezastavily rozvoj města, město se rozrůstalo, roku 1865 zde byla otevřena první městská hudební škola, vznikaly nové výrobní dílny a továrny.(Kotěšovec 2006)

Roku 1866 vypukla Prusko – Rakouská válka a v důsledku toho se Kraslice cítily ohroženy vpádem Prusů ze sousedního saského Klingenthalu a tak ze severní části města, byly zbudovány obranné valy v mokřinatých loukách. Nakonec k invazi z této strany nedošlo, protože si Prusové vybrali pro svůj vpád do Čech jiné cesty, ale při návratu zpět po skončení války, Kraslice na čas obsadili. Dle dobových zpráv byli Prusové místními obyvateli přijímáni celkem příznivě a k žádným škodám zde nedošlo.(Kotěšovec 2006)

V roce 1867 byl v Kraslicích založen Spořitelní a záložní spolek, který začal pomáhat hospodářskému rozvoji města. Začaly se také objevovat nové podniky a nová odvětví, jako výroba dětských foukacích harmonik, kterou roku 1872 založil Adolf B.Rölz. Založena byla také výroba dětských trumpet Richarda Angera a dokonce zde byl založen chov kanárů na export.

Roku 1873 se zúčastnilo světové výstavy ve Vídni 23 firem z Kraslic a roku 1875 byla Antonem Richardem Breinlem vybudována velká továrna na dětské hračky.

V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století prožívalo město Kraslice mohutný rozmach zdejší průmyslové výroby, kdy hlavní význam zde začínal hrát textilní průmysl a město i okolní obce se staly velkým střediskem výroby prádla, krajkovin, vlněného zboží, záclonovin a dámské konfekce.

Jako nejvýznamnější průkopníky textilní výroby této doby v Kraslicích lze uvést firmy J.L. de Ball a Comp., Hlawatsch a Isbary, Fuchs Meindl a Horn, Durst key, Leopold Gotfried Thomas, Pilz, Schutz, a Franz Kunzmann a syn.

Po textilním průmyslu se začal rozvíjet v Kraslicích také průmysl výroby hudebních nástrojů a vznikaly další firmy na výrobu hudebních nástrojů. V roce 1877 A.K.Hüttl, v roce 1882 F.X.Hüller, v roce 1885 Anton Riedl, v roce 1886 Johann B.Elgas a Franz Hennl. Z těchto dílen vznikaly továrny, které své výrobky vyvážely do celého světa. V roce 1891 je v Kraslicích zřízen druhý peněžní ústav a to Městská spořitelna.(Kotěšovec 2006)

4.7. Vývoj urbanismu a zástavby města Kraslic do roku 1900

Kraslice v období před třicetiletou válkou patřily k jedněm z nejlidnatějších měst v Čechách a svým počtem obyvatel byly srovnatelné s největšími hornickými městy Loketska – Jáchymovem a Horním Slavkovem.

Po třicetileté válce (1618 – 1648) podle záznamů z roku 1654 se v Kraslicích nalézalo 331 domů z toho 40 domů zpustlých (důsledek války), mlýn na měděnou rudu a železný hamr.

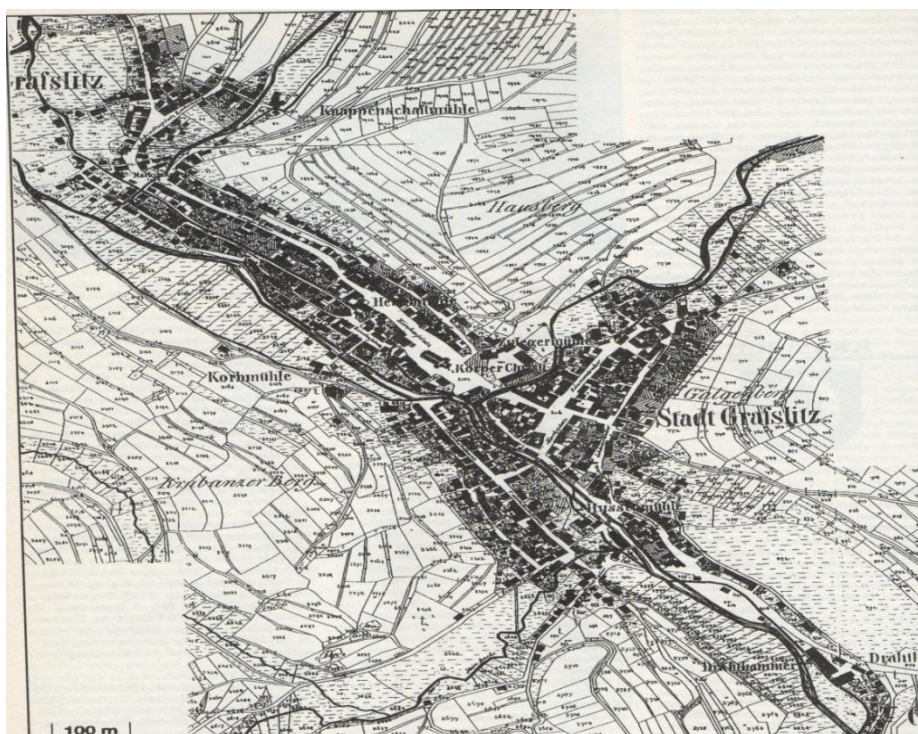
Do poloviny 18. století se rozvoj města vlivem úpadku hornictví v Kraslicích prakticky zastavil. V roce 1713 se v Kraslicích nacházelo 341 obydlených domů a z roku 1757 je zaznamenáno 364 domů.

Hornictví v Kraslicích v průběhu první poloviny 18. století zanikalo, ale vznikalo nové výrobní odvětví. V roce 1785 se proto v Kraslicích nacházelo již 443 domů. Prosperita a rozvoj Kraslic pokračoval i v první polovině 19. století a Kraslice v roce 1843 již měly 638 domů.(Kuča 1998)

V roce 1890 v době ekonomického růstu města bylo v Kraslicích evidováno 871 domů. Kraslice vzhledem ke své údolní poloze, měly již od svého vzniku, půdorys tvořený dominantní údolní osou rozvinutou v nepravidelné protáhlé náměstí, doplněnou souběžnými ulicemi ve svazích.

Zástavba města se převážně rozkládala na levém (východním) břehu Svatavy a přítok Stříbrného potoka ji rozděloval na dvě části. Každá část města měla své samostatné náměstí. Dolní část města mělo náměstí Marktplatz (nyní náměstí

T.G.Masaryka) a na něj navazující širokou ulici Räumersstrasse (nyní Havlíčkova ulice), která byla kolmá se Svatavou a rovnoběžná se Stříbrným potokem.

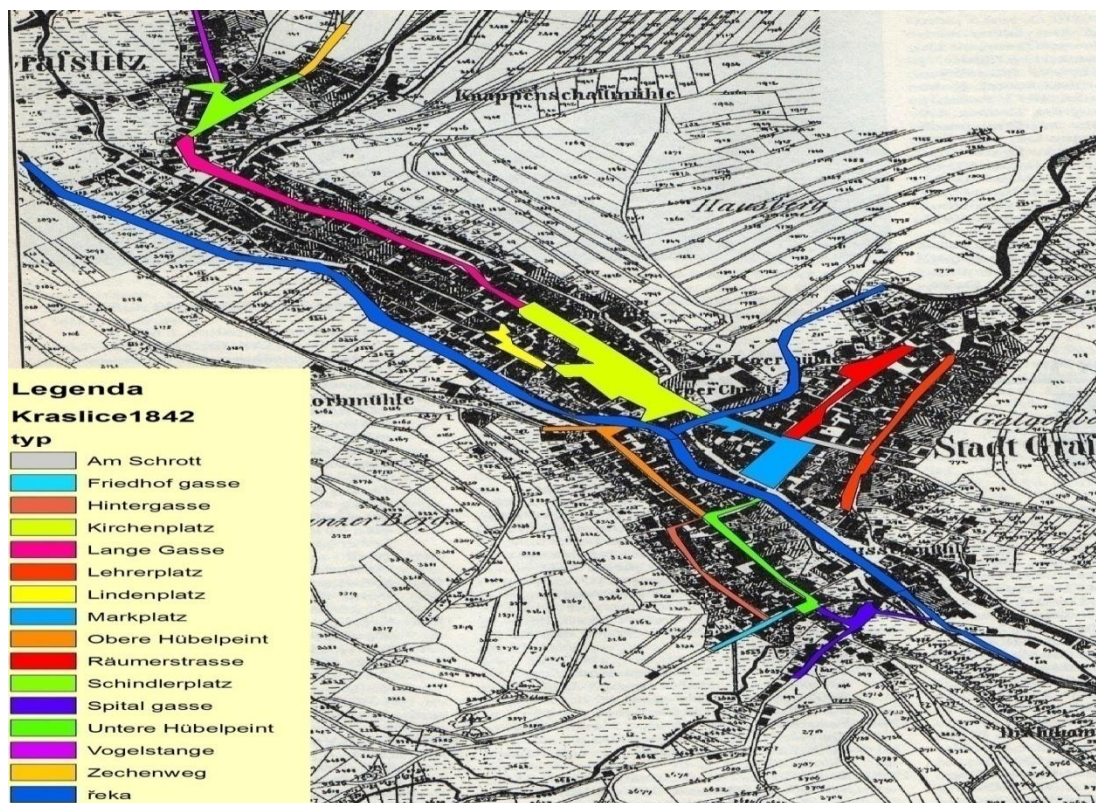

Obr. č. 5 – Mapa stabilního katastru 1842, zdroj: Kuča, 1998

V horní části města se nacházelo náměstí Kirchenplatz (Kostelní náměstí - dnes již zaniklé), na které navazovala ulice Langegasse (nyní Pohraniční stráže) končící na vidlicovitém náměstí Schindlerplatzu (dnes zaniklé), z náměstí pokračovala ve směru ke Klingenthalu ulicí Vogelstange (dnes B. Smetany).

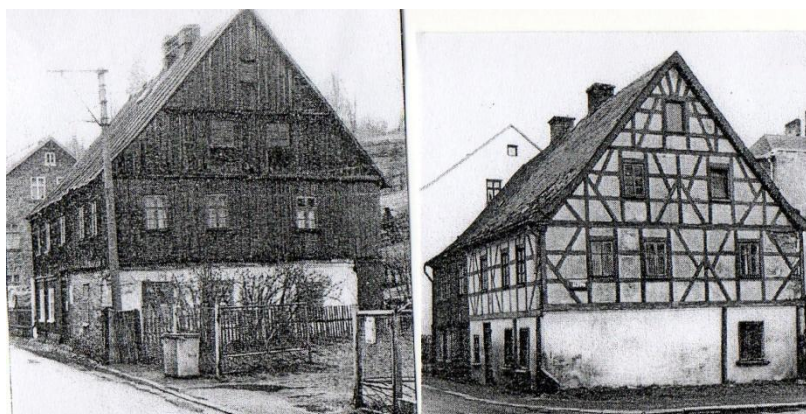
Ve směru dnešní Bublavy navazovala ze Schindlerplatzu ulice Zechenweg (nyní Wolkerova). Mezi Kostelním náměstím a řekou vzniklo malé náměstí Lindenplatz (Lipové náměstí dnes již zaniklé).

Základní topografii města doplňovala, pravobřežní ulice Obere a Untere Hübelpeint (Pod nádražím a 5. května) se souběžnou ulicí Hintergasse (Zadní ulice), na kterou navazuje Friedhofgasse (Mánesova) a z druhé strany Kamenného potoka Spitalgasse (nyní Hřbitovní).

Obr. č. 6 – Mapa hlavních ulic a náměstí Kraslic 1842, zdroj: Autor, Gis, 2017

Zástavbu města v té době tvořily převážně domy se zděnými nebo roubenými přízemky, patro bylo obedněno prkenným bedněním.

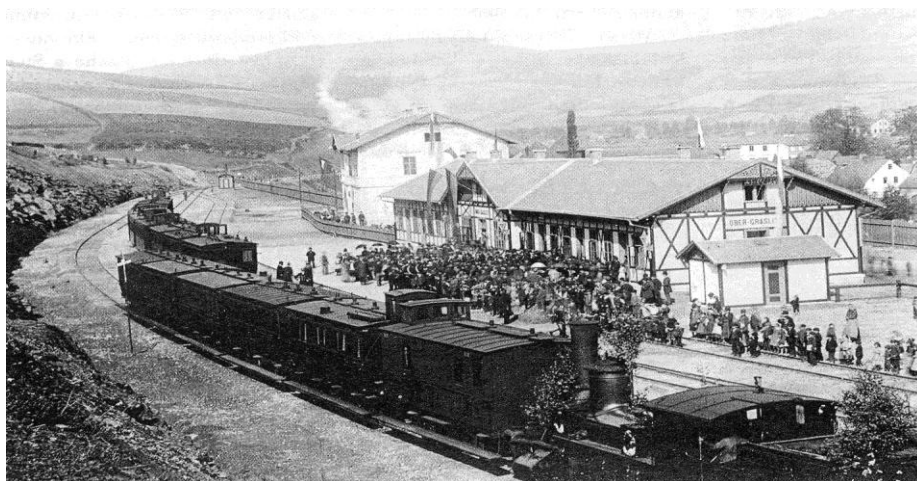

Obr. č. 7 – Foto dochovaných bedněných a hrázděných domků v Kraslicích, zdroj: Kuča 1998

Novodobý rozvoj města pokračoval i mimo katastr města a prosperující lehký průmysl dovolil rozvoj i okolních vesnic v obou údolích, které se spojily v téměř souvislou údolní zástavbu navazující na město a táhnoucí se vysoko do hor.

Dřívější oblast Kraslicka, která byla dříve řídko osídlená, se tak stala na konci 19. století a počátkem 20. století, jednou z nejhustěji osídlených oblastí Čech. Typická stavení, která se ve vesnicích okolo Kraslic v té době stavěla, byly přízemní dřevěné domky se sedlovou střechou, později s rozvojem dopravy a možnosti dovozu jiných materiálů na výstavbu domů se začaly stavět i domky zděné.

Dalším faktorem, který pozitivně zasáhl do vývoje města, bylo v roce 1876 zprovoznění železnice ze Sokolova do Kraslic a následné prodloužení trati v roce 1886 do Klingenthalu. Nádraží a trať byla v době své výstavby velmi moderní.

Obr. č. 8 – Slavnostní otevření horního nádraží v r. 1886, zdroj: Krušnohorské noviny, 2016

Železniční trať v Kraslicích byla umístěna tak, že těleso železniční trati bylo postaveno na západním okraji údolí a proto nevyvolávalo žádný konflikt se starou zástavbou města v jeho pravobřežní části. Nově postavená železniční trať se přiblížila jen k západní části ulice Hintergasse (Zadní ulice). Poloha obou kraslických nádraží byla stanovena profilem údolí, které dovolilo vystavět dolní nádraží poměrně daleko jižně pod městem, horní nádraží využilo rozšířenou část údolní nivy západně od Langegasse (dnes Pohraniční stráže).

Roku 1893 – 1894 byl v Kraslicích vybudován nový, moderní vysokotlaký vodovod, který čerpal vodu v lesním údolí Hraničné a následně ji přiváděl do města.

Rozvoj města stál i za výstavbou nového katolického kostela Božího těla, který je postavený jako pseudorománská bazilika s příčnou lodí a věží na západní straně.

Kostel je postaven na bývalém Kirchenplatzu (Kostelním náměstí) na místě, kde stál starý hornický kostel, který však přestal vyhovovat a také se nacházel ve špatném technickém stavu. V roce 1892 byl starý kostel zbourán a v roce 1893 byl položen základní kámen nového kostela. Podoba budoucího kostela byla vybírána ze dvou návrhů u stavitelů Widemanna z Františkových Lázní, který dodal návrh

v gotickém slohu a stavitele Václava Géblera z Kraslic s návrhem v románském slohu. Oba návrhy byly vystaveny a většinu hlasů získal gotický projekt. Tento návrh, ale nebyl schválen c.k. ministerstvem kultury ve Vídni a následně je doporučen projekt trojlodního kostela – baziliky v architektonické formě románského slohu ze 13. století. Projekt byl vypracován nejvyšším stavebním odborem c.k. ministerstva vnitra. Financován byl z veřejných sbírek, bazarů, koncertů a slavností. Značnou částkou zlatých na výstavbu kostela přispěla rodina Nosticů, hrabě František Thun, místní továrníci a podnikatelé a nakonec i jeho Veličenstvo císař věnoval 50 000 zlatých.

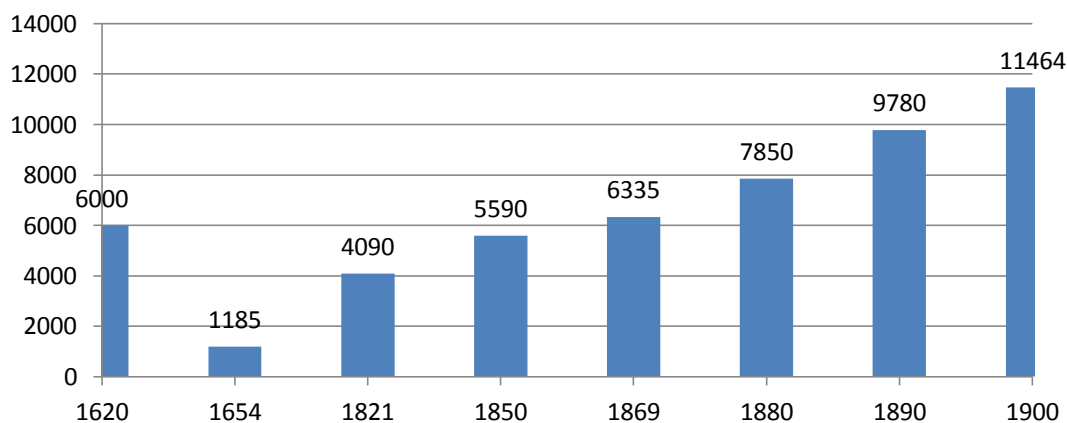

Obr. č.9 – Současná podoba novorománského kostela, zdroj: foto autor, 2017

Stavbu kostela prováděli bratři Königové z Chebu pod technickým vedením c.k. stavebního adjunkta Karla Dondy. Výstavba probíhala do roku 1896, kdy byla stavba zkolaudována. 2. července 1896 byl nově postavený kostel kardinálem Františkem Schönbornem z Prahy vysvěcen. Roku 1899 -1900 byla postavena nová fara na místě staré, naproti kostelu.

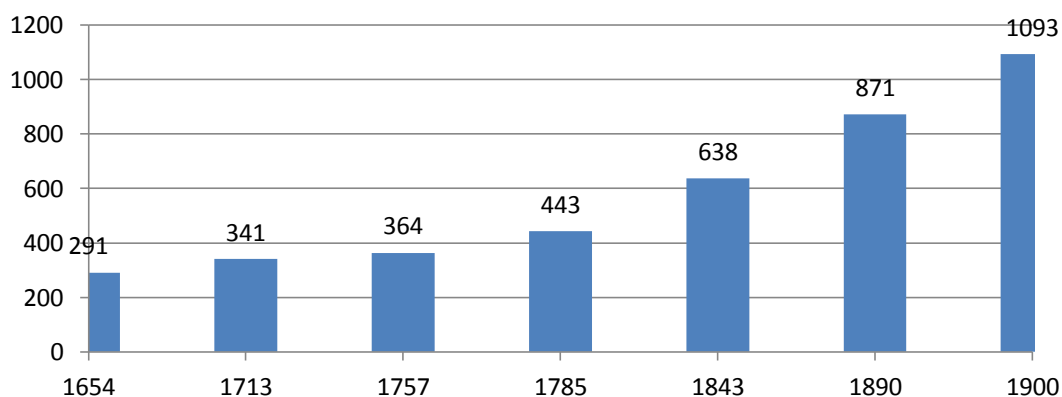
Výstavba města na konci 19. století probíhala v závislosti na ekonomickém růstu města, které se rozvíjelo v oblastech výroby hudebních nástrojů, hraček a textilu. Ekonomická prosperita zapříčinila růst města, přibývali noví občané a také se začalo s přestavbou a regulací stávajícího města. Kolem roku 1900 zde začaly vznikat nové secesní dominanty města, kterým ustupovaly původní hrázděné a dřevěné domy, které se ojediněle zachovaly v okrajových částech města.

počet obyvatel v Kraslicích do r. 1900

Obr. č. 10 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r.1900 , zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích do r. 1900

Obr. č. 11 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1900, zdroj: ČSÚ 2017

4.8. Secesní vily z období 1900 – 1918

Jedním z významných architektonických prvků, který se dochoval v Kraslicích do současné doby, jsou jednotlivé secesní vily významných kraslických továrníků, které vznikaly na počátku 20. století, většinou v areálu nebo v blízkosti jejich továren.

První z několika dochovaných staveb je secesní vila průmyslníka Antona Richarda Breinla, která byla postavena v roce 1903. A. R. Breinl byl významný kraslický podnikatel, který založil továrnu na dětské hračky a hudební nástroje. Byl významným zaměstnavatelem, který se podílel na hospodářském rozvoji Kraslicka.

Projekt vily byl koncipován jako reprezentativní sídlo vyjadřující společenské postavení a ambice příslušné sociální vrstvy. Autorem projektu byl městský stavitel z Teplic Otto Steintl.

Stavba domu je postavena jako solitérní vilový dům typu anglické „cottage“ ve stylu romantizující secese. Jedná se o typ domu s vloženou obytnou halou v přízemí, ze které vychází centrální schodiště, které komunikačně propojuje celý prostor domu. Budova je situována v rozlehlé zahradě obehnané litinovým plotem.

Stavba je koncipován jako rohový průnik dvou kvadratických hmot. Celková hmota objektu je převýšena mohutnou čtyřbokou věží předstupující před líc západní fasády.

Obr. č. 12 – Secesní vila R. Breinla současná podoba, zdroj: Wikipedia , 2016

Hlavní průčelí je členěno centrálním rizalitem s arkýřem umístěným v jeho střední ose. Arkýř nese mohutná kuželová konzola zdobená štukovým reliéfem s motivem kaštanu jírovce. Horní plocha arkýře je uzpůsobena jako balkon s dřevěným zábradlím vloženým do štítu. Plocha štítu je zdobena hrázděním vytvářejícím skružový secesní ornament rámuující vchod na balkon. Jihovýchodní nároží objektu je zvýrazněno válcovým arkýřem, jehož fasáda je zdobena štukovými reliéfy hrajících andělů. Parter budovy zvýrazňuje mohutný sokl z bosovaného zdiva. Věž je ukončena dlátkovou střechou s předsazenými dřevěnými rámovými štíty. Horní patro věže je hrázděno analogicky k podobě štítu centrálního rizalitu. Z obou stran centrálního rizalitu jsou v úrovni prvního patra nasazeny balkóny s litinovým secesním zábradlím. Západní balkon je osazen na zděném zádveří s krytým schodištěm, které je vloženo do koutu k věži. Východní balkon vytváří druhé zádveří otevírající se arkádou do ulice. Ve vrcholu arkády je osazen maskaron zobrazující Genia. Schodiště je rovnoběžné s hlavním průčelím. Budovy jsou zastřešeny

valbovými střechami s plechovou krytinou. Vila se zahradou je oplocená plotem na nízké kamenné podezdívce se zděnými sloupky s kamennou hlavicí a kovovými poli s rostlinnými a ornamentálními motivy.

Druhou z uváděných zachovalých secesních vil z počátku 20. století nacházející se v Kraslicích, je vila továrníka Wilhelma Fuchse, výrobce hudebních nástrojů. Vila je postavena dle projektu architekta Otto Stainla ve stylu romantizující secese a nachází se v současné Dukelské ulici, tehdy Kaiserstrasse.

Obr. č. 13 – Secesní vila W. Fuchse obr. z r. 1904 minulá a současná podoba, zdroj: Archív, Wikipedia, 2016

Vila má dvě nadzemní podlaží s obytným podkrovím a sklep. Budovu zvýrazňuje mohutný sokl z bosovaného zdiva, které místy vystupuje rovněž do fasády a evokuje romantickou starobylost. Hlavní (západní) průčelí je rozčleněno centrálním křídlem se štítovou orientací. Na hřeben sedlové střechy tohoto křídla je osazena polygonální věžička s korouhví. Plocha štítu je zdobena iluzivním hrázděním, vytvářející secesní dekor rámuující centrální půlkruhové okno.

Severozápadní nároží domu je akcentováno polygonálním arkýřem s horní částí dekorativně hrázděnou, který je zastřešen helmicí. Mezi arkýřem a středním křídlem je ve zvýšeném přízemí vložena lodžie a v patře balkon se secesně pojednaným dřevěným zastřešením a předsazenou nakoso postavenou levou částí, která je samostatně zastřešena jehlancovitou stříškou. Zadní polovinu severozápadního průčelí vyplňuje rizalit s hrázděným patrem předstupující na hloubku jedné osy. Půdorysný odskok směrem k hlavnímu průčelí je vyplněn dřevěným zádveřím s jedním zděným pilířem v severozápadním koutu. Zádveří domu je situováno na terase tvořící součást bosovaného soklu, která je přístupná kolmo posazeným schodištěm. K pohledově pravé části centrálního křídla je připojen další trakt ustupující na hloubku dvou okenních os za čáru hlavního průčelí. Do takto vzniklého výklenku je vloženo polygonální zádveří otvírající se trojicí arkád. Střední vstupní

arkáda je přístupná nakoso přistavěným schodištěm. Budovy jsou zastřešeny valbovými střechami s měděnou krytinou.

Soupis dalších secesních vil v Kraslicích:

Ulice	ČSA	č.p.	1376, 1436, 1687, 1338
	B. Němcové	č.p.	1685
	Dukelská	č.p.	188, 1128, 965
	Palackého	č.p.	1694, 1701
	Havlíčková	č.p.	1287, 1342, 1071, 788, 1611, 197, 1698, 1436
	Sadová	č.p.	1527, 1602
	Skalní	č.p.	1661, 138
	Svatavská cesta	č.p.	1277, 1302
	Resslova	č.p.	970
	Wolkerova	č.p.	1066

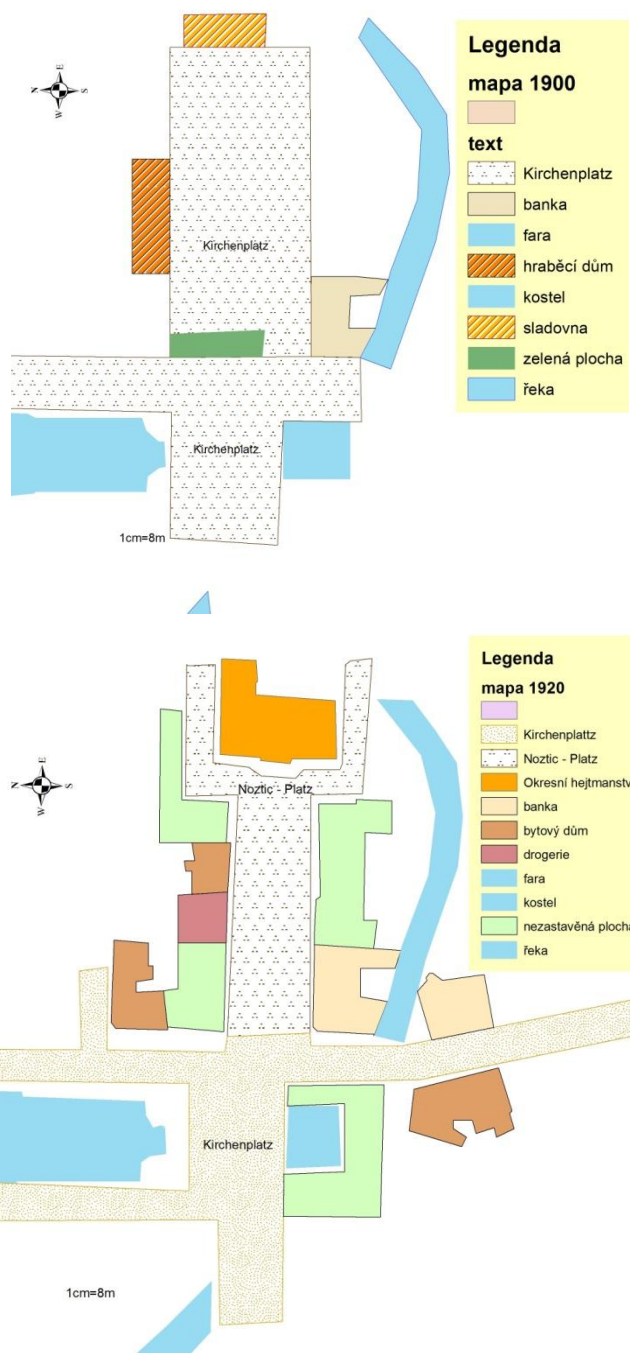
4.9. Územní vývoj Kraslic od roku 1900 – 1918

Koncem druhé poloviny 19. století a v prvních letech 20. století se v Kraslicích nejen začalo s přestavbou již nevyhovující zástavby dřevěných a hrázděných domů v jednotlivých ulicích katastru města, ale Kraslice se začaly rozvíjet i prostorově, kdy se začalo s novou výstavbou, v jižní části města.

Nová výstavba města v jeho jižní části byla zahájena postavením nové přímé reprezentativní třídy Richarda Wagnera (nyní Dukelská ulice), která vedla z hlavního náměstí Marktplatz (nyní náměstí T.G. Masaryka) dolů údolím a byla vymezena z jihovýchodní strany náměstím po východní straně dosavadní hlavní ulic. Tato ulice i v současné době tvoří hlavní páteřní komunikaci města Kraslic v jižní části města. Celkově se však základní urbanistická struktura Kraslic nezměnila. Docházelo pouze k dílčím úpravám stávajících hlavních tříd.

Zásadní prostorovou transformaci prodělalo centrum města. Na Kostelním náměstí (Kirchenplatz) došlo k výstavbě novorománského kostela a poté ke zbourání Panského areálu, sestávajícího z hraběcího domu, sladovny a starého výčepu, který původně uzavíral východní obdélné rozšíření Kostelního náměstí. Zbouráním Panského areálu urbanistická kompozice Kostelního náměstí zůstala téměř nezměněna, ale tato demolice umožnila vznik nového, obdélného, mírně zúženého náměstí Nosticova (nyní Náměstí 28. Října).

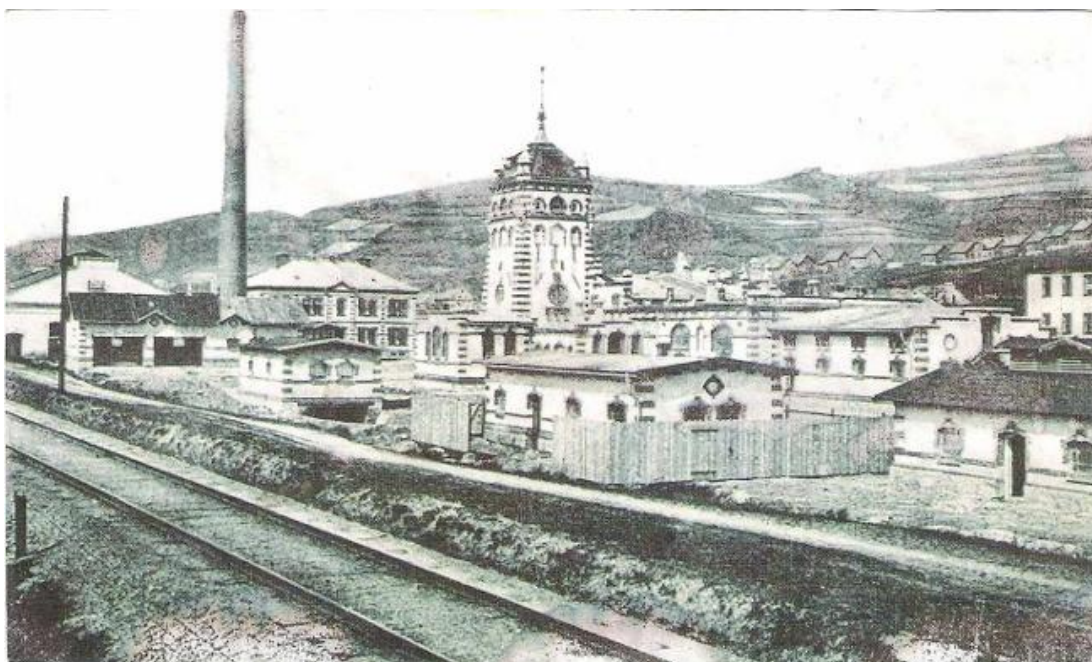
Náměstí bylo v zadní části ukončené dominantou nově postavené budovy okresního hejtmanství (nyní městský úřad), z pravé strany bylo ohraničeno budovou filiálky české banky Union (nyní Česká spořitelna) a z levé strany blokovým bytovým domem s prodejnou drogerie. Uprostřed náměstíčka byl roku 1912 postaven Dotzauerův pomník, jehož autorkou byla Josefina Christenová z Vídně.

Obr. č. 14 – Situační mapky změny náměstí v r. 1900 a 1920, zdroj: Autor Gis, 2017

Kraslice na začátku 20. století byly sídlem c.k. okresního hejtmanství, c.k. okresní školní rady, c.k. okresního soudu, berního úřadu, pozemkového úřadu, hlavního celního úřadu, okresní finanční a kontrolní správy a komisariátu finanční stráže. Dále se zde nacházel c.k. poštovní a telegrafní úřad, dívčí a chlapecká obecná škola, měšťanská škola, živnostenská a obchodní pokračovací škola, odborná hudební škola, odborná škola pro ruční a strojové vyšívání, městské muzeum, dva chudobince, městská nemocnice, městská spořitelna, spořitelní a záložní spolek, úvěrová pokladna výrobců hudebních nástrojů, velký počet továren a plynárna.

Roku 1904 byla v jižní části města na místě ruin vyhořelé přádelny Jindřicha Pilze, postavena nová městská jatka podle projektu Antona Möllera městského architekta z Vandsdorfu. Vedle jatek byla zároveň postavena městská elektrárna. Z dolního nádraží sem vedla zvláštní kolej, tak aby vagony s dobyt看em mohly zajíždět až do areálu jatek a vagony s uhlím do areálu elektrárny. Městská elektrárna měla po své dostavbě v roce 1904 kapacitu dvou parních kotlů o celkovém výkonu 432 KW a zásobovaly Kraslice elektřinou z místní uhelné elektrárny až do roku 1924, kdy kapacita přestala stačit, a muselo být vybudováno elektrické vedení o napětí 20 KV z nedaleké Rotavy.

Obr. č. 15 – Městská jatka a elektrárna z r. 1905, zdroj: Archiv Jindřichovice, 2017

Roku 1905 byla v Kraslicích v jižní části města na východní straně údolí postavena okresní nemocnice. Stavbě předcházela sbírka na vybudování

nemocnice. V roce 1903 darovaná částka činila 171 150 korun a následně, se začalo s výstavbou nemocnice. Nemocnice byla dokončena v roce 1906 a její oficiální název zněl Kaiser Franz Josef I. Bezirkskrankenhaus (Okresní nemocnice císaře Františka Josefa I.).

Roku 1908 byl u nemocnice zřízen okrašlovacím spolkem „ Jubilejní park Františka Josefa I“. V parčíku byl umístěn obelisk s koulí na vrcholu, který byl připomínkou šedesátiletého panování císaře. Roku 1909 byla v sousedství parku na Sklenském vrchu (Glassberg) obnovena a nově zrekonstruována kaple sv. Adalberta (Vojtěcha), která byla v roce 1722 postavena Marií Rosinou Dotzauerovou.

K obnovení evangelické církve v Kraslicích došlo na přelomu 19. a 20. století. I přes nesouhlas státních orgánů se začaly konat první evangelické bohoslužby, které byly pořádány v roce 1901 v soukromém domě nadšeného budovatele evangelické obce Fridricha Reisenstuhla.

Od roku 1909 působil v Kraslicích farář Švýcar Wilhelm Zimmerli a za jeho působení se evangelicko – luteránská obec rozhodla postavit v Kraslicích kostel a faru. Na výstavbu kostela byly pořádány sbírky. Darů i podpory se dočkaly také z měst Aurbach, Plavna, Brundebra a Markneukirchenu, nebo od protestantů ze Švýcarska a Švédska. Místní protestanti, rovněž přispěli a zbývající finanční prostředky byly kryty hypotékou ve výši 30 000 korun. Celkové náklady na výstavbu kostela a fary činily 60 000 korun.

Obr. č. 16 – Evangelistický kostel současná podoba, zdroj: Autor, 2017

Plány kostela a fary navrhl berlínský architekt Otto Bartning, základní kámen nového kostela byl položen 9. července 1911 na Hausbergu (Zámecký vrch) při příležitosti jubilea císaře Františka Josefa I. Dokončení výstavby a vysvěcení kostela proběhlo 7. července 1912.

Kostel a fara je umístěna ve svahu Zámeckého vrchu, kostel je tvořen 25m vysokou věží, která byla využívána i jako vyhlídka na město. Na věži byl umístěn hodinový stroj a tři zvony. Ze zvonice se vchází na kůr kostela, ochoz kůru kostela je zdoben znaky Švýcarska a Gustav – Adolfského spolku. Vnitřek kostela je tvořen nevelkou lodí, kde stojí kazatelna, v zadní části je kostel napojen na budovu fary.

Rozvoj města v období od roku 1900 – 1918 zaznamenal výrazný nárůst staveb sídel významných kraslických průmyslníků. Ve městě se ale také začaly stavět rodinné a bytové domy představitelů místní střední třídy. V okrajových částech města vznikaly skromnější rodinné domy dělnictva.

Typickou lokalitou výstavby domů střední třídy je silnice probíhající jižní částí města dnes Dukelská ulice (tehdy Kaiserstrasse), kde se začaly stavět samostatné cihlové domy, obdélníkových půdorysů minimálně o dvou nadzemních podlažích s obytným podkrovím, většinou se sedlovou střechou a plným podsklepením.

První patro domu většinou sloužilo jako obchod, dílna, nebo provozovna majitele, vrchní patra byla obytná.

Obr. č. 17 – Domy v ulici Kaiserstrasse dnes Dukelská r. 1910 a 2017, zdroj: Archív, autor, 2017

Další lokalitou výstavby rodinných domů jsou boční ulice v jižní části města, navazující na hlavní ulici. Nově vzniklé ulice byly zastavovány o něco skromnější výstavbou rodinných domů, které se stavěly hlavně jako řadové, cihelné o jednom nadzemním podlaží s druhým patrem a obytným podkrovím. V této části města bylo hodně domů navrženo, jako řadové domy s mansardovou střechou. Typickým znakem těchto domů je velmi malý pozemek využívaný jako předzahrádka, nebo malá zahrada za domem.

Obr. č. 18 – Zástavba v jižní části města r. 1910 minulé a současná podoba, zdroj: Archív, autor, 2017

Ulice u areálu nemocnice na druhé straně údolí v kopcovitém terénu byly zastavovány samostatnými cihelnými domky, většinou malých půdorysných rozměrů. Domky byly jen částečně podsklepené s jedním nadzemním podlažím, obytným podkrovím a sedlovou střechou, někdy s půdní vestavbou.

Tento typ rodinných domků, je charakteristický ve všech okrajových částech celého města a vytváří zástavbu rodinných domů v kopcovitých částech města.

Obr. č. 19 – Zástavba RD u nemocnice z r. 1912, zdroj: Archív, 2017

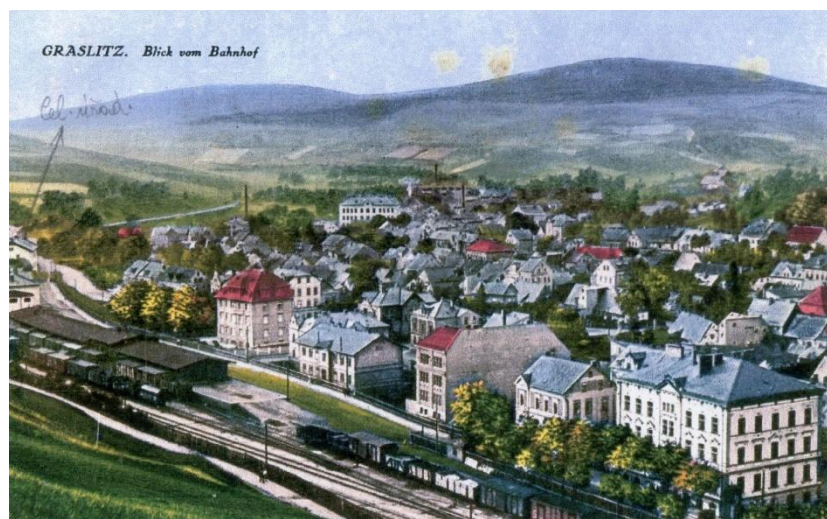
Výstavba města v období do roku 1918 probíhala rovněž ve střední části města, kde se mísily průmyslové objekty se zástavbou občanské vybavenosti - školy, restaurace, hotely, radnice, kostely a domy sloužící k bydlení.

Obr. č. 20 – Zástavba středu města z r. 1910, zdroj: Archív, 2017

Severní část města byla zastavěna několika průmyslovými objekty, bytovými domy, domy s dílnami, obchody a samostatnými nižšími domky. Významným prvkem a dopravním uzlem v této části města bylo vlakové nádraží se spojením do Sokolova a na druhou stranu do německého Klingenthalu.

Obr. č. 21 – Zástavba severní části města z r. 1910, zdroj: Archiv, 2017

Od roku 1900 se začala realizovat výstavba většinou přízemních domků v severní části města při toku bublavského potoka ve směru od Schindlerplatzu, vzhůru údolím při silnici vedoucí do Tisové a Zelené Hory a dále na Bublavu.

Obr. č. 22 – Současná zástavba ve směru na Bublavu, detail vchodových dveří zobraz. RD, zdroj: Autor, 2017

4.10. Politická a ekonomická situace v letech 1900 – 1918

Na počátek dvacátého století se v Kraslicích vzpomíná jako na „zlaté časy“, ve městě se nacházel průmysl na výrobu hudebních nástrojů, který byl seskupen v devíti továrnách a 157 malých dílnách, které vyráběly plechové a dřevěné hudební nástroje, dvě továrny vyráběly dětské hudební hračky a jedna foukací harmoniky.

Dalším úspěšným odvětvím v Kraslicích této doby byl textilní průmysl, který se zaměřoval na výrobu záclonovin, krajek a výšivek. Touto činností se zde zabývalo

zhruba 30 firem, dalších sedm firem zaměstnávalo stovky domácích dělníků. Největší místní zaměstnavatelé v textilním průmyslu byly dvě firmy a to přádelna bavlny f. Hlawatsch a Isbary a firma zabývající se výrobou sametu J.L. de Ball company.

Kraslice této doby byly co do počtu obyvatel a hospodářského významu největším městem českého Krušnohoří se sídlem okresního hejtmánství, okresního soudu a dalších státních úřadů, nacházelo se tu několik filiálek významných bank rakouského mocnářství, taktéž sedm škol a nemocnice.

Hospodářský rozkvět města byl zastaven v roce 1914 po zdařilém atentátu na Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu a následném vyhlášení války Srbsku císařským manifestem „Mým národům“, která se rozrostla do 1. světové války.

Po všeobecné mobilizaci nastupovali stovky kraslických povolanců do zbraně a Kraslice tím ztratily mnoho pracovních sil. Důsledky války se v Kraslicích začaly projevovat již v roce 1915 nedostatkem potravin a zavedením přidělů na lístky.

Dalším problémem se ukázala zvyšující se nezaměstnanost, jako důsledek ukončení exportů zdejších výrobků do ciziny. Nezaměstnanost se město z počátku snažilo řešit vysláním 150 dělníků do Vídně, aby pomohli s opevnováním Vídně před vpádem Rusů. Tento transport se záhy vrátil a posléze byl nasazen v r. 1915 na výstavbu silnice ze Stříbrné na Bublavu. Nezaměstnanost se však nesnižovala, ale začala se zvyšovat a tak začalo docházet k hladovým demonstracím. V červnu 1915 bylo již na Kraslicku 3000 lidí bez práce, příčinou propouštění bylo také nedostatek surovin pro výrobu.

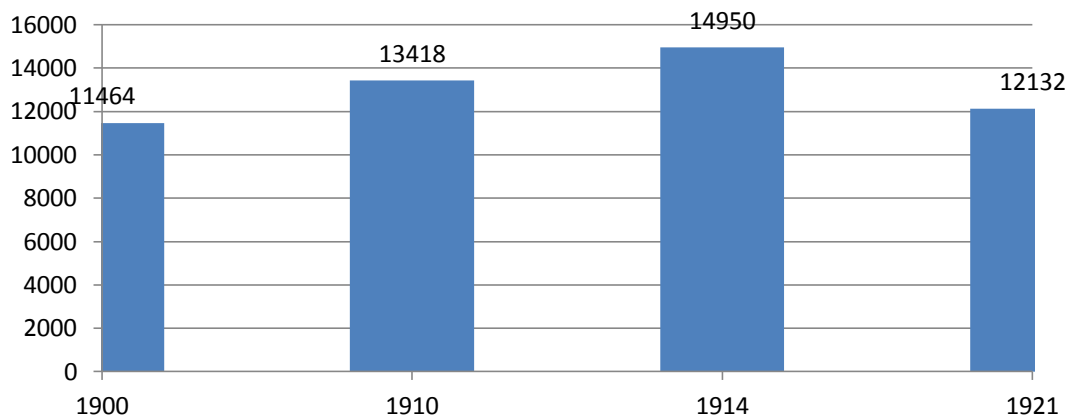
Pro zmírnění nezaměstnanosti započala výstavba budovy okresního hejtmánství (nyní městský úřad), nové policejní strážnice, také se začaly opravovat a stavět silnice a cesty v okolí Kraslic.

Náhradou za zastavený výrobní program u několika firem se zčásti ukázala výroba pro válečný průmysl, kdy se vyráběly pláště střeliva ve strojírně Maxe Österreicha, v několika dalších firmách epidemie španělské chřipky. Pro nedostatek uhlí, byly zavřeny nemocnice a ordinace lékařů a týdně umíralo na následky epidemie a podvýživy až 80 lidí, převážně žen a dětí.

Významnou událostí se stala návštěva 26. března 1918 posledního Rakousko - Uherského císaře Karla I. v Kraslicích, který se přijel přesvědčit o bídě v Krušnohoří. V Kraslicích byl přivítán starostou Danielem Kohlerem, následně přislíbil pomoc, ale ta po návštěvě již nebyla poskytnuta. Hlad mezi místním obyvatelstvem dosáhl takové míry, že stále častěji docházelo k demonstracím, kterých se účastnily hlavně ženy z Kraslic a okolí. Po ukončení války v r. 1918 se začali koncem října vracet

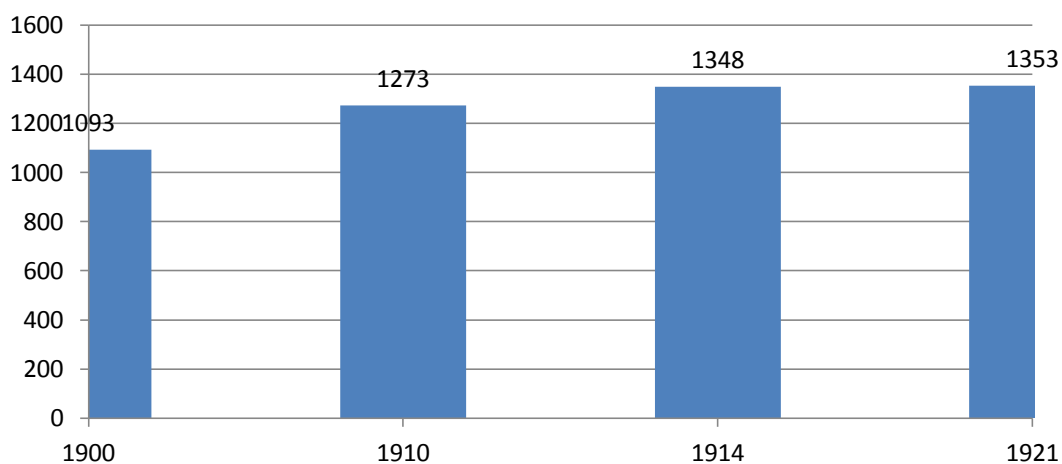
vojáci z fronty, ale 554 vojáků z Kraslic se již nevrátilo, z toho 154 výrobců hudebních nástrojů.

počet obyvatel v Kraslicích 1900 - 1921

Obr. č. 23 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1921, zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích 1900 - 1921

Obr. č. 24 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1921, zdroj: ČSÚ 2017

4.11. Územní vývoj Kraslic od roku 1918 – 1930

Vlivem válečných událostí došlo k výraznému zpomalení výstavby města, zvláště na počátku dvacátých let. Jednou z výjimek byla dostavba budovy okresního hejtmánství v roce 1922, která se začala stavět na počátku války v roce 1914.

Obr. č. 25 – Budova okresního hejtmanství, dnes městského úřadu z r. 2016 a 1922, zdroj: Archív 2017

Střed města si v tomto období zachovával původní ráz, roky 1920 – 1921 přinesly Kraslicím období krátké konjunktury ve výrobě, následně se projevila bytová nouze, která se začala zlepšovat až v roce 1924 s probíhající výstavbou nových bytových a rodinných domů v jižní části města u ulice Richard – Wagnerstrasse (dříve Kaiserstrasse dnes ČSA).

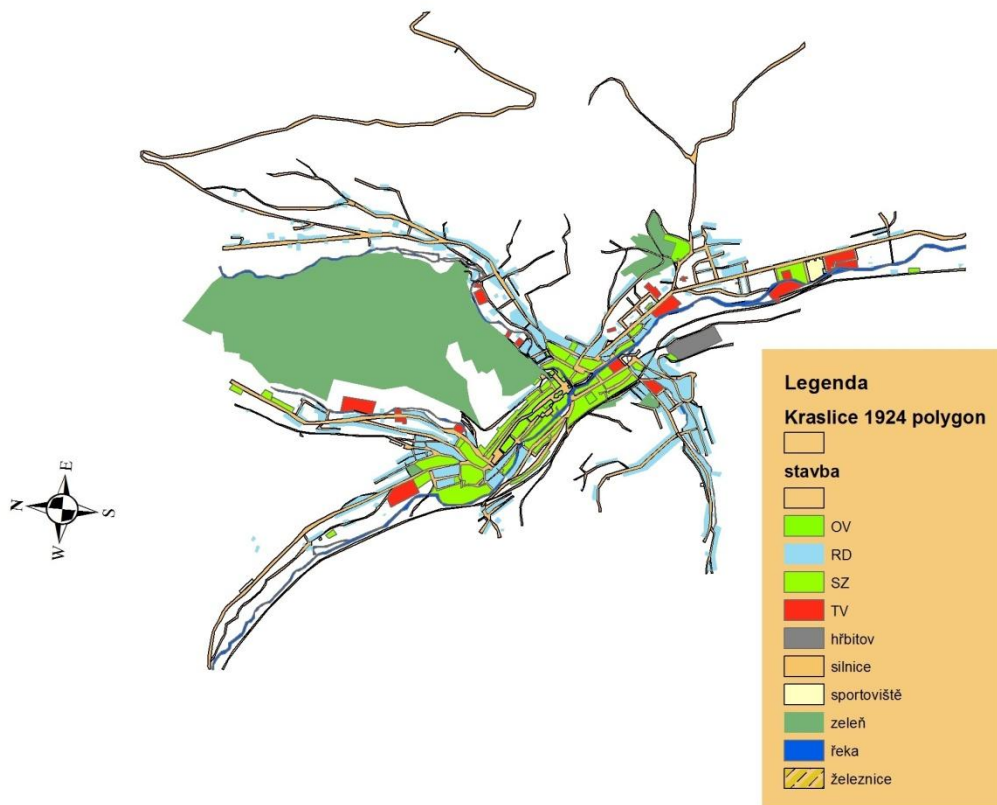
Další stavbou většího rozsahu, která se v tomto období realizovala, se stala výstavba budovy nemocenské pojišťovny s lázněmi z roku 1922 v ulici Silberbachstrasse (dnešní Havlíčkově ulici) v bočním údolí Stříbrného potoka. V současné době se zde nachází městské zdravotní středisko s poliklinikou.

Obr. č. 26 – Budova nemocenské pojišťovny z roku 1922, zdroj: Archív, 2017

Výstavba města byla realizována v období 1918 - 1930 v podobě převážně menších a skromnějších rodinných domů s jedním nadzemním podlažím, zvláště od roku 1925 byl zaznamenán výrazný nárůst výstavby s lokacemi v okrajových částech města, převážně v kopcovitých terénech jednotlivých údolí.

Mapa využití ploch Kraslice - 1924

Obr. č. 27 – Mapa využití zastavěných ploch v Kraslicích roku 1924, zdroj: Autor, Gis 2017

4.12. Politická a ekonomická situace v letech 1918 – 1930

Po vzniku Československé republiky v říjnu roku 1918 byla i v Kraslicích po vzoru jiných měst v pohraničí vytvořena 4. listopadu 1918 německá správa, národní výbor a dělnická a vojenská rada v čele s továrníkem Breinlem a spolupracovali na odtržení tehdejšího československého pohraničí k nově zamýšlenému Německo – Rakouskému státu. K udržení pořádku byla zřízena lidová obrana (Volkswehr), která se skládala ze dvou setnin vojáků, kteří se vrátili z války.

Nově vzniklá československá vláda nemohla souhlasit s odtržením pohraničí a snažila se upevnit svou moc na celém svém území. K tomu využila 35. pěší pluk československé armády, který provedl své tažení k ustanovení pořádku od Horšovského Týna přes Cheb a Karlovy Vary až do Chomutova. Do Kraslic se

vojsko pod vedením majora Müllera dostalo 7. ledna a bez většího odporu rozpustilo německý národní výbor a lidovou obranu, zbraně a výstroj byly odevzdány československému vojenskému velitelství.

Po těchto událostech docházelo i vlivem nedostatku potravin k stávkám a demonstracím, které vyvrcholily 4. března 1919, generální stávkou a demonstrací za sebeurčení Němců v Čechách, které se v Kraslicích zúčastnilo 12 – 14 tisíc občanů. Cílem bylo odtržení pohraničí od ČSR. Situace se uklidnila po podepsání mírové smlouvy podepsané Dohodou a Rakouskem v Saint Germain v září 1919, kde nároky sudetoněmeckých politiků nebyly uznány. Nové hranice byly definitivně potvrzeny 10. září 1919 na versailleské mírové konferenci.

Pod vlivem událostí v Německu (zestátňování dolů a bank, rozdělování velkostatků) si němečtí podnikatelé začali přiznávat, že pro ně bude ekonomicky výhodnější spolupracovat s československou vládou a nepokoje začaly ustávat. V roce 1920 mělo dojít k odvodu kraslických branců do československé armády, ale žádní se k odvodu nedostavili, následně přiměli dělníky ke stávce a účasti na demonstraci. Za zpěvu německých nacionálních písní demonstrovali proti republice. K udržení pořádku byla povolána setnina 5. hraničářského pluku z Chebu, která nastolila i přes výrazně nepřátelský postoj pořádek.

V roce 1921 došlo opět k demonstracím proti povolávání záložníků do československé armády z důvodů částečné mobilizace po přiletu Karla I. Habsburského do Maďarska a pokusu o obnovení monarchie. Záložníci německé národnosti odmítli v Kraslicích uposlechnout mobilizační vyhlášky a k odvodu se nedostavil nikdo. K vyjádření svých postojů k mobilizaci byla svolána demonstrace, které se zúčastnilo 4 – 5 tisíc občanů. K zachování pořádku byla povolána 3. rota hraničářského praporu z Chebu. Při demonstraci došlo k obklíčení vojáků demonstranty a pokusům k jejich odzbrojení, následně došlo ke střelbě nejdřív do vzduchu, pak do demonstrantů, s výsledkem 14 mrtvých a 19 těžce zraněných.

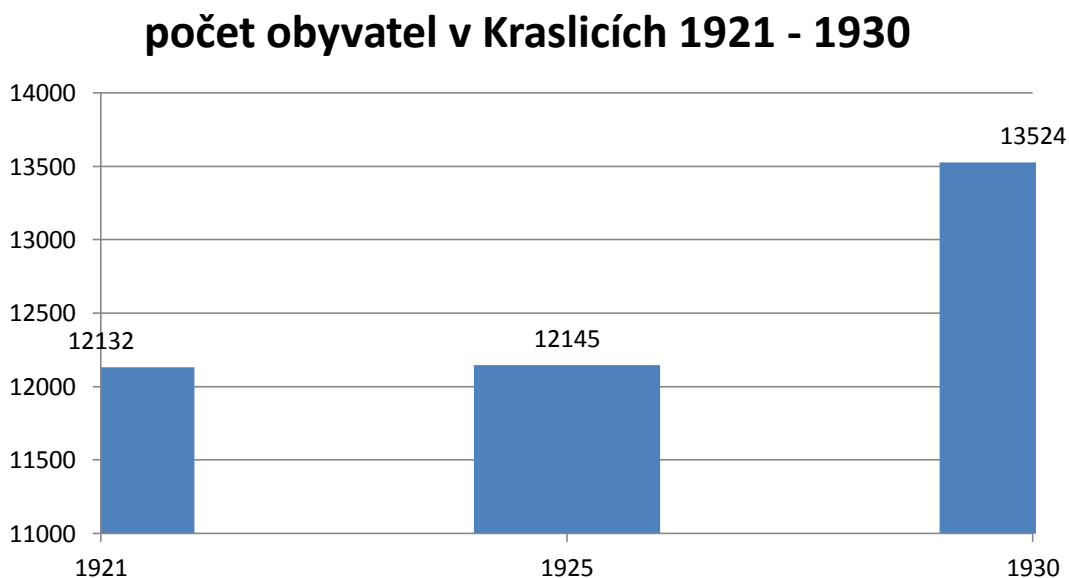
Politická situace se v následujících letech do roku 1930 poněkud uklidnila, ale vládly zde silné protičeské nálady i vzhledem k tomu, že v roce 1921 se zde k německé národnosti hlásilo 12 249 obyvatel a k československé 33 obyvatel.

Jako příklad negativního protičeského smýšlení v Kraslicích, lze uvést událost z roku 1927. V roce 1927 došlo k otevření české menšinové školy v Kraslicích, k otevření došlo „potichu“ z obav z výtržností Němců, rozzuřených troufalostí české menšiny a jejich obavám, „aby nedošlo k pádu poslední čechisací dosud nedotčené bašty na Chebsku“, jak psaly místní německé listy o Kraslicích.

Odveta následovala propuštěním českých dělníků zaměstnaných u městského úřadu s doporučením, ať je zaměstná česká škola.

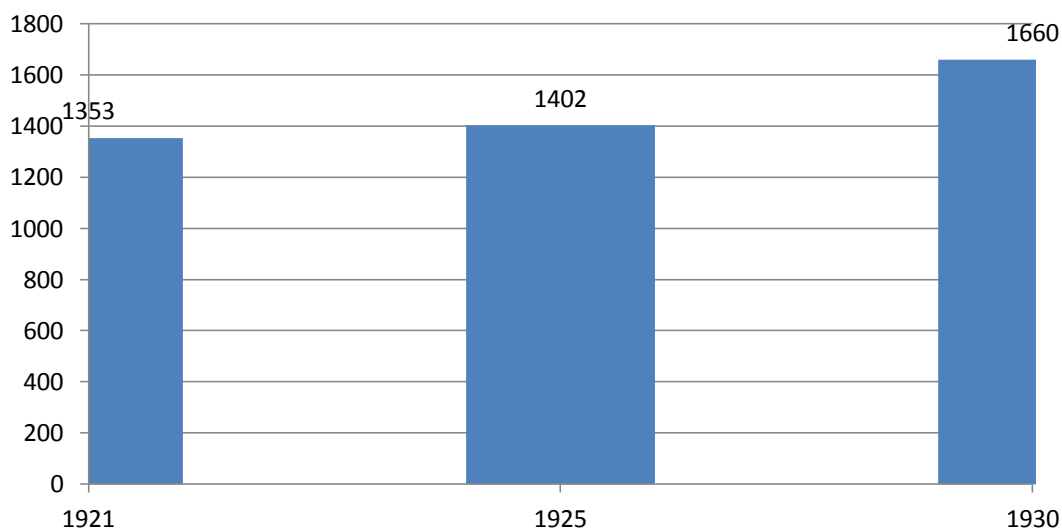
Od roku 1923 – 1929 po ekonomické stránce docházelo k určitému rozvoji kraslického průmyslu, ale s předchozím předválečným rozmachem se to nedá srovnávat. Po válečném poklesu se na domácích a zahraničních trzích dobře uplatnila nově zavedená kraslická tovární výroba, foukacích harmonik a pianovek (například od firmy Köstler), a rozšířená výroba dětských hudebních nástrojů od firem Rölz, Anger, Dotzauer a Blohberger.

Druhým z odvětví, které představovalo pro kraslické firmy uplatnění na zahraničních trzích, se stal textilní průmysl, ve kterém docházelo k určitému konjunkturálnímu vzestupu, převážně ve výrobě ručních i strojových krajek a vyšívání prádla na Adlerových šicích strojích i v prádelní konfekci, která se s úspěchem vyvážela do Anglie, Ameriky a dalších zemí. Dalším zaměřením v textilním průmyslu největších kraslických továren se stalo bělení a barvení prádla. Výsledkem zlepšené hospodářské situace v Kraslicích byla v roce 1924 nulová nezaměstnanost. V roce 1929 bylo v Kraslicích již 1000 nezaměstnaných.

Obr. č. 28 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1930, zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích 1921 - 1930

Obr. č. 29 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1930, zdroj: ČSÚ 2017

4.13. Územní vývoj Kraslic od roku 1930 – 1945

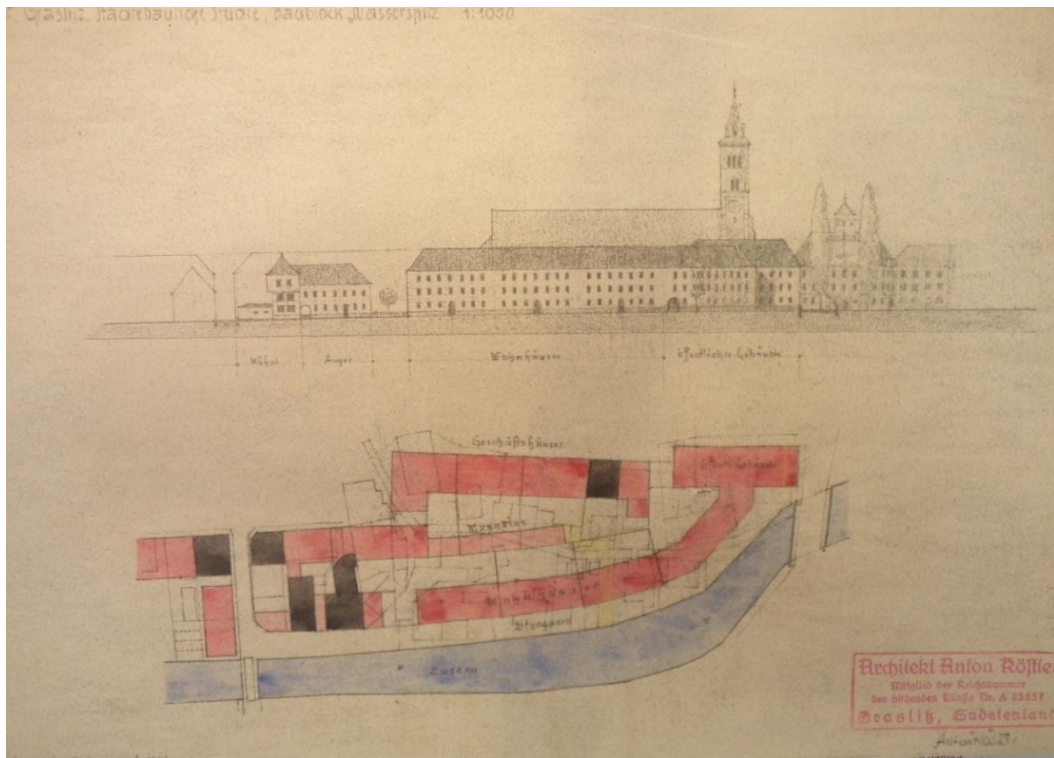
Počátek třicátých let znamenal i pro Kraslice přelom v hospodářském životě města zvláště po vypuknutí celosvětové hospodářské krize v druhé polovině roku 1929 se Kraslicko vlivem své závislosti na vývozu svých výrobků zdejšího průmyslu do zahraničí stalo oblastí, která byla krizí nejvíce zasažena.

Výstavba ve městě byla proto od roku 1930 v Kraslicích výrazně zpomalena a oproti nárůstu výstavby z let 1925 – 1929 se jednalo o výrazný propad, který dokládá počet nově postavených staveb v rozmezí let 1930 – 1934 na 61 nově postavených domů, oproti období let 1925 – 1929 s 264 nově postavenými domy.

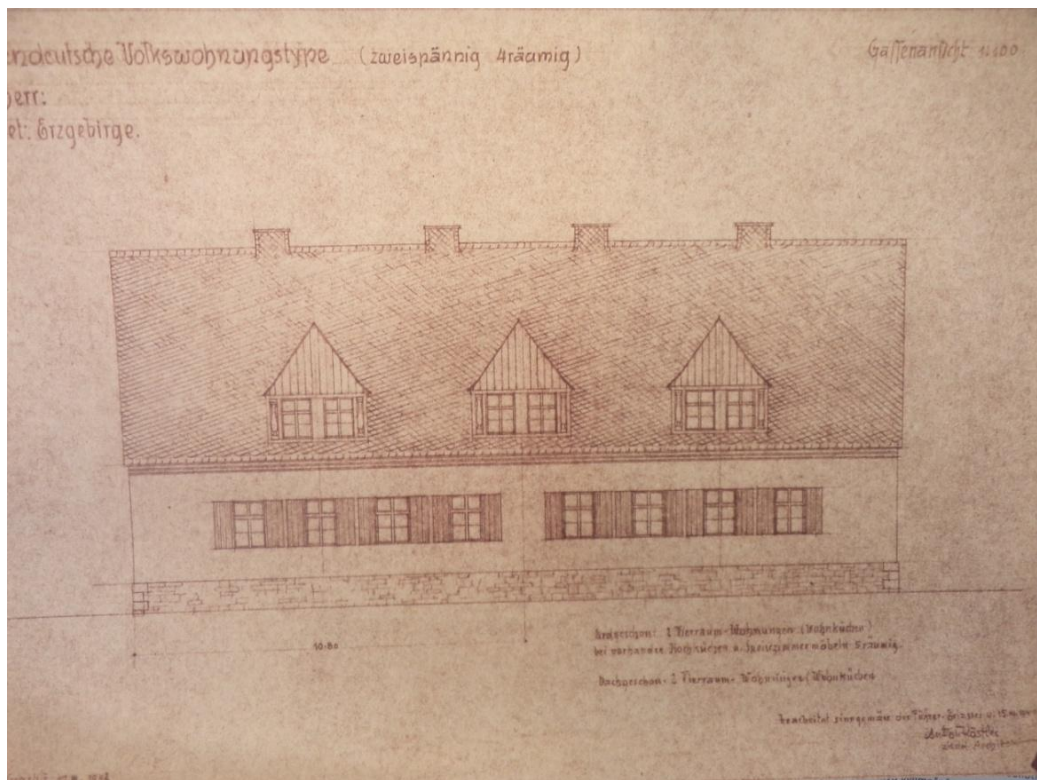
Výstavba města v letech 1934 – 1939 prakticky stagnovala, bylo postaveno jen několik nových domů. Typ výstavby v tomto období se rovněž neměnil, stavěly se rodinné domky v okrajových částech města, střed města zůstával nezměněn, továrny se vlivem hospodářské krize nijak nerozšiřovaly a budovy občanské vybavenosti nově nevznikaly.

Od roku 1939 jsou zaznamenány plány a návrhy kraslického architekta Köstlera, týkající se přestavby středu města v okolí katolického kostela. Navrženy jsou zde bytové řadové domy o několika podlažích a lidové řadové dvojdomky, jak ukazují přiložené studie.

Obr. č. 30 – Návrh zástavby středu města arch. Köstlera z r. 1941, zdroj: Archív, 2017

Obr. č. 31 – Návrh typu lidového domku arch. Köstlera z r. 1942, zdroj: Archív, 2017

Obr. č. 32 – Studie zástavby středu města arch. Köstlera z r. 1941, zdroj: Archív, 2017

Obr. č. 33 – Návrh zástavby středu města arch. Köstlera z r. 1942., zdroj: Archív, 2017

4.14. Politická a ekonomická situace v letech 1930 – 1945

Snížování vývozu kraslických výrobků jednotlivých místních průmyslových odvětví od počátku 30. let mělo za následek stoupající počet nezaměstnaných, snižoval se počet odpracovaných směn a klesaly mzdy. V roce 1931 bylo na Kraslicku 3750 lidí bez práce, přímo v Kraslicích 1445 práce schopných obyvatel bez zaměstnání.

Demonstrací proti nezaměstnanosti bylo v letech 1931 a 1932 hodně, pořádaly se také hladové pochody z okolních obcí - Rotavy, Stříbrné a Bublavy. do Kraslic, konkrétně 10. 2. 1932, pochod, který uspořádali komunisté, kteří s nezaměstnanými a svými příznivci dorazili v počtu 3000 lidí na náměstí a tam se utkali s četníky, kdy po nich házeli kameny, ale nakonec byli po bodákovém útoku četnictva rozehnáni.

V roce 1932 bylo již na Kraslicku evidováno 6186 nezaměstnaných, v roce 1933 se již jednalo o 37% veškerého práce schopného obyvatelstva, kteří byli bez práce. Kraslice a přilehlé obce Kraslického okresu byly již finančně téměř vyčerpány a nemohly již nepodporovaným nezaměstnaným dávat ani chudinskou výpomoc a lístky na potraviny, takže mnoho rodin začalo hladovět. I když krize oficiálně skončila v roce 1933, ještě v roce 1935 dosáhl počet nezaměstnaných na Kraslicku počtu 8456 nezaměstnaných a v Kraslicích bylo 2386 osob bez práce.

Obr. č. 34 – Kraslice střed města v r. 1936, zdroj: Archiv, 2017

Po nástupu k moci Hitlerem v sousedním Německu v roce 1933 a úspěchů hitlerovských nacistů v ekonomické sféře, i s ohledem k ekonomické situaci v Kraslicích se drtivá většina německých obyvatel Kraslic upírala k Německé říši,

jako svému spasiteli. Kraslicko v této době patřilo k jednom z nejchudších okresů v ČSR a bylo nazýváno jako Nostandsgebiet – území nouze.

V těsné blízkosti hranic v německém Klingenthalu a jeho okolí, v roce 1935 nezaměstnanost již téměř neexistovala a krasličtí nezaměstnaní hledali práci tam. V roce 1935 před parlamentními volbami navštívil Kraslice Konrád Henlein a byl bouřlivě uvítán místními obyvateli. Jeho strana SDP – Sudetoněmecká strana získala 15,29% hlasů v parlamentních volbách a stala se nejsilnější stranou v ČSR.

Místní továrníci, obchodníci, podnikatelé podporovali SDP a jejich zaměstnanci neměli na výběr k jaké straně se přiklonit. V roce 1936 – 1937 došlo ke snížení nezaměstnanosti na Kraslicku, převážně z důvodu možnosti hledat si práci v Německu. Vládou ČSR byl tento fakt prezentován, ale ze strany vlády nepřišla žádná pomoc proti nezaměstnanosti a snížení nezaměstnanosti byl pouze důsledek možnosti najít si práci v Německu. V roce 1938 se počet nezaměstnaných v okrese Kraslice snížil na 3089.

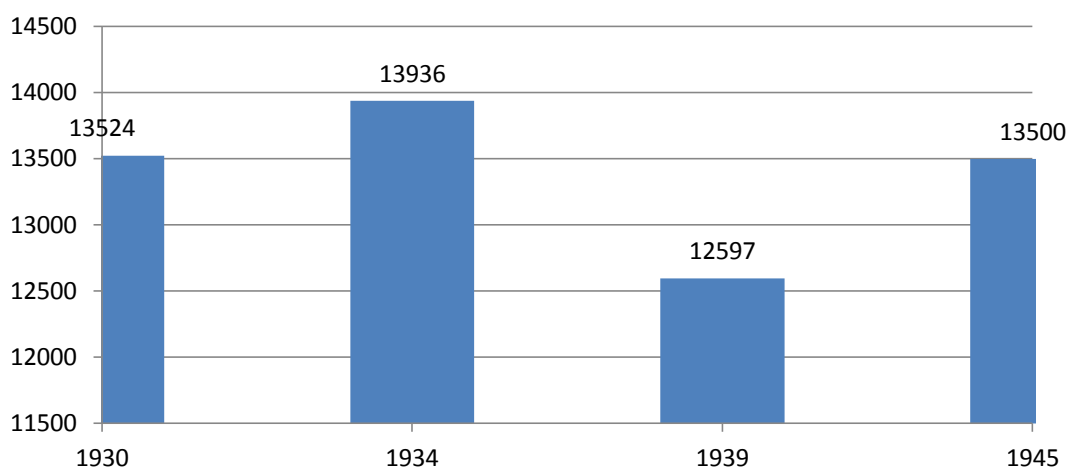
23. září 1938 byl přijat mnichovský diktát o odstoupení československého pohraničí Německé říši. Oblast Kraslicka patřila do prvního pásma vyklizovacího území, 3. října ve 12 hodin překročily oddíly říšskoněmecké armády pod vedením generála von Reichenaua velitele 4. armádního sboru, vyzdobenou Hraničnou a obsadily Kraslice, které je velkolepě uvítaly. 4. října přijel na inspekci do „osvobozených Kraslic“ Adolf Hitler, kde byl bouřlivě přivítán, pronesl zde svoji řeč a následně pokračoval se svojí kolonou, do Falknova (Sokolova).

Po vypuknutí války 1. září 1939 krasličtí muži museli nastupovat k německému vojsku. Muži, kteří chyběli ve zdejším průmyslu, byli nahrazeni válečnými zajatci a vězni. V ulici Hermann Göring Strasse (dnes ČSA), byl v objektu továrny firmy Hackenfelde ze Spandau (dříve Krajka Kraslice, dnes Sametex) zřízen koncentrační tábor. Vězněny tu byly vězeňkyně z celé Evropy, hlavně z Polska, Francie, Ruska, Čech a také židovky a cikánky. Tábořem prošlo do konce války přes 6000 žen.

Po ekonomické stránce, v Kraslicích v roce 1939 přetrvávala ještě vysoká nezaměstnanost okolo 25%, ale k jejímu snížení a úplnému odstranění pomohlo přeorientování se místní tradiční výroby na výrobu zbrojní. Ve městě vznikaly nové továrny zaměřené na zbrojní průmysl. Vzhledem k tomu, že Kraslice byly průmyslové město a bylo zde mnoho dobře vyškolených a kvalifikovaných sil, provozní prostory a zdroje energie, tak Kraslická oblast získala vysoké dotace na modernizaci výroby, nové stroje a zařízení továren. Vedení energií bylo zajištěno napojením na saské plynovody, uhlí bylo dováženo z falknovských hnědouhelných dolů. Mezi firmy, které se podílely na výrobě pro zbrojní průmysl, patřila firma Emo,

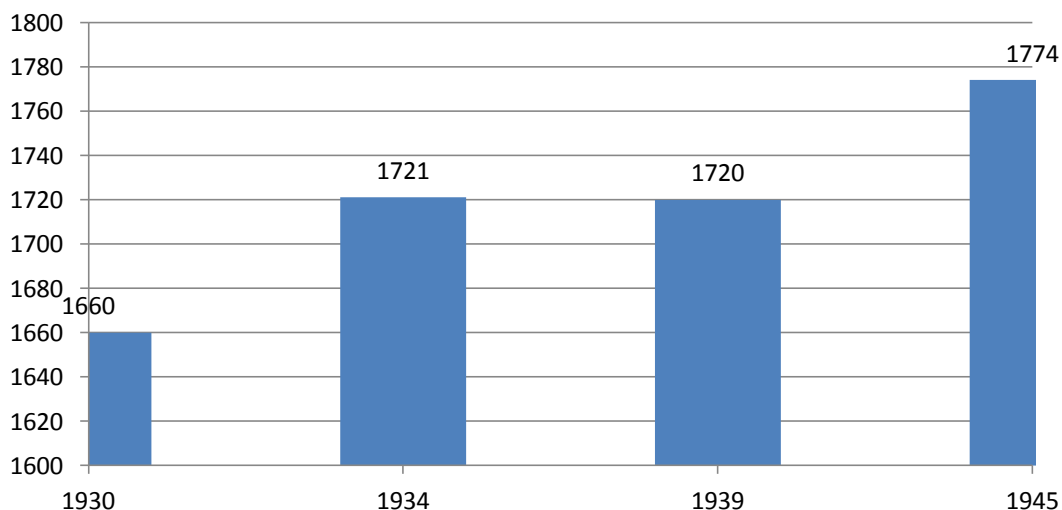
kteřá vyráběla elektronické zařizení pro střelbu v noci, dále f. Hütt, kde byly sestavovány řídící a zaměřovací součástky pro řízené střely, f. Meinls – Enkel vyráběla součástky pro ponorky, nebo f. Dr. Max Osterrieich s výrobou chirurgických nástrojů. Dále zde bylo vybudováno několik poboček říšských firem, f. Hackenfelde na letecké palubní přístroje, firma Sujeckta vyráběla součástky pro V1 a V2 a firma Steubiger pancéřové pěsti.

počet obyvatel v Kraslicích 1930 - 1945

Obr. č. 35 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1945, zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích 1930 - 1945

Obr. č. 36 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1945, zdroj: ČSÚ 2017

4.15. Územní vývoj Kraslic od roku 1945 – 1960

Nová kapitola vývoje města Kraslic, byla napsaná dne 7. května 1945 po osvobození města americkou armádou, když se v půl čtvrté odpoledne objevila a bez boje, obsadila město. Americké velení vzápětí jmenovalo starostou města německého sociálního demokrata Julia Pausche. V té době ve městě trvale žilo pouze 18 Čechů, další Češi se do města dostali až 18. května a vytvořili zde první dobrovolný policejní sbor, který se staral o zásobování města potravinami a také dohlížel na odzbrojování německých transportů, které prchaly před sovětskou armádou do amerického zajetí.

Vzhledem k tomu, že Kraslice byly sídlem okresu, byly brzy po osvobození zprovozněny nejdůležitější státní instituce – okresní soud, pracovní úřad, berní úřad, celní úřad a pošta, vše samozřejmě pod vedením národních výborů, které se ustanovením vládního nařízení č.4/1945 ze dne 4. května 1945, staly základem organizace veřejné správy. Členy výboru, byly ustanoveny osoby pouze české národnosti. V září roku 1945, byla provedena revize majetku města. Město mělo ve správě plynárnu, elektrárnu, vodárnu, správu hřbitova, jatka a lom.

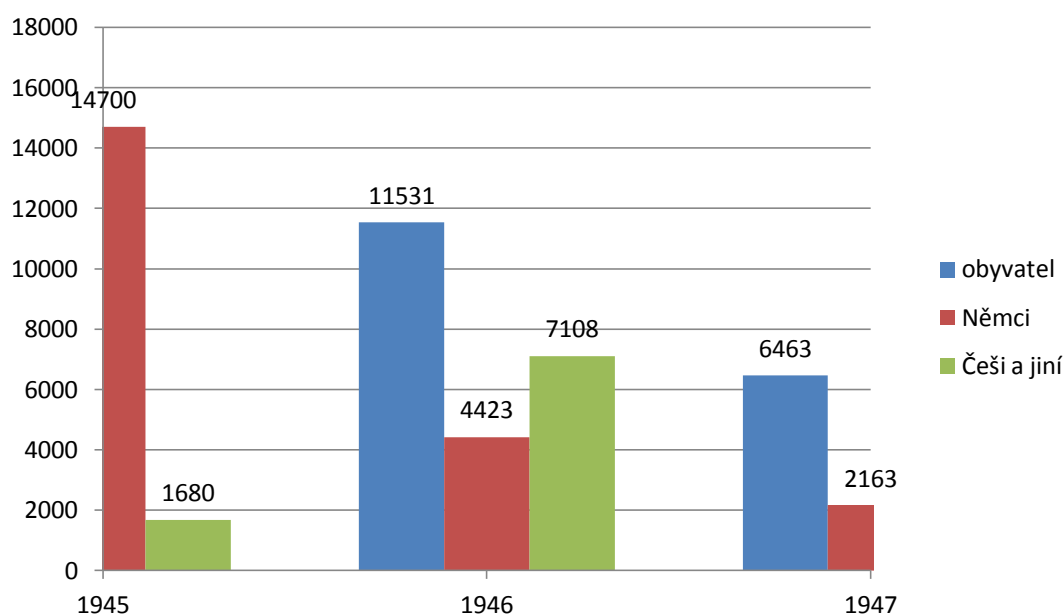
V průběhu roku 1945 se začalo s vysídlováním německého obyvatelstva, zprvu dobrovolného, poté nuceného, kdy bylo německé obyvatelstvo rozděleno do osmi kategorií s tím, že první kategorie německého obyvatelstva byla odsunuta již 15. prosince 1945 v počtu 2800 osob. Tito odsunutí Němci se skládali převážně z uprchlíků, kteří se ke konci války uchýlili do Kraslic. Na konci roku 1945 v Kraslicích žilo 16380 obyvatel a z toho 1680 Čechů.

Předpoklad, že se podaří osídlit Kraslice obyvateli z vnitrozemí, nevyšel, následek byl malý počet národních správců a polovina živností musela být uzavřena. Aby se zamezilo stagnaci výroby a udržení odvětví nutných k chodu města a života místních obyvatel, došlo k přehodnocení přístupu k odsunu místních obyvatel a z odsunu byli vyjmuti odborníci pracující ve výrobě s jejich rodinami a místní němečtí antifašisté.

V průběhu roku 1946 od února do října se z Kraslic vypravilo 22 transportů. Z okresu Kraslice bylo odsunuto 22461 osob a ze samotných Kraslic to pak bylo 11306 osob (10200 osob do západní zóny a 1106 osob do východní zóny). Na konci roku bylo v Kraslicích evidováno 11531 obyvatel a z toho 7108 obyvatel české, nebo jiné národnosti než německé.

Během roku 1947 byly z Kraslic vypraveny ještě 3 transporty s odsunutými německými obyvateli, ke konci roku bylo v Kraslicích evidováno 6463 obyvatel,

z toho 2042 německé národnosti a 4300 české nebo jiné národnosti než německé (slovenské, maďarské, polské, rakouské a Volyňští Češi).

Obr. č. 37 – Graf změn složení obyvatelstva Kraslic v letech 1945 - 1947 , zdroj: ČSÚ, Archív 2017

Výsledkem těchto politických změn, byl enormní úbytek obyvatel města, který se negativně projevil přímo ve městě. Odsun původních obyvatel zapříčinil chátrání mnoha objektů ve městě, které byly často úmyslně poškozeny, nebo úplně zničeny. Domovní fond ve městě, který byl po válce zkonfiskován státem, přešel částečně do osobního vlastnictví, kdy se jednalo převážně o rodinné domky. Bytové domy přešly do vlastnictví státu, pod správou národních výborů.

Dosídlení noví obyvatelé si vybírali konfiskované domy, které se nacházely v dobrém technickém stavu a vzhledem k menšímu počtu nových obyvatel, než odsunutých, mnohé rodinné či bytové domy chátraly. Dalším zjevů, který se negativně ve městě projevoval, byly nájezdy „zlatokopů“ z vnitrozemí, kteří drancovali a odváželi majetek po původních obyvatelích. Časté byly také nájezdy celých rodin, které domy rozebraly v krátkém časovém úseku na materiál a vlakem, nebo nákladními automobily je odeslaly do svého bydliště. Mnoho kraslických domů, se tak nachází na Slovensku, ale i na Moravě a v Čechách. Demolice jednotlivých domů v Kraslicích započaly již v roce 1945, kdy byly zbourány nejvíce poničené domy (šest domů) a pokračovaly v roce 1947, kdy byl ONV v Kraslicích sepsán seznam poničených a zchátralých domů určených ke zbourání v jednotlivých částech města. K demolici byly rovněž určeny domy, které zasahovaly do regulačních čar jednotlivých ulic a náměstí.

současný název	původní název	počet domů ke zbourání
Náměstí 28. října	Nostitzplatz, Kirchenplatz	7
5.května	Hübelpeint	6
Alšova	Glaserlaube	2
Barvířská	Färbergasse	2
ČSA	Richard Wagnerstrasse	1
Dukelská	Museumgasse, Rich. Wagnerstr.	7
Dukelská	Lehrerplatz, Masarykstrasse	25
Havlíčková	Rathausstrasse, Silberbacherstrasse	29
Horní předměstí	Räumern	6
Malé náměstí - již neexistuje	Lindenplatz	13
Hradební	Am Graben	11
Hřbitovní	Friedhofgasse, Schönauerbergstrasse	4
Husova	AmSchrott, Steingrube	11
Jiráskova	Kapellengasse, In der Leiten	1
Komenského	Untere Schillerstrasse	3
Máchova	Schönaurweg	2
Mánesova	Schönbacherstrasse	2
Nerudova	Keasseilgasse, Parkgasse, Knappschaftsgasse	15
Palackého	Schillerstrasse	1
Pohraniční Stráže	Goethestrasse, Kirchengasse	18
Příčná	Zeidlwaldgasse	1
Rybná	Teichgasse	1
Sadová	Flachsleithgasse	1
Smetanova	Dotzauerstrasse, Klingenthalerstrasse	13
Svatopluka Čecha	Modlgasse	21
Školní	Schulgasse, Glasslgasse	5
Náměstí T.G.Masaryka	Markplatz, A.Hitler Platz, Roosveltovo nám.	1
Tyršova	Turnhallengasse	10
U plynárny	Gaswerkergasse, Krawanzenweg	1
Úzká - již neexistuje	Zwodaugasse	12
Vodní	Wassergasse	6
Wolkerova	Eibenbergerstrasse	18
Zadní	Hintere Gasse	12
Zátiší	Räumersteig	5
Žižkova	Neubaugasse	6
Celkem domů		278

Obr. č. 38 – Tabulka plánovaných demolicí v jednotlivých ulicích města roku 1947, zdroj: Archiv 2017

Bourání obytných domů a zemědělských usedlostí v katastru města bylo realizováno v letech 1945 – 1949 při novém soupisu domů určených ke zbourání ze

dne 29. června 1949 bylo k tomuto datu evidováno 258 domů, které byly určeny k demolicí, z toho již bylo k tomuto datu 40 domů zbouráno. Jednalo se o 249 obytných domů a 9 zemědělských usedlostí. Z navržených i zbouraných domů se jednalo až na dvě výjimky o čísla popisná od č.p. 4 do č.p. 847, což svědčí i o tom, že se jednalo o nejstarší zástavbu města. Při sčítání domů v roce 1958 bylo uvedeno, že k tomuto datu od roku 1945 se zbouralo 652 obytných domů.

Bytový fond města od roku 1945 do roku 1949 byl spravován Městskou stavební komisí v Kraslicích, v letech 1949 – 1952 Okresním komunálním podnikem v Kraslicích, od roku 1952 – 1956 Okresním bytovým komunálním podnikem v Kraslicích a od roku 1957- Domovní správou Kraslice.

V roce 1945 měla MSK ve své správě 507 domů a továrních objektů z toho 250 domů bylo obytných, v roce 1957 měla Domovní správa v evidenci 401 domů a v roce 1959 327 domů s 905 byty, v roce 1961 klesl počet spravovaných domů na 273.

Nejen demolicemi domů ve městě, ale i výstavbou a opravami se zabýval MNV v Kraslicích v roce 1949 a to dokumentem z 10. března, kde si vytýčil následující akce: oprava 48 bytových jednotek, výstavba 60 bytových jednotek v rámci pětiletého plánu, kdy se má do roku 1960 vybudovat v Kraslicích celkem 300 bytových jednotek. Dále jsou zde zaznamenány údržba školních, úředních a veřejných budov, oprava rybníků, oprava vodárny s výstavbou 1000m kanalizačních betonových trub. V roce 1953, se podařilo Okresním komunálním podnikem, vybudovat 33 nových bytových jednotek.

Vzhledem k postupnému osídlení a obnově místního průmyslu v Kraslicích i blízké Rotavě, kde se budovaly strojírny, tehdy Závody V. I. Lenina, zazněl požadavek na výstavbu nových bytových jednotek.

V Návrhu hospodářsky – politických direktiv z roku 1958 bylo uvedeno, že charakter města je nutno projektovat jako středisko správního sídlištního charakteru a vzhledem k profilu údolí, ve kterém se město nachází, se bude jednat o sídlištní zástavbu silničního typu nejméně se 3 a 4 podlažími. Pro uspokojení bytových potřeb se počítalo s vybudováním 810 nových bytových jednotek.

První etapa výstavby bytových jednotek sídlištního typu v Kraslicích proběhla v letech 1958 – 1961 v ulici Pohraniční stráž ve středu města blokovými cihelnými řadovými domy o 3 a 4 nadzemních patrech s valbovou střechou, které vznikly v proluce po demolicích obytných domů. Zajímavostí je napojení stávajícího starého bytového domu uprostřed fronty nových bytových domů. V této etapě výstavby bylo

dáno občanům do užívání 228 bytových jednotek v deseti bytových blokových domech a kotelnu pro dálkové vytápění těchto jednotek.

Zástavba BD v Kraslicích 1958 - 1961

Obr. č. 39 – Mapa výstavby bytových domů Kraslice střed v letech 1958 - 1961, zdroj: Gis ,Autor 2017

4.16. Politická a ekonomická situace v letech 1945 – 1960

V roce 1945 bylo v Kraslicích evidováno 31 větších závodů s více jak 100 zaměstnanci, dalších 88 provozoven zaměstnávalo více jak 10 zaměstnanců a pro mnoho z nich pracovali tzv. domácí dělníci. Výrobní zaměření po válečné výrobě se orientovalo opět na výrobu hudebních nástrojů, hraček a textilní průmysl.

V květnu 1945 byly všechny německé obchodní a řemeslné živnosti včetně zemědělského hospodaření zkonfiskovány a podle dekretu č.5/1945 Sb. presidenta republiky z 19. května 1945 se zavedla národní správa. Mnoho živností pod národní správou v Kraslicích postupně zanikalo (odsuny, úbytek obyvatelstva), některé se spojovaly a vznikaly družstva, další se od roku 1949 – 1952 včleňovaly do národních podniků. Výsledkem tohoto vývoje bylo, že v Kraslicích v roce 1953 působily v oborech výroby hudebních nástrojů a textilní výroby již jen čtyři velké národní podniky, byly to Amati Kraslice, Krajka Kraslice, Ohara a Leko.

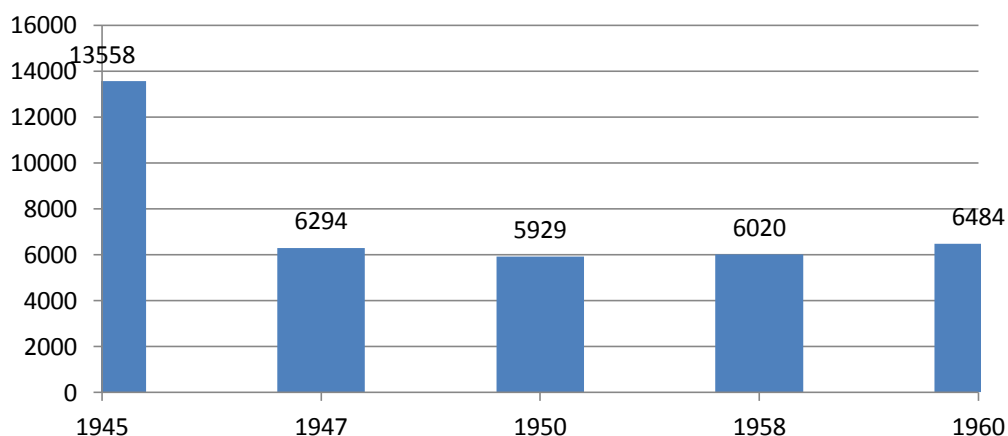
Amati Kraslice národní podnik vznikl přičleněním 10 vnitrozemských závodů k původnímu družstvu Amati, které spojovalo 322 konfiskátů vyrábějících hudební nástroje v kraslickém okrese. Jednotlivé provozovny byly postupně zavírány a výroba se soustředila do budov bývalých kraslických továren Hanz Rölz, Köstler a původně textilní továrny Hupfler.

Název Krajka Kraslice, vznikl 1. července 1949 s výrobou krajek, tylu a výšivek. Firma se nacházela v bývalých prostorách fabrik bratří Starků a Spinller. Později byla do Krajky přičleněna i Ohara zabývající se stejným výrobním programem. Do pražského národního podniku Leko (později Triola) byly přičleněny zbylé místní textilní provozovny zabývající se výrobou prádla a lehké konfekce a místem jejich působení se stala bývalá továrna na výrobu hudebních nástrojů V. Kohlerts Söhne.

V roce 1958 se v Kraslicích v podkladech pro výhledový plán města evidovaly tyto závody: Amati 01 - hudební nástroje s 671 zaměstnanci, Amati 07 - hudební hračky s 204 zaměstnanci, Krajka 01- krajky, výšivky s 558 zaměstnanci, Krajka 02 - stuhy, samety plyše s 345 zaměstnanci, Autobrzdý - výroba automobilových součástek s 263 zaměstnanci, Triola - prádlo, výšivky s 323 zaměstnanci.

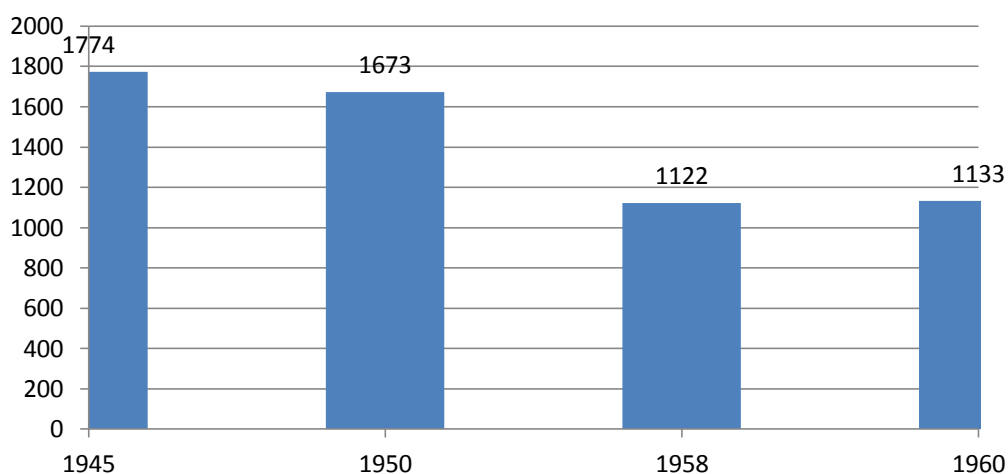
Ve městě se ještě nacházely, Okresní stavební podnik s 206 a Komunální služby s 83 zaměstnanci. Celkově bylo v kraslických průmyslových závodech zaměstnáno 2653 zaměstnanců. Další zaměstnanci, byly zaměstnány ve službách, školství a úřadech. Dále se zde nacházely státní statky a lesní závod, které hospodařily na 901,2 ha z toho 592,63ha lesů a 308,62ha zemědělské půdy (132,98 orné půdy, zbytek tvořily pastviny).

počet obyvatel v Kraslicích 1945 - 1960

Obr. č. 40 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1960, zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích 1945 - 1960

Obr. č. 41 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1960, zdroj: ČSÚ 2017

4.17. Územní vývoj Kraslic od roku 1960 – 1975

Významným mezníkem ve vývoji města se stal rok 1960, kdy byla ústavním zákonem č.100/1960 Sb. z 11. července přijata nová ústava Československé socialistické republiky, z níž vzešel nový zákon o novém členění republiky. Podle zákona č.36/1960 Sb. z 9. dubna 1960 byly vytvořeny nové kraje a okresy. Okres

Kraslice byl zrušen a územně byl přiřazen k okresu Sokolov do Západočeského kraje. Ke Kraslicím byly přiřazené obce Krásná a Tisová se Zelenou Horou. Správní území Kraslic po přiřazení se zvýšilo na 2809ha a počet obyvatel stoupl o 619 obyvatel.

Výstavba ve městě pokračovala v roce 1960 dostavbou kina v Havlíčkově ulici s kapacitou 300 míst a výstavbou kulturního domu na náměstí Řeckých hrdinů ve středu města, kulturní dům byl kolaudován v roce 1963.

Dále byla započata druhá etapa výstavby bytových domů v jižní části města u ulice ČSA. Tato výstavba proběhla v letech 1963 – 1967 a bylo zde postaveno 201 bytových jednotek, kdy se jednalo o výstavbu družstevní se 100 bytovými jednotkami a 101 bytových jednotek bylo postaveno formou státní bytové výstavby. Zde se již jednalo o panelové stavby stavebního systému B 06 o sedmi nadzemních podlažích ve dvou bytových blocích u silnice ČSA a třech čtyřpodlažních panelových domech umístěných blíže k řece.

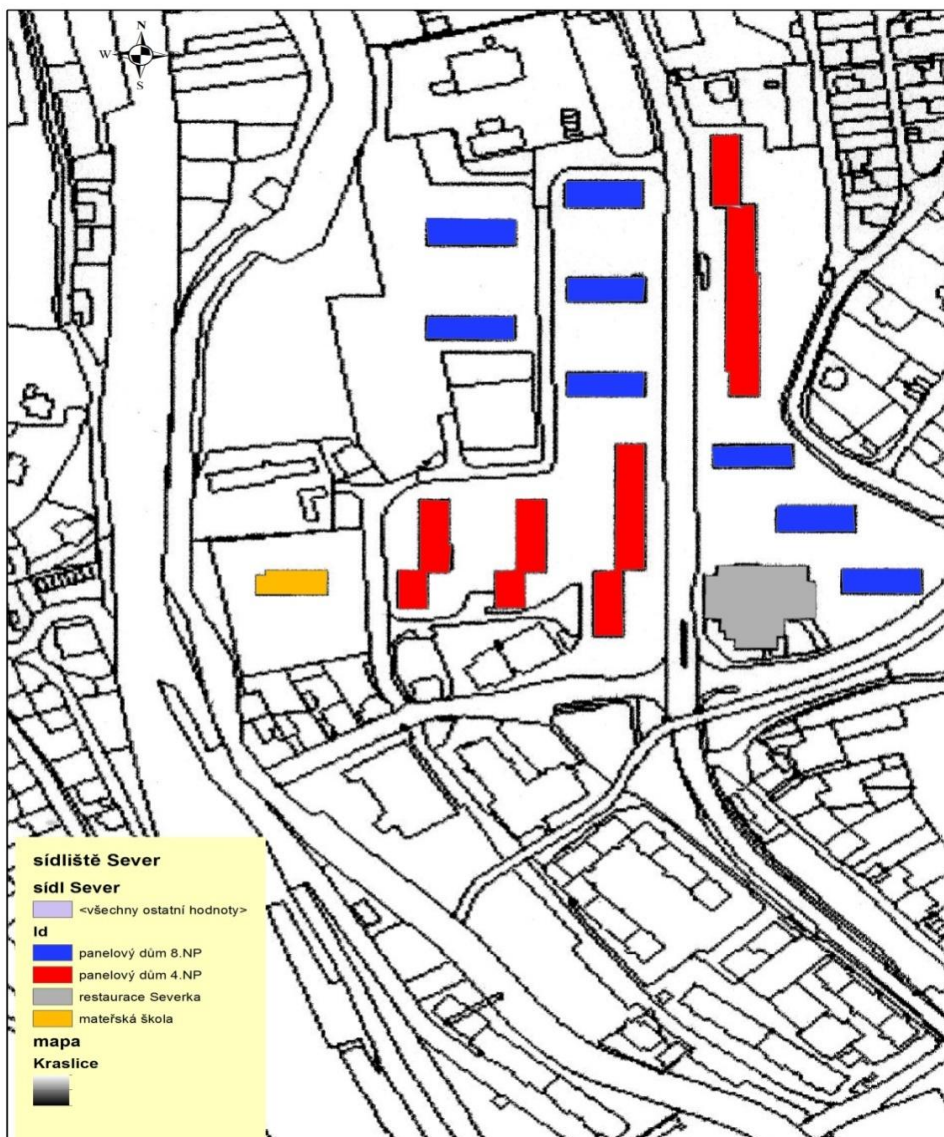
Během roku 1966 došlo v Kraslicích ke konečnému odstranění ruin z demolic, které se dosud nacházely v jednotlivých ulicích, místo nich se zde objevily travnaté plochy. V roce 1967 byla dána do provozu úpravna vody ve Stříbrné s kapacitou 25 vteřinových litrů, čímž se odstranil letitý problém s nedostatkem vody pro město. V roce 1969 byla vybudována na bývalém náměstí Svobody dnes sídliště Sever, nová prodejna potravin.

V roce 1970 se opětovně začala stavět nová škola v Havlíčkově ulici, která byla rozestavěna již v roce 1960, ale pro nedostatek financí byla stavba zastavena a zakonzervována (byly zhotoveny pouze základy) a k opětovnému spuštění stavby došlo v roce 1970.

Výstavba nové školy začala znovu z důvodu špatného technického stavu starých budov školy v ulici Pohraniční stráž, které byly postaveny v letech 1854 a 1888. Výstavba školy byla dokončena v roce 1973 (nyní 1.ZDŠ Kraslice) nákladem 26 mil. korun. Škola měla kapacitu 22 tříd, tělocvičnu, bazén, jídelnu a družinu.

Výstavba, bytových panelových domů v lokaci Kraslice – sever (dnes sídliště Sever) v severní části města započala v roce 1974 a ukončena byla v roce 1978.

Jednalo se o panelové domy krabicového typu o 4.NP a 8.NP v počtu 18 domů. Občanská vybavenost sídliště byla zastoupena výstavbou restaurace Severka a mateřské školy.

Obr. č. 42 – Mapa výstavby sídlíště Kraslice Sever v letech 1974 - 1978, zdroj: Gis, Autor 2017

4.18. Politická a ekonomická situace v letech 1960 – 1975

Po 1. červenci 1960 se Kraslice podle zákona č. 65/1960 Sb. staly sídlem městského národního výboru – MěNV. Většina obyvatel města byla zaměstnaná v závodech Amati, Krajka, Autobrzd, Triola, Škoda Rotava, Sklotas Oloví na Státním statku a Lesním závodě.

Byla zde poměrně rozsáhlá síť služeb sloužící celé spádové oblasti Kraslicka. Počet zaměstnanců pro plánovaný rozvoj výroby byl stále nedostatečný, nedostávalo se zaměstnanců různých profesí, zvláště ve službách byl stav nejkomplikovanější. Dále se zde projevovala velká migrace obyvatel, kdy v letech

1963 – 1969 se na migraci do a z Kraslic podílelo 5.349 obyvatel, což znamenalo relativní výměnu obyvatel 77,8%. Stabilita trvalého pobytu obyvatel ve městě, byla nízká.

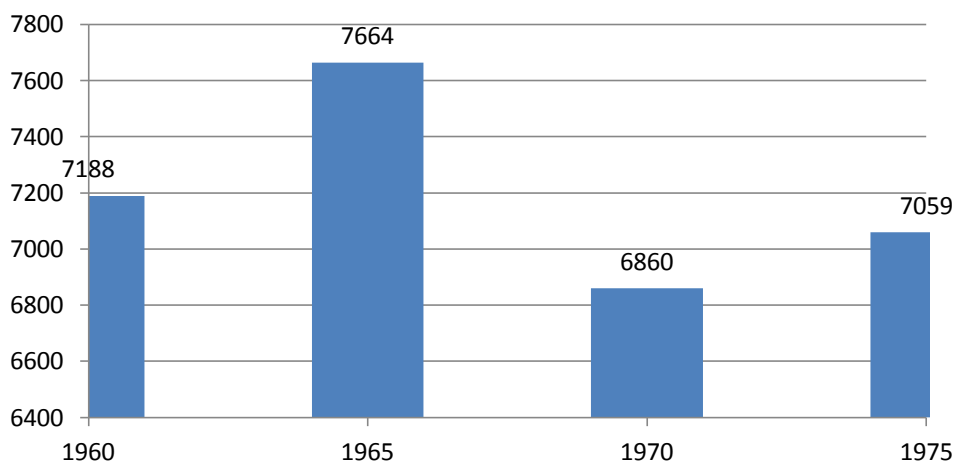
Události roku 1968 se v Kraslicích projevily pomaleji, na rozdíl od jiných okresů na Sokolovsku byl průběh zpočátku poměrně klidný, vývoj událostí a leden 1968 byl chápán jako snaha strany oprostít se od chyb a zbavit se nesprávných metod práce.

Později proti aparátu strany vystoupila skupina ZO v Amati a Autobrzdách. Ozvaly se hlasy žádající zrušení Lidových milicí a nastolení demokratizačního procesu.

21. srpna 1968 mezi 3. a 4. hodinou ranní, překročily státní hranice mezi NDR a Československem v rozsahu oblasti Kraslice – Bublava sovětská vojska. Pluk sovětských tanků T58A vjel do Kraslic a Kraslice se tak staly jedním z prvních měst v republice, do kterého sovětské kolony vtrhly. Za úsvitu občané města odstraňovali směrovky, psali hesla, k incidentům však nedošlo. Po roce 1968 došlo k další vlně vystěhovávání občanů z Kraslic, tentokrát dobrovolnému, kdy mnoho občanů německé národnosti tuto možnost využilo.

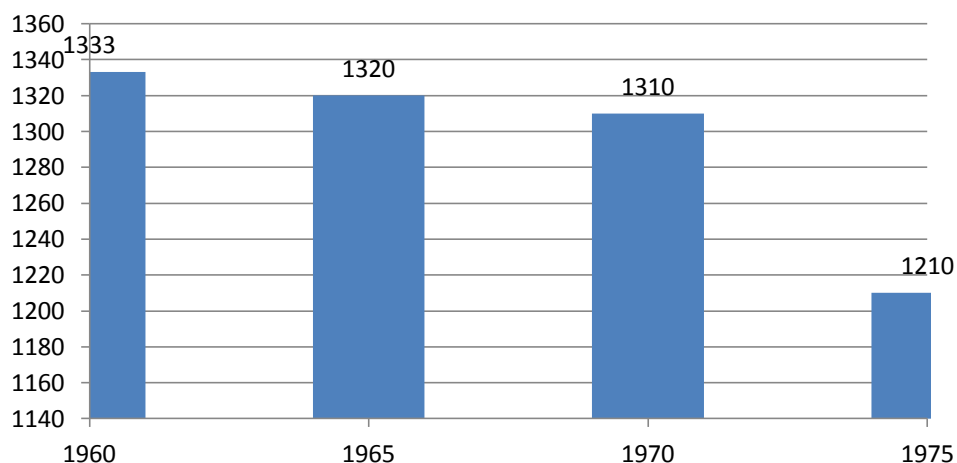
V roce 1970 oslavily Kraslice 600 let svého trvání, kdy jim císař Karel IV. udělil městská práva a tím povýšil Kraslice na město.

počet obyvatel v Kraslicích 1960 - 1975

Obr. č. 43 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1975, zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích 1960 - 1975

Obr. č. 44 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1975, zdroj: ČSÚ 2017

4.19. Územní vývoj Kraslic od roku 1975 – 1990

V průběhu roku 1976 byla dokončena výstavba vodovodu Bublava – Kraslice, který zásobuje pitnou vodou městskou část Tisová, Zelená Hora a domy nacházející se v údolní části bublavského potoka.

Dle návrhu 6. pětiletého plánu do roku 1985 se předpokládala realizace 470 nových bytových jednotek v soustředěné výstavbě v lokaci Kraslice - střed a výstavba 50 bytových jednotek v rozptýlu formou individuální výstavby rodinných domků v kopcovitém terénu města.

V úseku dopravy se počítalo se zdvojeným silničním tahem v průtahu celého města z jižní části města do severní části a napojení státní i lokální silniční sítě v uzlových bodech centra Náměstí svobody a v prostoru čerpací stanice v jižní části města.

Systém zeleně města se měl opřít o využití zelených pásů podél vodních toků především řeky Svatavy, kde mělo dojít k propojení občanské, sportovně - rekreační vybavenosti celoměstského významu se zelení zázemí města.

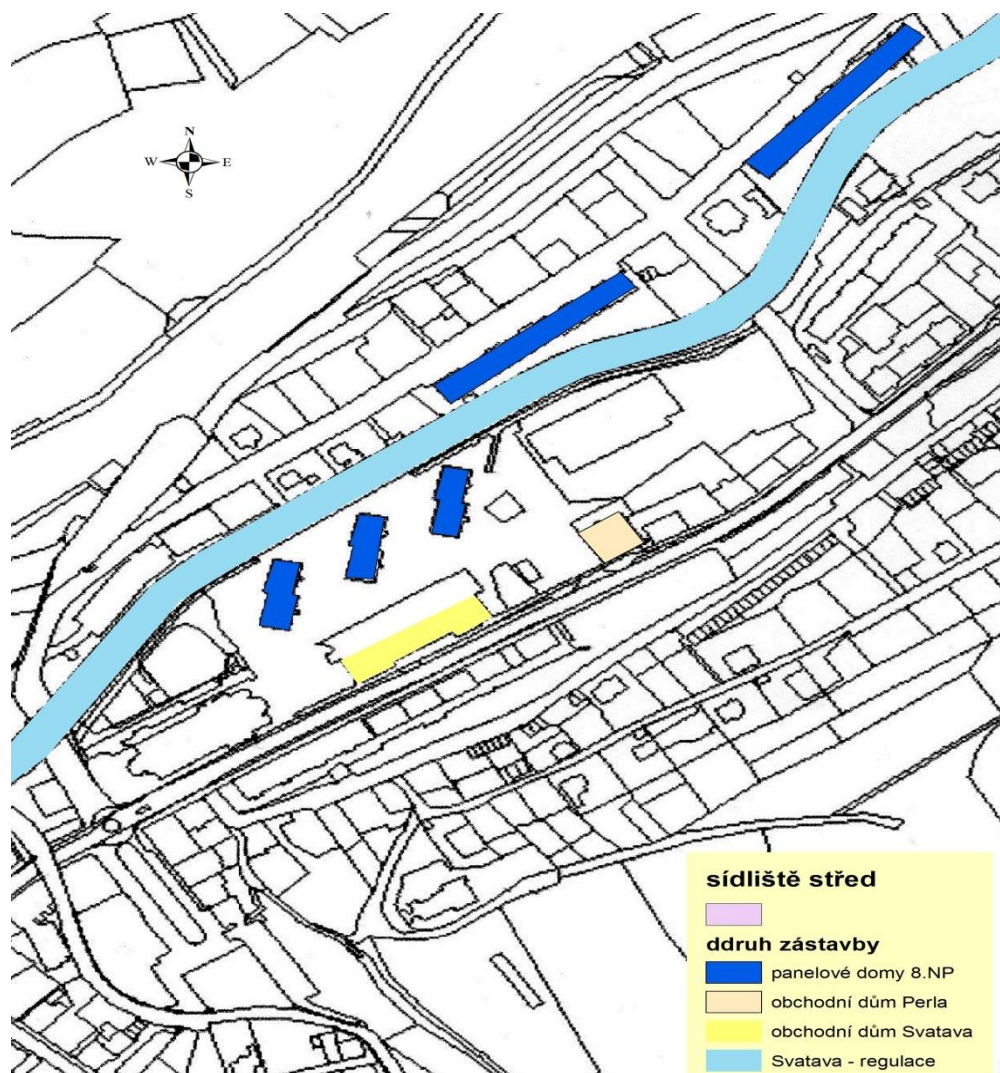
V oblasti občanské vybavenosti mělo dojít k výstavbě obchodního domu, adaptaci MěNV, dostavbě nemocnice, výstavbě jeslí a mateřské školy, asanaci a rekonstrukci maloobchodní sítě, regulaci řeky Svatavy a jejích přítoků v katastru města, zřízení pěší komunikace podél řeky Svatavy, zřízení ústřední čerpací stanice

pohonných hmot se servisem. Výhledově se uvažovalo o vybudování hotelu se 150 lůžky, restaurací a vinárnou.

V roce 1978 byla kompletně dokončena výstavba sídliště Sever, v roce 1979 byla dostavěna mateřská škola, v roce 1981 byla dokončena výstavba restaurace Severka. V roce 1984 započala výstavba sídliště Kraslice – Střed, která si vyžádala rozsáhlou demolicí 29 rodinných domků a 17 garáží. Tento zásah znamenal zánik ulic Opletalova, Hradební, Úzká, Křivá, Malé náměstí a náměstí Svobody.

Sídliště Kraslice Střed bylo situováno po obou březích řeky Svatavy, na které v roce 1984 započala regulace prohloubením koryta a následovala úprava profilu koryta řeky. Regulace řeky byla dokončena v roce 1992 včetně oprav a výstavby nových mostů.

Obr. č. 45 – Mapa výstavby sídliště Kraslice střed v letech 1984 - 1989, zdroj: Gis, Autor 2017

Sídlíště Kraslice Střed se skládalo z výškových panelových domů krabicové konstrukce, které byly umístěny, jako samostatné panelové domy při levé straně řeky Svatavy a v pravé části jako souvislé bloky panelových domů. Výstavbou sídlíště Střed vzniklo 384 nových bytových jednotek. Občanská vybavenost byla zajištěna výstavbou nákupního centra Svatava a Perla v sousedství katolického kostela u silnice Pohraniční stráže.

Sídlíště bylo situováno po obou březích řeky Svatavy, na které v roce 1984 započala regulace prohloubením koryta a následovala úprava profilu koryta řeky. Regulace řeky byla dokončena v roce 1992 včetně oprav a výstavby nových mostů. Výstavba rodinných domů pokračovala jednotlivě ve středních polohách města, ve východní části města na Vyhlídce vznikaly dle ÚP nové rodinné domy s kompletními inženýrskými sítěmi.

4.20. Politická a ekonomická situace v letech 1975 – 1990

Roku 1976 byla provedena územní reorganizace a do správního území města Kraslice byly připojeny obce Kostelní s osadami Počátky, Kámen, Valtěřov, Čirá, Černá, Sněžná a Mlýnská s Libocí. Rozloha města se pak rozrostla na 82 km².

V roce 1977 byla dokončena rekonstrukce interního oddělení kraslické nemocnice. Nemocnice v té době poskytovala kompletní zdravotní péči pro Kraslice a celou spádovou oblast.

V rámci regulace řeky Svatavy a rozšíření podniku Amati došlo v roce 1987 ke zrušení škvárového fotbalového hřiště TJ Rudné doly v ulici Palackého v dolní části města. Část hřiště byla zabrána administrativní budovou panelového typu a část hřiště zmizela po rozšíření koryta řeky. Ve zbývající části hřiště byla plánována výstavba sportovní haly, ke které ale po roku 1989 již nedošlo.

Od roku 1984 se Kraslice staly střediskem osídlení II. kategorie s politickým, kulturním a ekonomickým významem pro celou spádovou oblast bývalého kraslického okresu.

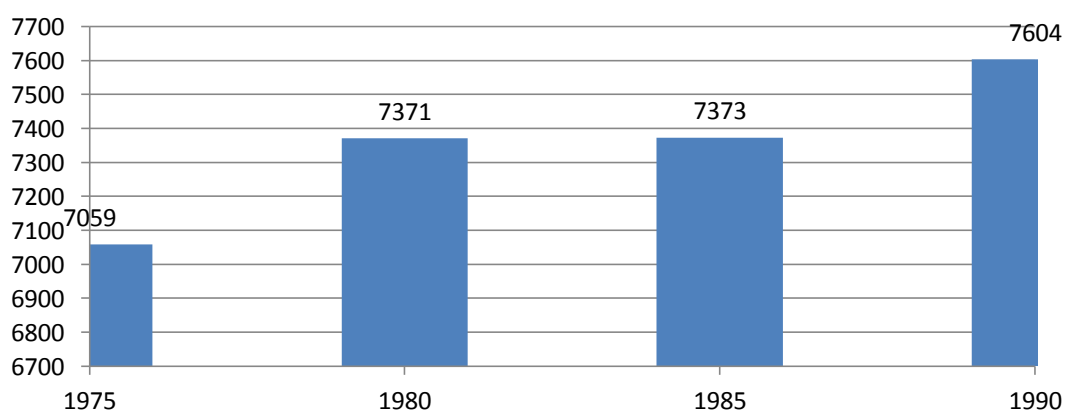
V roce 1985 bylo v Kraslicích zaznamenáno zemětřesení v několika sériích otřesů v intenzitě 4. a 5. stupně Richterovy stupnice, ale vše se obešlo bez větších škod na majetku.

Okolo roku 1988 se začaly projevovat problémy města se zásobováním, což se projevilo regulací prodeje nedostatkového potravinářského a drogistického zboží. Byl také nařízen zákaz prodeje nedostatkového zboží zahraničním turistům zde především turistů z NDR, což se projevilo na snížené návštěvnosti města.

Návštěvnost města byla také ovlivněna vzdáleností nejbližšího hraničního přechodu, který se nacházel až ve Vojtanově.

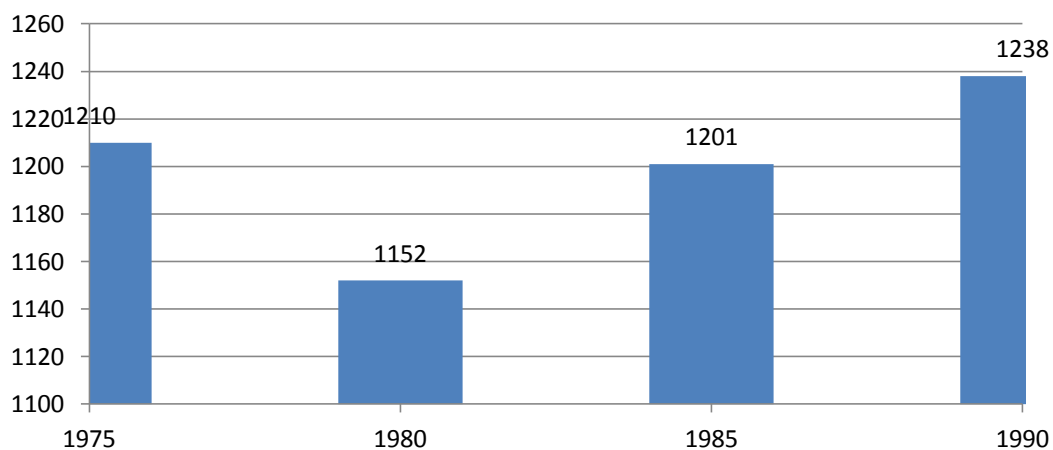
V září roku 1989 se politické změny začaly projevovat i v Kraslicích, po otevření hranic Maďarska s Rakouskem začali zde občané NDR nelegálně překračovat státní hranice. Politické změny roku 1989 do Kraslic přicházely opožděně, až 25. listopadu se uskutečnila první demonstrace po návštěvě zástupců OF z Prahy. Druhá manifestace byla pořádána 28. listopadu, kde již byly vyřčeny konkrétní požadavky a i v Kraslicích se rozběhly demokratizační procesy.

počet obyvatel v Kraslicích 1975 -1990

Obr. č. 46 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1990, zdroj: ČSÚ 2017

počet domů v Kraslicích 1975 -1990

Obr. č. 47 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1990, zdroj: ČSÚ 2017

4.21. Územní vývoj Kraslic od roku 1990 – 2015

V roce 1990 po změně režimu nedocházelo k výstavbám nových projektů, pouze se dokončily stávající rozestavěné projekty, jako dostavba sedmipatrového internátu Amati s jídelnou a tělocvičnou pro učňovskou a středoškolskou mládež. Objekt byl umístěn v ulici Kapitána Jaroše v severní části města u sídliště Sever.

Výjimkou se stala výstavba nové výrobní haly závodu Amati, která byla postavena po zbourání stávající původní budovy z 19. století. Nahradila ji montovaná hala z betonové sloupové konstrukce opláštěná plechovými zateplenými panely. Tvar haly byl obdélníkový o dvou nadzemních podlažích. Hala byla situována ve směru hlavní průjezdné Dukelské ulice a tvořila součást a jednotný celek areálu závodu Amati.

Další akcí dokončenou v roce 1991 byla poslední fáze regulace řeky Svatavy v jižní části města končící u dolního vlakového nádraží. V průběhu roku se také začalo s opravou katolického kostela Chrám Svatého těla, kde byla z části vyměněna krytina střechy, opravena věž a zhotovena nová fasády.

V rámci malé privatizace docházelo v dražbách k odkupu bytových domů, výrobních hal, restaurací, obchodů i rodinných domů, které se po odkupu a s příchodem nových majitelů většinou začaly opravovat.

Nastal však i opačný extrém, kdy byly skoupeny objekty s vidinou rychlého zisku, následně se je nepodařilo prodat a začaly chátrat. Jedním, z nejmarkantnějších příkladů je bývalý hotel a restaurace Kohler později hotel Praha v centru města, který po odkupu novými majiteli byl uzavřen a začal chátrat.

Dalším objektem v centru města, který je v soukromých rukách a neopravuje se, je stará budova bývalé radnice později ředitelství Krajky a budova bývalého ředitelství lesů.

V roce 1993 byl pro Kraslice schválen nový územní plán s platností do roku 2015. Programem nového územního plánu se také stala výstavba nových inženýrských sítí v katastru města. Zvláště odkanalizování okrajových částí města se stalo jednou z priorit.

Výstavba inženýrských sítí ve městě proběhla v několika etapách v lokalitách Horní předměstí a Zelená Hora s jejich napojením na stávající sítě. V jižní příjezdové části města u řeky Svatavy došlo k výstavbě nové čističky odpadní vod s kapacitou 15000 ekvivalentních obyvatel a následně byla napojena na páteřní

sběrač odpadních vod města. Dále se podařilo realizovat rozšíření plynofikace města v jeho okrajových částech.

Významným projevem nové doby v Kraslicích se staly výstavby nových nákupních center. Zvláště po roce 2000 po otevření hranice se SRN i pro automobilovou dopravu se začaly jevit jako perspektivní, pro jednotlivé obchodní řetězce. Stavební parcely pro výstavby nákupních center se našly v jižní části města, ve středu města a v severní části města. Byly zde postaveny obchody s parkovišti obchodních řetězců Penny, Billa a Albert.

K supermarketům se v roce 1996 přidala i výstavba nové benzínové čerpací stanice, která byla postavena v jižní části města při příjezdu do města, stávající čerpací stanice Benzina byla opravena a rozšířena.

Přestavbou prošel i v posledních letech střed města, kde bylo vybudováno u katolického kostela na místě bývalé provizorní čističky odpadních vod pro sídliště Střed dětské hlídané hřiště a nové veřejné záchody.

Obnovou prošlo i Náměstí 28. října u městského úřadu a městský úřad, kde došlo k rekonstrukci vnitřních prostor, střechy a fasády. V prostoru náměstí byla položena nová zámková dlažba, instalovány lavičky a opravena kašna a památník. Sportovní areál s atletickou dráhou, hřištěm a šatnami byl nově vybudován v Palacké ulici u areálu závodu Amati na místě bývalého fotbalového hřiště Rudné doly.

Proměnou prošel i areál v městských sadech u evangelického kostela, který byl využíván do roku 1945 obyvateli města ke kulturním akcím, ale od roku 1945 do roku 1989 chátral. Bylo zde obnoveno zázemí areálu, upraveny plochy a přivedeny nové inženýrské sítě. Areál v městských sadech v současné době plní roli kulturního centra pro pořádání venkovních akcí. Změny se dočkalo i autobusové nádraží, které bylo přestěhováno ze středu města k vlakovému nádraží, kde byla vybudována nová budova se zázemím pro řidiče.

4.22. Politická a ekonomická situace v letech 1990 –2015

Politické a ekonomické změny po roce 1989 se výrazně promítly na život města. Došlo k privatizaci velkých místních zaměstnavatelů Amati, Triola, Krajka a Autobrzdy a postupnému utlumování jejich výroby.

Po privatizaci byl zrušen závod Triola, snižovaly se stavy zaměstnanců v Amati

(dnes Denak Kraslice). Krajka Kraslice zanikla, po privatizaci a převzetí novým majitelem se přejmenovala na Sametex s obdobným výrobním programem. Ze dvou závodů byl využit pro výrobu pouze areál v dolních Kraslicích, v lokalitě Sever byl areál prodán.

Autobrzdy Kraslice byly rovněž zrušeny, závod ve středu města byl z části zbourán a na jeho místě byla postavena montovaná hala. Uvedené změny měly za následek propouštění zaměstnanců a zvyšující se nezaměstnanost ve městě.

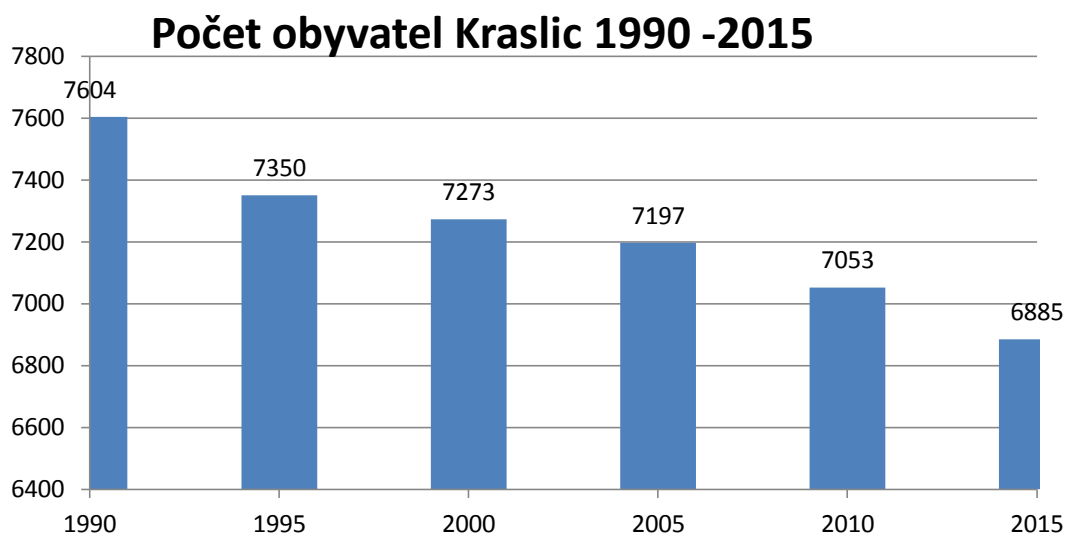
Poslední ranou pro město mohlo být plánované zrušení železničního spojení z Kraslic do Sokolova, které bylo navrženo ke zrušení, jako nerentabilní. Naštěstí železniční trať byla firmou Viamont pronajata a naopak došlo po dostavění železničního mostu k opětovnému propojení železnice do německého hraničního města Klingenthal.

I přes záchranu železniční tratě, ale i v důsledku pozdního otevření hraničního přechodu mezi Kraslicemi a Klingentalem pro automobilovou dopravu docházelo k navyšování místní nezaměstnanosti a odlivu pracovních sil do Sokolova a Karlových Varů.

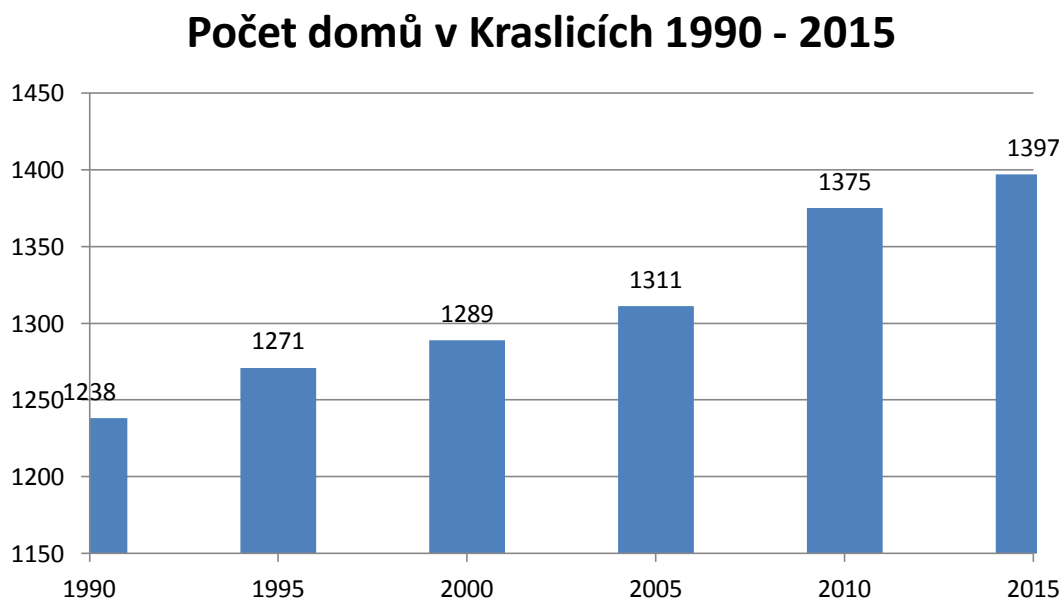
Jako negativum se po roce 1989 ukázalo také personální obsazení městské radnice, které vedlo k časté výměně starostů a zastupitelů města, k lobby velkých firem s dosazováním svých zástupců do vedení města, netransparentních prodejů městských majetků a následnému zadlužování města.

Tento trend byl naštěstí v posledních letech zvrácen a dochází k postupnému oddlužování města a investicím s pomocí evropských fondů do infrastruktury města.

Změny z posledních let však nezabránily ve snižování počtu obyvatel, stárnutí místní populace a odchodu pracovníků vzhledem k nízkým reálným mzdám v Kraslicích do Německa, nebo do vnitrozemí.

Obr. č. 48 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 2015, zdroj: ČSÚ 2017

Obr. č. 49 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 2015, zdroj: ČSÚ 2017

5. Výsledky a diskuse

5.1. Vyhodnocení územních plánů

Období do roku 1918. Pro zmiňované období a tuto diplomovou práci, nebyly v kraslickém městském archivu, ani v okresním archivu v Jindřichovicích, nalezeny žádné územní, ani regulační plány města Kraslic.

Období 1918 – 1941. V roce 1933 byl pro město Kraslice vypracován polohový regulační plán (Lage Regulierungsplan der Stadtgemeinde Graslitz vom Jahre 1933), který se opíral o stavební zákon z 1.8.1889 L.G. B1 N° 5, který platil na území Čech. V legendě plánu se uvádějí následující položky - stavební uzávěry, nedotčené pozemky, stavební uliční čáry, rekonstrukce nedokončených silnic, stavby nových silnic, délky a příčné profily silnic, funkce silnic, pouliční kategorie silnic, výšky budov, způsob výstavby nových budov, výjimky při výstavbě budov, trávníky u budov, úpravy, konstrukce budov, komerční zóny, chodníky, kanalizace a septiky, vodovody, křoví, dřevostavby, dočasné stavby, zjednodušené konstrukce a plánování. Na regulační plán navazovala vysvětlující zpráva, která obsahovala úvod a historii města, inženýrské stavby ve městě, městský plán, základní regulační plán, sociální požadavky, ekonomiku města a zdraví obyvatelstva.

Období 1941 – 1945. Architektem v období od roku 1941, který plánoval výstavbu města Kraslice, byl architekt Anton Köstler z Kraslic. Na jeho studii středu města je patrné, že plánoval přestavbu středu města zástavbou bytových blokových domů (obrázky č. 30 a č. 33). Jednalo se o domy se sedlovou střechou o třech nadzemních patrech v dlouhých blocích, ve kterých by se v 1.NP nacházelo podloubí s obchody. Výstavba měla probíhat u dnešní ulice Pohraniční stráže ve směru do severní části města zástavbou sledující levobřežní část řeky Svatavy ve směru na severní stranu města a uzavřeným blokem domů v dnešní Havlíčkově ulici.

Dalším návrhem bylo vybudování sedmipatrového výškového domu na dnešním náměstí T.G. Masaryka ve středu města a výstavbu volně stojících rodinných domků a dvojdomků se sedlovou střechou. Po porovnání se současným stavem zástavby města je patrné, že plánovaná výstavba obdobných bytových domů u silnice Pohraniční stráže byla realizována v 1. etapě výstavby bytových domů v letech 1958 – 1961. Několik rodinných domků bylo postaveno v severní části města

v kopcovitém terénu Vyhlídky. Ostatní návrhy zástavby středu města nebyly v podobě navržené architektem Köstlerem realizovány.

Období 1945 – 1949. V uvedeném období docházelo k demolicím zchátralých, vyhořelých a neobydlených domů. Seznamy domů určených k demolici byly vydávány Okresním národním výborem v Kraslicích a následovala postupná fyzická likvidace.

Období 1949 – 1958. Na počátku tohoto období ještě docházelo k demolicím nevyhovujících objektů, ale i k výstavbě 21 nových bytových jednotek z roku 1953, které postavil Okresní komunální podnik v Kraslicích.

Období 1958 – 1970. V roce 1958 byl zpracován Návrh plánu rozvoje města Kraslice na období 1961 – 1965 s přehledem hospodářského stavu města k roku 1958.

V návrhu rozvoje města se počítalo s nárůstem počtu obyvatel do roku 1965.

- současný stav obyvatelstva v roce 1958 7142
- průměrný populační přírůstek do r. 1965.....3213
- dosídlení v novém bytovém fondu.....3240
- nová ubytovna Amati..... 80
- Celkem..... 13675
- 10% reserva 1367
- Úhrnem celkem ..... 15042 obyvatel

Jednotlivé úseky řešily bytovou výstavbu, kde byla naplánována výstavba 810 nových bytových jednotek, zařízení pro školství, zdravotnictví, tělovýchovu, obchod, kulturu, místní hospodářství, dopravu, energetiku, komunikace, vodní toky a zřízení technických služeb ve městě.

Vyhodnocení návrhu rozvoje města do roku 1970 - do uvedeného roku se podařilo na úseku kultury postavit nové kino a kulturní dům, oblast výstavby bytových jednotek byla realizována v počtu 429 bytových jednotek což bylo 53% plánované výstavby, počet obyvatel stoupl pouze o 572 na 7664 obyvatel což bylo 51% plánovaného počtu roku 1965. Městu se podařilo až v roce 1967 postavit novou úpravnu vody a zajistit dostatečnou kapacitu pro obyvatele. Prodejna potravin byla postavena v severní části města v roce 1969. Na úseku zdravotnictví se podařilo vybudovat kojenecké a dětské oddělení, interna byla postavena později. Mimo úseky školství a tělovýchovy se podařilo alespoň částečně uskutečnit uvažované záměry v jednotlivých úsecích.

Období 1970 – 1993. V roce 1970 byl pro Kraslice zpracován předběžný návrh směrného územního plánu (SÚP), který zpracoval Státní ústav pro územní plánování Terplan Praha, autorem návrhu byl ing. W. Hána s kolektivem.

Předběžný návrh respektoval závěry územního plánu rajonu Krušnohoří a závěry Západočeského KNV pro strukturu osídlení. Prognóza výhledového řešení se zabývala organizací se vztahem k základním prvkům dopravy, rekreace a cestovního ruchu, průmyslu a výrobních skladových ploch, bytové zóny, systému městské zeleně, sportovních ploch a hlavních zásad technického vybavení.

Koncepce uvažovala zastavění údolních ploch stavbami pro dopravu, občanskou vybavenost, sportovní zařízení a plochy výroby a skladů. Pro bytovou výstavbu sledovala tendenci postupného uvolnění bydlení z údolních ploch do údolních svahů s výjimkou jádra města, kde se počítalo s občanskou vybaveností v kombinaci s bydlením.

V roce 1971 byl již vypracován a schválen radou ONV návrh Směrného územního plánu města Kraslice, kde byly již řešeny koncepce rozvoje města do roku 1985 s výhledem až do roku 2000. Uvažovaný nárůst obyvatel, na který byl SÚP navrhován, činil 8000 obyvatel do roku 1975, 9000 obyvatel do roku 1980 a 11000 obyvatel do roku 1985 s 10% rezervou.

Prognóza vycházející z únosné kapacity města předpokládala velikost města v letech 2000 - 2050 15000 obyvatel. Program výstavby schválený radou ONV z roku 1971 stanovil v rámci SÚP výstavbu 474 nových bytových jednotek v okrsku Kraslice – sever výstavbou nových panelových bytových domů po demolici staré cihelné zástavby rodinných domů.

V srpnu 1972 komise výstavby ONV přijala zásadní změnu konceptu SÚP oproti předběžnému návrhu Terplanu v rámci SÚP vypracovanou Stavoprojektem Plzeň.

V návrhu, se nepočítalo s výstavbou sídliště v údolních plochách, ale s výstavbou jednotlivých bytových domů v prolukách a svahové části města. Po změně koncepce pro výstavbu bytových jednotek byla naplánována další etapa výstavby panelového sídliště Kraslice Střed s počtem 384 nových bytových jednotek. Tyto změny a následná nastavená koncepce výstavby ve městě, byly obsahem územního plánu vypracovaného Stavoprojektem Plzeň z roku 1976 a následně byly do roku 1993, realizovány při výstavbě města.

Vyhodnocení návrhu rozvoje města do roku 1993 – Ve zmiňovaném období, byly provedeny dvě výstavby nových sídlišť Sever a Střed v počtech 474 a 384 bytových jednotek dle návrhu SÚP. Regulace řeky byla rovněž provedena dle návrhu SÚP. Demografické předpoklady vývoje počtu obyvatel a rozvoj města však

zůstaly za očekáváním. Tento územní plán byl poplatný své době vzniku, kdy vznikl v roce 1976 a schválen byl v roce 1978. Územní plán reagoval na tehdejší společenskou objednávku v období centrálně řízené ekonomiky. Především se to projevilo v názorech na výstavbu bytů, kde se počítalo s postupnou přestavbou města, kde původní urbanistická struktura města, měla ustoupit systematické výstavbě v panelové technologii.

Období 1993 – 2015. Návrh směrného územního plánu pro město Kraslice byl zpracován v červenci 1993 studiem Z architektem K. Zochem z Plzně. Hlavním úkolem nového návrhu územního plánu bylo vypracovat dokument, který by reagoval na potřeby města v podmínkách tržního hospodářství a respektoval skutečnosti, které nejsou řešeny ÚPN – SÚ z roku 1976.

Základní koncepce návrhu ÚPn – SÚ vycházela z dané situace města, které se vyvíjelo od středověku v horském prostředí ovlivněno geomorfologií Krušných hor. Koncepční zásady vycházely ze snahy respektovat identitu obrazu města, kdy koncepce odmítala další radikální přestavbu města a snažila se o citlivé doplnění zástavby ve středu i okrajích města.

Centrální část města v návrhu ÚP byla chápána, jako polyfunkční město, kde se mísil obchod se službami a bydlením. V územním plánu byl kladen důraz na realizaci blokové zástavby, obchodních ulicí a vyčlenění parteru pro obchodní vybavenost a služby. Okrajové části města, měly být v návrhu doplněny o nízkopodlažní obytnou zástavbu RD. I v okrajových částech města měla být podporována polyfunkčnost směrného území s výjimkou jižního okraje sídelního útvaru, kde se počítalo s monofunkčním rozvojem průmyslových ploch.

Cíle ÚPn - SÚ byly vytýčeny v oblasti dopravní průchodnosti města, přírodního zázemí města a jeho okolí v rámci ekologické stability, realizace hraničního přechodu mezi ČSFR a SRN v katastru bývalé obce Hraničná, zajištění dalších zdrojů pitné vody pro město Kraslice, řešení ukládání domovních odpadů na skládce v jižní části města a vybudování systému sběru a separace odpadů.

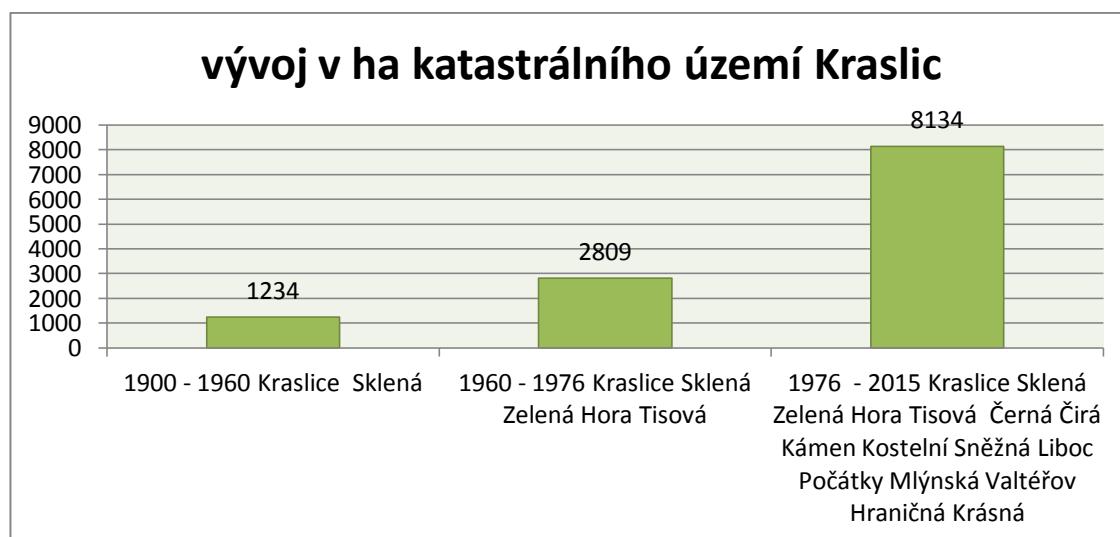
Další cíle ÚPn - SÚ, byly vybudování centrální čističky odpadních vod pro město a přilehlé obce, plynofikace města, odstranění nevyhovujících lokálních zdrojů znečištění, segregace pěší a automobilové dopravy, vybudování cyklostezky, vybudování dostatečných parkovacích ploch a garážových míst, rekonstrukce a rehabilitace významných městských prostorů v centrální oblasti města, rozvoj ploch pro sport a tělovýchovu, rozšíření ploch veřejné zeleně, přemístění zemědělských a skladovacích provozů z centrální části města a rehabilitace městského parku.

Předpokládaný demografický vývoj obyvatelstva do roku 2010 počítal s nárůstem na 10000 obyvatel. Výstavba nových bytových jednotek byla navržena v módu výstavby integrovaných objektů (obchod, administrativa a bydlení) v centrální části města v objemu 173 bytových jednotek. Výstavba v okrajových částech města, byla navržena jako nízkopodlažní zástavba v rodinných domech o objemu 175 bytových jednotek, celkem se mělo realizovat 348 bytových jednotek.

Vyhodnocení návrhu rozvoje města do roku 2015 - V období od roku 1993 v souladu s návrhem územního plánu bylo vyřešeno odkanalizování města s výstavbou nové centrální čistírny odpadních vod pro Kraslice a spádovou oblast Stříbrné a Bublavy, posílení zdrojů pitné vody pro město, výstavba rodinných domů proběhla v navržených okrajových lokalitách města, výstavba polyfunkční zástavby proběhla pouze formou výstavby supermarketů, dopravní průchodnost města byla řešena v rámci ÚP v centrální části města.

Výstavba přechodu a celnice se SRN proběhla v oblasti Hraničné, poté byla zrušena v rámci Schengenského prostoru. Z navrhované zástavby v katastru Hraničná dle ÚP pouze rodinných samostatných domů, byl záměr radikálně změněn. Nyní se zde nachází 3 čerpací stanice pohonných hmot, několik restaurací a obchodních center. Výstavba rekreačních ploch v rámci ÚP byla realizována ve středu města dětským polyfunkčním hřištěm, sportovním areálem v Dukelské ulici a vybudováním cyklostezky z Kraslic na Hraničnou. Oproti očekávání demografického růstu počtu obyvatel na 10 000 obyvatel v roce 2010 je současný stav v roce 2017 necelých 7 000 obyvatel.

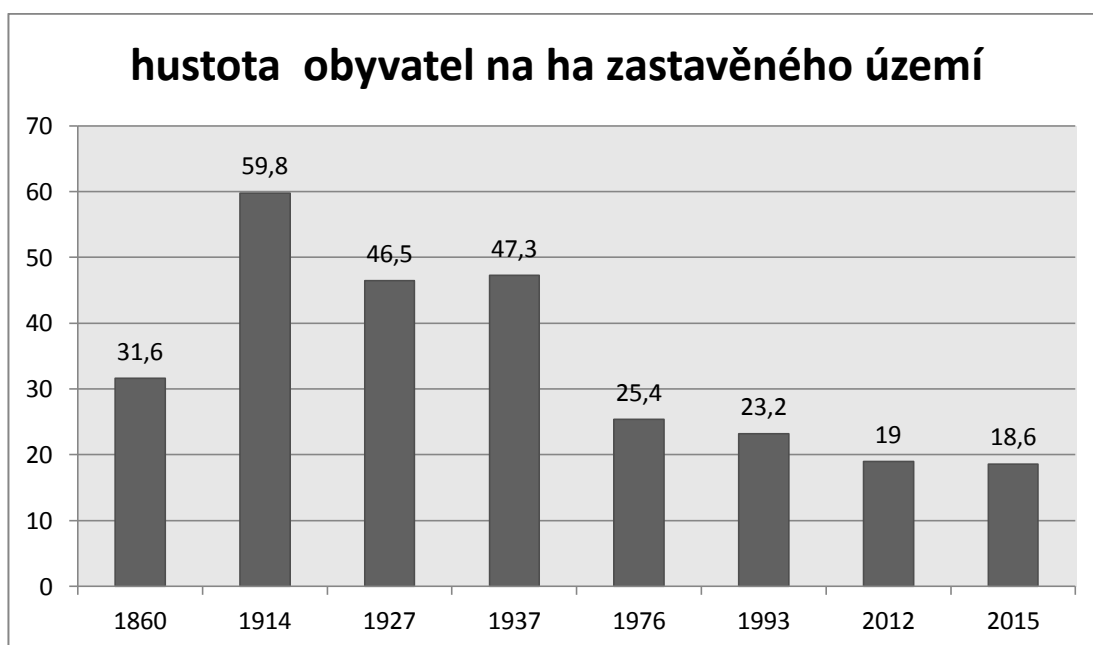
5.2. Grafické vyhodnocení demografických a územních prvků

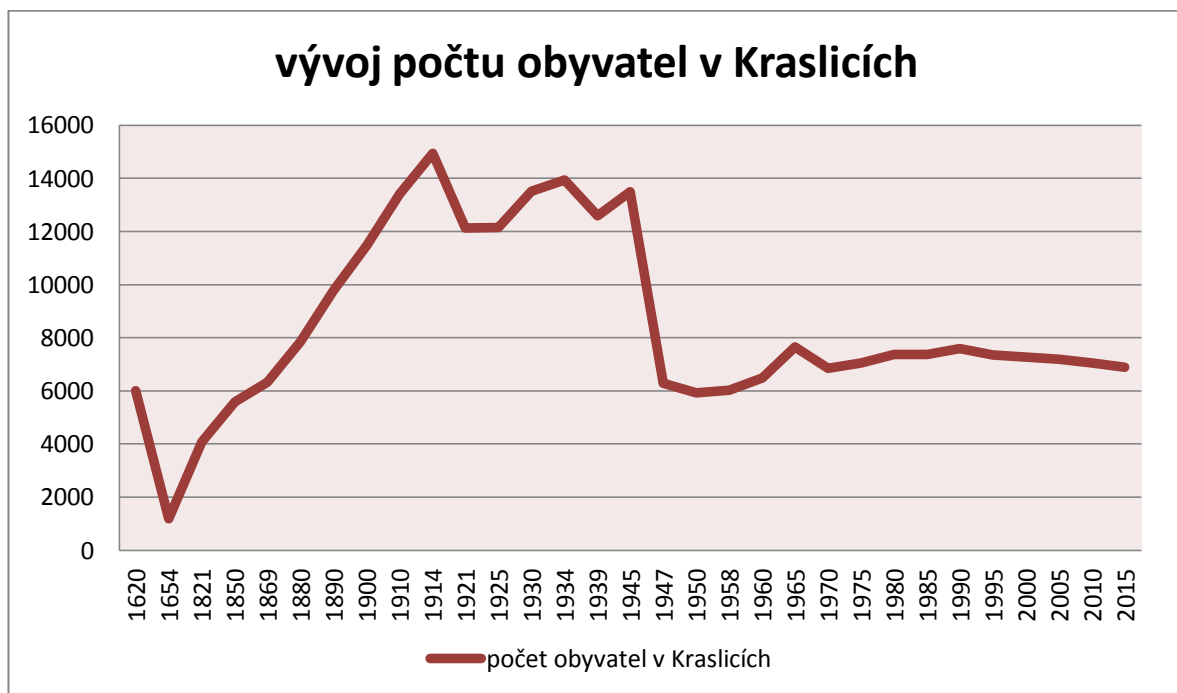
Obr. č. 50 – Graf vývoje katastrálního území v Kraslicích do r. 2015, zdroj: Archív, ČSÚ 2017

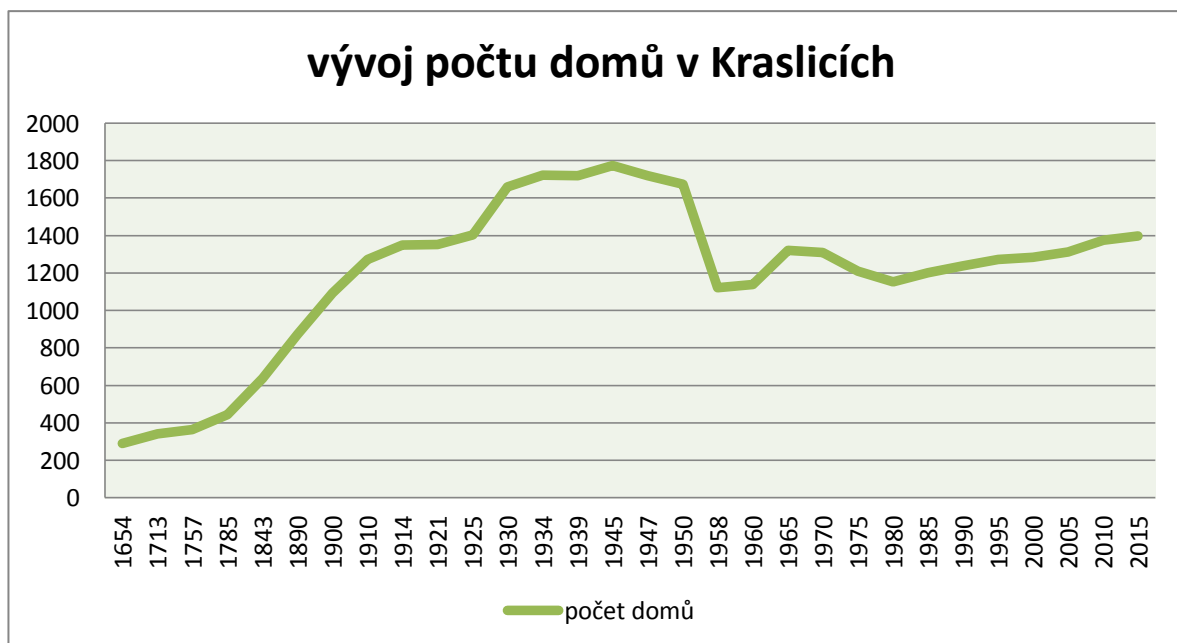
Obr. č. 51 – Graf vývoje zastavěného území města Kraslic do r. 2015, zdroj: Archiv, ČSÚ 2017

Obr. č. 52 – Graf vývoje hustoty obyvatel na ha zastavěného území do r. 2015, zdroj: Archiv, ČSÚ 2017

Obr. č. 53 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 2015, zdroj: Archív, ČSÚ 2017

Obr. č. 54 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 2015, zdroj: Archív, ČSÚ 2017

5.3. Vyhodnocení vývoje města

Pro celkové vyhodnocení vývoje města Kraslice je třeba si jednotlivé vývojové etapy města chronologicky vyhodnotit a objasnit příčiny, které vedly k prosperitě či úpadkům v jednotlivých fázích vývoje města.

Za první období ve vývoji města je možno označit dobu od vzniku města **okolo roku 1272 a zvláště roku 1370 do roku 1500**, kdy byly Kraslice povýšeny na město. V tuto dobu měly Kraslice podobu hornické osady, která se nacházela pod strážním hradem při obchodní cestě z Lokte do Saska. Roku 1412 byly Kraslice dobyty, což způsobilo zpomalení rozvoje a hospodářské prosperity. Do roku 1500 byly Kraslice ještě několikrát vypáleny. V tuto dobu se měnili majitelé města, politická situace byla nestabilní, počet obyvatel kolísal a počet domů se nezvyšoval.

Toto období lze charakterizovat, jako období hornických prvopočátků osady.

Dalším vývojovým obdobím v dějinách Kraslic, lze označit **období od roku 1500 do roku 1620**, kdy Kraslice získaly zhruba okolo roku 1520 horní privilegia od Ludvíka Jagellonského a roku 1530 Velké privilegium na těžbu stříbra, zlata a jiných kovů. Získáním privilegií pro těžbu a stabilizací politické situace, kdy se město dostalo do držení pánů ze Schönburků se projevilo přílivem horních kverků (podnikatelů v hornictví), kteří se ke konci 16. století hromadně stěhovali za prací a výdělkem do Kraslic. Významným prvkem pro vývoj města se také stalo oddělení kraslického panství od města (Augustem ze Schönburku v r. 1600), udělení práva vaření piva a kořalky a povolení obchodu se solí. Rozkvět města, které v roce 1620 mělo 6000 obyvatel, se projevil kladně na územním rozvoji města. Postavil se nový kostel, stavěly se nové domy, vznikaly nové pivovary, mlýny, byly vybudovány městské lázně, zakládaly se nové rybníky, vznikaly nové cechy a přidružené služby vztahující se k hornictví.

Uvedené období je možno charakterizovat, jako období hornické prosperity města, obdobím růstu s nárůstem počtu obyvatel, počtu domů a rozvíjejícím se územím a infrastruktury města.

Období 1620 – 1700 v Kraslicích bylo významné postupným utlumováním těžby nerostných surovin od roku 1634 také odchodem zámožných obyvatel a horních

podnikatelů z Kraslic do sousedního Saska z důvodu snižujících se těžby a rušení horních lén. Dalším důvodem odchodů obyvatel bylo zahájení katolických protireformací, které vyvrcholily roku 1666 prodejem kraslického panství Nosticům, kteří roku 1676 zavedli úplnou katolizaci zdejšího území a obyvatel. Z těchto náboženských důvodů odešli poslední kverkové a mistři do nedalekého Saska, kde nebyli potlačováni ve své víře. Důsledkem odchodů obyvatel bylo snižování se výdělků v hornictví a příjmů obyvatel závislých přímo i nepřímo na místním hornictví. Úplné zastavení hornické činnosti v Kraslicích nastalo okolo roku 1700. Poslední z důvodů úpadku města v tomto období byla Třicetiletá válka (1618 – 1648), která rovněž negativně ovlivnila prosperitu města.

Počet domů v tomto období klesl z 550 v roce 1620 na 291 v roce 1654 a na 290 domů v roce 1700. Počet obyvatel klesl z 6000 obyvatel v roce 1620 na 1185 v roce 1654 a na 1300 obyvatel v roce 1700. Mnoho domů v tomto období bylo opuštěno, vypáleno a zchátralo. Město stagnovalo a přestalo prosperovat.

Uvedené období je možno nazvat obdobím poznamenaným ukončením hornictví v Kraslicích, obdobím stagnace až úpadku města, poklesem počtu obyvatel ve městě, snižování počtu domů a rozsahu zástavby ve městě a snížení významu města Kraslice v regionu.

Období 1700 – 1800. Úpadek kraslického hornictví si vynutil v oblasti, kde půda a podnebí nevytvářely dost příznivé podmínky pro zemědělství, hledání nových zdrojů obživy. Místní obyvatelé je našli ve výrobě krajek, paličkování, pletařství, výrobě bílého povlakového zboží, knoflíkářství, výrobě hraček a ve výrobě hudebních nástrojů. Strojní výroba se v Kraslicích začala zavádět ve druhé polovině 18. století tkaním bavlny a výrobou hudebních nástrojů.

Město do poloviny 18. století ještě stagnovalo. V druhé polovině 18. století však nastal i vzhledem k zlepšující se ekonomické situaci a nahrazení hornictví jinými možnostmi výdělků rozvoj, který se pozitivně projevoval na výstavbě města a okolních vsí okolo Kraslic. Počet domů se zvýšil z 300 na 450 domů v roce 1800 a počet obyvatel z 1500 na 3500 v roce 1800.

Uvedené období je možno nazvat obdobím nástupu průmyslové výroby ve městě, ukončením stagnace a počátkem prosperity města při zvyšování hospodářského růstu s rozvíjející se zástavbou a rostoucím počtem obyvatel.

Období 1800 – 1914 je možno charakterizovat jako doba pro Kraslice mimořádně úspěšná. Zejména po roce 1848 se zde začal bouřlivě rozvíjet průmysl, čemuž pomohlo i v polovině 19. století zrušení poddanství a roboty. Vznikla železniční trať spojující Kraslice se Sokolovem a Klingenthalem, byla postavena státní silnice z Kraslic do Sokolova, ve městě se budovaly inženýrské sítě, stavěly se nové domy a budovy občanské vybavenosti. Kraslice se staly od roku 1850 politickým a soudním okresem.

Na začátku 20. století, se začaly stavět výstavní secesní vily místních majitelů fabrik a zámožných občanů, byly postaveny dva nové kostely a městská nemocnice, město se rozrůstalo z údolí do kopcovitých terénů zástavbou nižších rodinných domků, starší dřevěná zástavba uvnitř města byla bourána a nahrazována cihelnou zástavbou s několika nadzemními podlažími. V jižní části města vznikla nová čtvrť řadových domů. Okolo roku 1914 v Kraslicích bydlelo 14950 obyvatel a bylo zde evidováno 1348 domů, zastavěná plocha města činila 250ha a hustota obyvatelů byla 59,8 obyvatele / ha zastavěného území města.

Uvedené období lze nazvat obdobím bouřivého rozvoje průmyslu ve městě, nebo „zlatým obdobím města Kraslic“, „: město prosperovalo, hospodářství se dařilo, zvyšoval se počet obyvatelů a domů, ve městě se nacházela veškerá infrastruktura, Kraslice se staly správním centrem v Karlovarském kraji. Jednoduše období nejvyšší prosperity a růstu města Kraslice.

Období 1914 – 1945. K tomuto období by bylo možno přiřadit přívlastek „období politické nestability“. V tomto období vývoje města proběhly dvě světové války, z Rakouska - Uherska se Kraslice včlenily do Československé republiky, aby se v roce 1938, jako Sudety staly částí Německé říše.

V tomto období těsně po první světové válce a v následných letech docházelo na území Kraslic k mnoha dělnickým demonstracím z ekonomických i národnostních důvodů, které byly mnohdy krvavě potlačeny. V tomto období vypukla začátkem 30. let hospodářská krize, která Kraslice zasáhla s velkou intenzitou z důvodu zaměření místního průmyslu na export. Následovalo zavírání firem a propouštění zaměstnanců.

Mezi roky 1930 – 1938 byla v Kraslicích jedna z nejvyšších nezaměstnaností v Československu, kdy stát tuto oblast nikterak nepodporoval. Místní obyvatelé začali chodit do sousedního Německa za prací a následoval logický odklon obyvatel z ekonomických i národnostních důvodů k Německu. Za druhé světové války byla

ekonomika města poměrně stabilní, mnoho místních firem pracovalo pro válečný průmysl a muži, kteří odešli na frontu, byli nahrazeni zajatci nebo místními ženami.

Město se po stránce zastavování nových ploch pro domy vyvíjelo poměrně nerovnoměrně, kdy po vypuknutí první světové války se územní rozvoj a výstavba nových domů výrazně zpomalila, následně se začala zrychlovat zvláště od roku 1925 do roku 1930, poté územní rozvoj města zpomalila světová hospodářská krize. K dalšímu většímu nárůstu počtu domů došlo od roku 1939, který trval až do roku 1945. V roce 1945 měly Kraslice nejvíce evidovaných staveb ve své historii, a to 1774. Výstavba nových domů od 1914 -1945 se skládala především z výstavby menších rodinných domů v okrajových částech a kopcovitých terénech města, i když výjimkou nebyla ani výstavba budov občanské vybavenosti v centru města (budova hejtmanství z r. 1922).

Po stránce demografického vývoje města došlo v tomto období rovněž k disproporcím v počtu obyvatel. Po první světové válce se snížil počet obyvatel ze zhruba 15000 na 12000, poté ve dvacátých letech počet obyvatel stagnoval. Ve třicátých letech se počet obyvatel zprvu zvyšoval, poté kolísal od 12600 obyvatel do 14000 obyvatel.

Uvedené období v historii Kraslic je možno charakterizovat jako období politické nestability a politických změn, obdobím hospodářských výkyvů, kdy konjunkturu města zastavila světová válka a po té hospodářská krize. Po územní stránce město rostlo, zvyšoval se počet domů s různou intenzitou v jednotlivých obdobích. Počet obyvatel v Kraslicích kolísal a proti minulému období 1800 - 1914 se snížil.

Období 1945 – 1975. V tomto období vývoje města došlo téměř na kompletní výměnu obyvatelů města Kraslic, kteří až na malé výjimky byli odsunuti a z německé majority se stala minoritní skupina obyvatel. Nahrazení, byli převážně českými obyvateli. Druhá vlna odchodů z města se uskutečnila po roce 1968. V té době se dvakrát změnil režim v roce 1945 a 1948. Kraslice přestaly být v roce 1960 okresem a staly se součástí okresu Sokolov v Západočeském kraji.

Hospodářství města po roce 1945 bylo centralizováno do 4 velkých národních podniků (Amati, Krajka, Triola a Autobrzdý), které podnikaly v tradičních kraslických oborech a to výrobě hudebních nástrojů, textilním průmyslu a strojírenstvím se zaměřením na automobilový průmysl. Ekonomická situace ve městě v těchto letech byla poměrně stabilní, kdy se jednotlivé podniky potýkaly spíše s nedostatkem pracovníků a pro jejich získání se stavěly byty v panelových sídlištích.

Z hlediska územního vývoje města došlo k největším změnám v historii města, kdy bylo zbouráno do roku 1958 zhruba 650 domů převážně starších, zchátralých a neobydlených. Místo nich byly nově ve třech etapách (1958 – 1961, 1963 – 1967, 1974 - 1978) postavena tři panelová sídliště s výškovými panelovými domy, ve střední, jižní a severní části města. Ve městě bylo rovněž zbouráno mnoho budov občanské vybavenosti, hotely, školy a restaurace a na jejich místech byly postaveny nové (nová škola, kulturní dům). Začaly se rovněž řešit inženýrské sítě a občanská infrastruktura. Počet domů v tomto období výrazně poklesl, změnil se celkový vzhled města, historická střední, severní i jižní část města v různé intenzitě byla nahrazena panelovými sídlišti. Počet obyvatel se oproti minulému období rapidně snížil, kdy z 13600 obyvatel poklesl na 6000 – 7500 obyvatel podle toho, jak počet obyvatel kolísal mezi jednotlivými roky.

Uvedené období v dějinách města Kraslic je možno charakterizovat jako období poválečné s výměnou obyvatelstva, změnou vzhledu a struktury města, obdobím úbytku obyvatel a domů, dobou ekonomických změn, centralizací výroby do státních podniků. Toto období v historii Kraslic bych proto nazval pokusem o „restart“ obnovou ekonomické základny a výstavbou panelových sídlišť po předchozí devastaci vyvolané úpadkem města a poklesem počtu obyvatelstva a domů.

Období 1975 – 1990. Uvedené období znamenalo pro Kraslice změnu výměry správního území, které se rozrostlo v roce 1976 na 82km² připojením okolních osad k městu. V roce 1989 přišla změna režimu, která se projevila především v uvolnění hraničního pásma.

Ekonomická a hospodářská situace ve městě byla poměrně stabilní, výstavba města pokračovala zbouráním poslední historické části středu města a vybudováním sídliště Kraslice – Střed s výškovými panelovými domy, které se rozkládají na obou březích řeky Svatavy.

Zástavba města pokračovala výstavbou samostatných rodinných domů v okrajových částech města, Na vyhlídce, Horní předměstí a využívány byly rovněž proluky ve městě. Počet obyvatel ve městě i přidružením osad k městu se nepatrně zvýšil v řádech stovek obyvatel (ze 7000 na 7600 obyvatel) v roce 1990. Počet domů, nepatrně za uvedené období stoupl.

Uvedené období je možno charakterizovat, jako období, kdy byla dokončena přeměna středu města na poslední panelové sídliště a tím došlo k definitivnímu odstranění historického jádra města. Počet obyvatel v tomto období mírně stoupl,

proti minulému období, stejně jako počet domů. Toto období bych i přes mírný nárůst nazval obdobím náznaku konsolidace v daných podmínkách.

Období 1990 – 2015. Poslední období ve vývoji města je možno posuzovat z mnoha pohledů. Z pohledu politické situace ve městě došlo v tomto období k mnoha turbulencím, kdy hlavně z počátku 90. let docházelo k divokým privatizacím ve městě, skupování majetku vlivnými skupinami a celkovému zadlužování města i přes lobby dosazených starostů.

Tento trend po roce 2000 pomalu ustal a v současné době Kraslice hospodaří s vyrovnaným rozpočtem a dluhy z minulosti jsou úspěšně spláceny.

Po ekonomické stránce došlo po roce 1989 k privatizacím jednotlivých podniků a následné transformaci na tržní hospodářství, které vyvolalo vlny propuštění a zvyšování nezaměstnanosti, která se v tomto regionu stala jednou z nejvyšších z celé republiky. Nezaměstnanost se v současné době i v tomto regionu podařilo snížit z důvodu hospodářského růstu v posledních letech, ale i možností najít si práci v sousedním Německu.

Další z pohledů a to velmi důležitý je pohled ekologický. V tomto období se podařilo odkanalizovat celé území města, vystavět centrální čističku odpadních vod, ovzduší ve městě se zlepšilo rozšířením plynofikace města.

Z pohledu územního rozvoje je pro toto období charakteristická individuální výstavba rodinných domů, kdy od roku 1989 po dokončení sídliště Střed, již nebyl postavený žádný bytový dům. Nové obchodní stavby vznikaly především jako nákupní centra s parkovišti.

Jako samostatnou kapitolu lze brát výstavbu obchodního centra v Hraničné s restauracemi a pumpami. Obchodní centrum vznikalo postupně od 90. let, nejdříve jako vietnamské tržiště se stánky, až do současné podoby komerční zóny. Podařilo se mnoho domů zrekonstruovat, dát domům nové fasády včetně nových fasád panelových domů.

Poslední období vývoje města bych charakterizoval, jako období individuální výstavby rodinných domů, oprav a rekonstrukcí jednotlivých domů ve městě a obdobím ekologické očisty města. Obdobím mírného růstu co do počtu domů se snižováním počtu obyvatel města. Hlavním zdrojem prosperity města se stal, přeshraniční styk.

TABULKA HODNOCENÍ PROSPERITY MĚSTA KRASLICE V ČASE

období	charakteristika	vyhodnocení
1370 - 1500	období hornických prvopočátků města	období stagnace města
1500 - 1620	období hornické prosperity města s nárůstem obyvatel a domů ve městě	období prosperity města
1620 - 1700	ukončení hornictví ve městě snižování počtu obyvatel a domů	období úpadku města
1700 - 1800	nástup průmyslové výroby ve městě rozvíjející se zástavba a počet obyvatel	období mírné prosperity města
1800 - 1914	období bouřlivého rozvoje hospodářství ve městě, zvyšování zástavby a obyvatel	období prosperity města
1914 - 1945	období politické nestability, hospodář. výkyvů, počet domů se zvyšoval, počet obyvatel klesal	období mírné prosperity města
1945 - 1975	období výměny obyvatelstva, bourání města, úbytku obyvatel a domů, výstaveb panelových sídlišť, změny vzhledu města	období úpadku města
1975 - 1990	období dokončení panelové výstavby středu města, mírné zvýšení počtu obyvatel a domů	období stagnace města
1990 - 2015	období politických změn, hospodářských změn, zlepšení životního prostředí, oprav města, úbytku obyvatel, individuálních výstaveb rodinných domů, zvyšování počtu domů	období mírné prosperity města

Obr. č. 55 – Tabulka hodnocení vývoje Kraslic v čase do r. 2015, zdroj: Autor 2017

5.4. Ovlivnění vývoje města Kraslice územním plánováním

Územní plány, návrhy územních plánů, polohové, upravovací, či regulační plány, které jsou spjaty s Kraslicemi je možno evidovat v různých formách, až od počátku 30. let. Bohužel, se zde v archivech nedochovaly dokumenty z počátku 20. století z důvodu bouřlivé doby a politických změn, kterými město prošlo.

Prvním dokumentem, který je možno prozkoumat, je v roce 1933 vydaný regulační plán (Lage Regulierungsplan der Stadtgemeinde Graslitz vom Jahre 1933), který se opíral o stavební zákon z 1.8.1889 L.G. B1 N° 5.

V období po roce 1945 byl vydán Návrh plánu rozvoje města Kraslice na období 1961 – 1965. V roce 1970 byl vydán předběžný návrh SÚP Terplanem Praha, jako

předběžný návrh před vydáním SÚP, který byl v roce 1975 vypracován Stavoprojektem v Plzni. Tento SÚP byl v platnosti do roku 1993, kdy byl vypracován nový SÚP architektem Zochem a byl v platnosti do konce roku 2015.

Příkladem přizpůsobování územního plánování krátkozrakým „realitám“ a následným ovlivněním vývoje města územním plánem bych uvedl změnu využití zástavby středu města Kraslice, kdy ještě v předběžném návrhu územního plánu, který vypracovala firma Terplan Praha z roku 1970, měla zůstat zástavba historického středu v původní podobě se svými historickými domy a uspořádáním v původních ulicích města. Výstavba nových bytových domů měla být koncipována ve stávajících prolukách a svahové části města. Změnu přinesl nový územní plán z roku 1975, který vypracoval Stavoprojekt Plzeň a navrhl výstavbu panelového sídliště Kraslice – Střed s 384 novými bytovými jednotkami ve výškových panelových bytových domech. Tato změna znamenala bourání a zánik zbývajících historického centra města, která byla realizována výstavbou panelového sídliště v letech 1984 – 1989.

V uvedené změně v koncepci a umístění výstavby bytových domů, kdy se ustoupilo od umístění bytových domů v prolukách a okrajových svahových terénech města, bych viděl zásadní ovlivnění urbanistické koncepce Kraslic diktátem stavební výroby, kterému územní plán Stavoprojektu Plzeň podlehl.

Jako druhý příklad ovlivnění územním plánem lze uvést příklad ze současné doby města Kraslice. Podle územního plánů vypracovaných architektem Zochem z roku 1993, který byl přijat v roce 1996, se uvádí, že v návrhu zástavby pro budoucí období byla mimo jiných částí města, které byly určeny jako plochy pro výstavbu rodinných domků určena i lokalita Kraslice – Hraničná, kde by výstavba měla vypadat takto: „ bude se jednat o izolované rodinné domy s výměrou parcely cca. 1000m² se zastavěnou plochou cca 120m² s podkrovím a výškou hřebene maximálně 10m a s dodatkem, *že tato lokalita je určena pouze pro bydlení a není zde možno situovat jakékoliv živnosti, služby.*“

V současné době se zde nachází 3 čerpací stanice pohonných hmot, několik velikých restaurací a několik nákupních center. Bydlení v navrhovaném uspořádání se zde nevyskytuje. Původní koncepce územního plánu v prostoru Hraničné tedy byla prostřednictvím jeho změn zcela opuštěna.

Zde bych uvedl, že se jedná o příklad změny územního plánu v průběhu jeho platnosti, při kterém došlo k zásadní změně využití území při příjezdu z Německa do

České republiky do Kraslic, kdy z uvažované bytové zóny pro výstavbu rodinných domů, se změnou územního plánu stala pouze komerční zóna využívaná hlavně občany navazujícího města Klingenthal.

5.5. Diskuse

Pro celkovou představu o vývoji města z pohledu územního vývoje se musíme vrátit do prvopočátku historie města, kdy Kraslice měly podobu osady, která se krčila pod strážním hradem u obchodní cesty, následovalo povýšení na město a etapa hornické prosperity města, která skončila úpadkem a následné znovu budováním města s jinými výrobními odvětvími, až na úplný vrchol prosperity města, která byla následně utlumena světovými válkami a hospodářskou krizí, až po výměnu obyvatelstva a fyzickou změnu města, která přetrvala až do dnešní doby.

Ano, tím vším si Kraslice prošly od svého založení do dnešní doby, kdy se měnili majitelé města, vlády, státy a politické režimy a každá změna zanechala v historii města svojí stopu. Po celkovém zhodnocení vývoje města z pohledu územních změn a urbanistické koncepce města v jeho historii je možno říct, že nejvýraznějšími územními změnami prošlo město Kraslice v období 1945 – 1990 a jsou to změny bohužel převážně negativní, ke kterým se vyjádřil i K. Kuča a L. Zeman ve své publikaci *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III. díl* z roku 1998, kde ke Kraslicím autoři přidali svá hodnocení změn v tomto období a uvedli.

„Kraslice se staly jedním z nejsmutnějších dokladů úpadku urbanismu a architektury, který tehdejší Československo prožívalo. Úpadek zde byl podtržen neexistencí vazeb nových osídlenců se zdejšími prostředím a často záměrnou snahou o vymazání výrazně německého vzhledu města. Úpadek byl ještě zvětšený izolovaností Kraslic, kdy Kraslice žily jako značně izolovaná enkláva, a k pozitivním změnám dosud nedošlo ani v 90. letech 20. století.“

S tímto hodnocením autorů publikace v mnohém souhlasím, ale přesto můj pohled na Kraslice byl trochu jiný, kdy jako místní rodák a „krasličák“ jsem je viděl v jiném světle z pohledu člověka, který se zde narodil. Žiji zde do dnešní doby a část historie města jsem sám prožil, a proto z mého subjektivního pohledu mi Kraslice nikdy nepřišly, jako ošklivé a izolované.

Tento pohled si bohužel po vypracování diplomové práce musím poněkud opravit a s množstvím prostudovaných fotografií starých Kraslic, map, plánů či textů, ať z archivu, literatury, nebo ústního podání si připustit, že Kraslice se současnou

zástavbou, se opravdu staly dokladem urbanistického a architektonického úpadku, který nezvratně negativně změnil, po staletí budovanou architekturu města.

Nakonec po prostudování všech dostupných materiálů, které jsem měl k dispozici, jsem dospěl k názoru, že Kraslice se ve své historii nevyvíjely vždy k prospěchu svých obyvatel, ale většinou zde svojí roli hrála politická a ekonomická moc, která v jednotlivých etapách vývoje města a je jedno v jaké době či režimu, určovala směr vývoje města a územní plán se z části stal prostředkem ekonomické a politické moci elitních skupin.

6. Závěr

Na závěr diplomové práce bych shrnul výsledky, které byly získány po vyhodnocení jednotlivých etap vývoje města. Město Kraslice se územně vyvíjelo v jednotlivých historických etapách, vždy v závislosti na ekonomické a politické situace města, které v jednotlivých obdobích vývoje města určovaly počty obyvatel, postavených domů a plochu zástavby. Porovnání proběhlo již v kapitole vyhodnocení vývoje města, přesto bych chtěl uvést období ve vývoji města, které se nejvýrazněji pozitivně a negativně podílely na vývoji města.

Při porovnání jednotlivých období vývoje města bylo vyhodnoceno období od roku 1800 – 1914 jako nejúspěšnější, ve kterém město rostlo a nejvýznamněji se urbanisticky vyvíjelo. V tomto období vznikaly nejvýznamnější stavby ve městě včetně budov občanské vybavenosti nebo sakrálních staveb. Hospodářství města bylo na vzestupu a ve městě se uplatňovaly nové výrobní obory.

Urbanisticky nejhorší obdobím ve vývoji města bylo vyhodnoceno období po roce 1945, které významně a nevratně změnilo tvář města k horšímu a rozbilo celkovou koncepci města. Tento negativní vývoj souvisel s výměnou a výsledným úbytkem obyvatel města s důsledky ve snížení počtů domů, a s izolací města vyvolanou neprostupností hranice.

Současnost a budoucnost ve vývoji města bych viděl celkem pozitivně, vzhledem k rapidnímu zlepšení životního prostředí ve městě v posledním období (voda, vzduch, odpady) a tím pádem naplnění ekologického pilíře trvale udržitelného rozvoje. Dalším pozitivním faktem je růst individuální výstavby rodinných domů v katastru města s následným zlepšováním úrovně bydlení ve městě. Dále bych viděl jako pozitivum rozvíjející se kulturní a spolkovou činnost včetně oprav významných míst historie Kraslic. Negativem při vývoji města však stále zůstává snižování počtu obyvatel, stárnutí místní populace, odchody mladých obyvatelů do

větších měst a lobby politických a ekonomických skupin s možností změnit územní plán ve svůj prospěch.

Na závěr bych vyhodnotil otázku týkající se ovlivnění vývoje města územním plánem. Uvedené příklady prokázaly, že územní plánování může změnit vývoj města, ale rozhodující jsou ekonomické a politické rámce, v nichž se územní plánování pohybuje. Toto v případě Kraslic devastace historické středové části města a její přeměna na panelové sídliště, stejně jako změna okrajového území města na komerční zónu.

7. Přehled literatury a zdrojů

BEHRENS W., 1972: Limits of Growth. Universe Books, London, 205 s.

FRANCIS M., 2003: Urban open space: Designing for user needs. Island Press, Washington. 85 s.

DEMEK J., 1965: Geomorfologie Českých zemí. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 336 s.

GEOREAL, 2012: Územně analytické podklady obce s rozšířenou působností Kraslice. MÚ Kraslice, Kraslice, 126 s.

JÁCHYMOVSKÝ V., 1970: Kraslice město hudebních nástrojů, kraje a přírodních krás. MNV Kraslice, 105 s.

JOHN J., KOTĚŠOVEC V., 2003: Sokolovsko 1890 – 1950 (přes půl století). Výtvarné a grafické studio OKO, Svatava, 238 s.

KADLEC K., 2014: Územní plán Kraslice. Město Kraslice, Kraslice, 80 s.

KOLB K., 1956: Graslitz Die klingende Stadt - Ein Blick in unsere Heimat. Kolb K verlag, Dettingen am Main, 265 s.

KOTĚŠOVEC V., 2013: Kraslická čítanka. Azus Březová s.r.o., Březová, 316 s.

- KOTĚŠOVEC V., 2011: Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka. Nakladatelství Ostrov, Ostrov, 290 s.
- KOTĚŠOVEC V., 2015: Album vzpomínek. Město Kraslice. Kraslice, 251 s.
- KOTĚŠOVEC V., 2006: Kraslická kronika. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 340 s.
- KUČA K., ZEMAN L., 1998: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Díl. Libri s.r.o., Praha, 952 s.
- LYNCH K., 2004: Obraz města/The Image of the City. Bova Polygon, Praha, 290 s.
- MAIER, K., 2000: Územní plánování. Vydavatelství ČVUT, Praha 85 s.
- MAIER K. a kol., 2013: Udržitelný rozvoj území. Grada Publishing a.s., 253 s.
- MAIER K., 2005: Hospodaření a rozvoj českých měst 1850 – 1938. Academia, Praha, 374 s.
- MIKŠÍČEK P., 2007: Zmizelé sudety – Das Verschwundene Sudetenland. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 728 s.
- STAVOPROJEKT, 1975: Směrný územní plán Kraslic – Koncept. Krajská projektová organizace, Plzeň, 60s.
- TERPLAN, 1970: Směrný územní plán města Kraslic. Státní ústav pro územní plánování, Praha, 30 s.
- ZOCH K., 1993: Územní plán sídelního útvaru Kraslice – návrh ÚPN – SÚ. Studio Z, Plzeň, 68 s

INTERNETOVÉ ZDROJE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2017: *Veřejná databáze ČSÚ*, Český statistický úřad, cit. 2. 2. 2017, online: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>

MVČR, 2016: *Počty obyvatel v obcích*, Ministerstvo vnitra České republiky, cit. 2. 2. 2016, online: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>.

NÁRODNÍ GEOPORTÁL INSPIRE, 2016: *Geoportal*, Cenia 2015-2016, online: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/map>.

STÁTNI OKRESNÍ ARCHIV JINDŘICHOVICE – textová část

- Demolice objektů v Kraslicích 1945 – 1949. Pořadové číslo 711.6, 26 s.
- Územní plánování a výstavba obcí 1949 - 1952. Pořadové číslo 127, 17 s.
- Bytová výstavba v Kraslicích 1953. Pořadové číslo 715, 5 s.
- Územní plánování 1957 – 1958. Pořadové číslo PK/20, 14 s.
- Plány rozvoje obce Kraslice 1958. Pořadové číslo vnitř/20, 17 s.
- Řízení územního plánování 1959 – 1960. Pořadové číslo výst./154/24a, 7s.
- Směrný územní plán města 1970 – 1972. Pořadové číslo 154/24, 18 s.
- Regulierungsplan der Stadtgemeinde Graslitz. Pořadové číslo R/33, 12s.
- Erläuterungsbericht Regulier.der Stadt Graslitz. Pořadové číslo R/34, 14s.

STÁTNI OKRESNÍ ARCHIV JINDŘICHOVICE – mapová část

- Stadtplan Graslitz 1919. Pořadové číslo 18. 4s.
- Übersichtsolan der Bergstadt Graslitz 1919. Pořadové číslo 19. 2s.
- Plan von Graslitz 1924. Pořadové číslo M13. 1s.
- Lagerplan der Stadt Graslitz 1931. Pořadové číslo 33. 4s.
- Stadtplan Graslitz 1937. Pořadové číslo 2. 6s.
- Zastavovací plán arch. Köstler, 1942 – 1943. Pořadové číslo 58. 2s.
- Demolice objektů 1945 – 1949. Pořadové číslo 711.6
- Polohopisný plán obce Kraslice 1946. Pořadové číslo M 1.
- Polohopisný plán obce Kraslice 1948. Pořadové číslo M 3.
- Plán obce Kraslice 1950. Pořadové číslo M 5.

- Plány úprav města na rok 1951. Pořadové číslo 127.
- Plán obce Kraslice 1954. Pořadové číslo M 8.
- Bytová výstavba 1958. Pořadové číslo 715.
- Plány rozvoje obce 1958. Pořadové číslo vnitř./20.
- Řízení v územním plánování 1959 – 1960. Pořadové číslo PK/20.
- Směrný územní plán obce Kraslice 1970. Pořadové číslo M 10.

SEZNAM ZÁKONU

- Dekret č. 121/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory.
- Dekret č. 5/1945 Sb. Dekret o neplatnosti některých majetkově – právních jednání z doby nesvobody.
- Zákon č. 280/1949 Sb. Zákon o územním plánování a výstavbě obcí.
- Zákon č. 84/1958 Sb. Zákon o územním plánování.
- Zákon č. 36/1960 Sb. Zákon o územním členění státu.
- Zákon č. 65/1960 Sb. Zákon o národních výborech.
- Zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky.
- Zákon č. 50/1976 Sb. Zákon o územním plánování a stavebním řádu.
- Zákon č. 183/2006 Sb. Zákon o územním plánování a stavebním řádu v platném znění.

8. Seznam obrázků

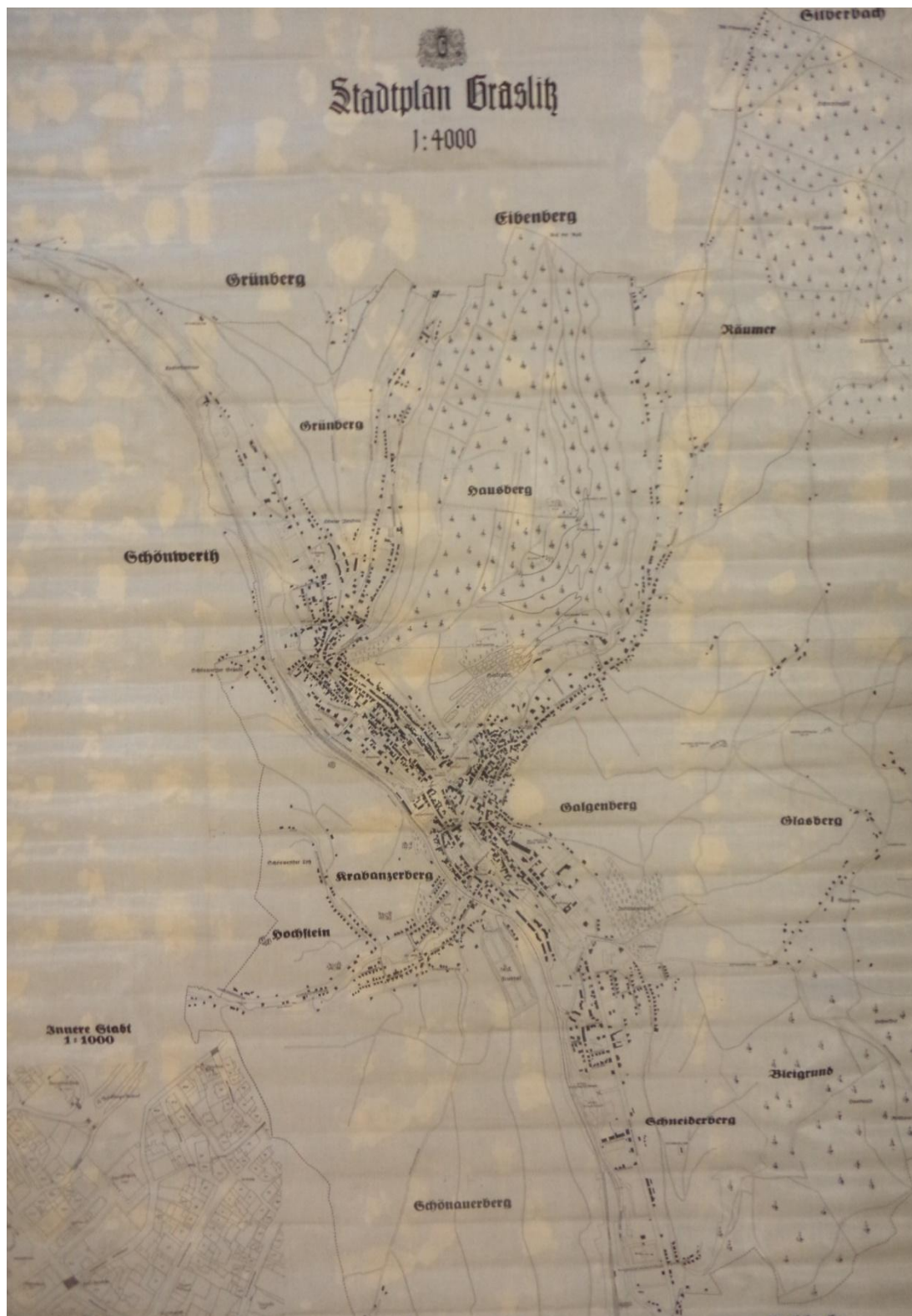
- Obr. č. 1 – Podoba současného a minulého znaku města.
- Obr. č. 2 – Pohled na současné Kraslice.
- Obr. č. 3 – Geomorfologická mapa.
- Obr. č. 4 – Geologická mapa Kraslic a okolí.
- Obr. č. 5 – Mapa stabilního katastru 1842
- Obr. č. 6 – Mapa hlavních ulic a náměstí Kraslic 1842
- Obr. č. 7 – Foto dochovaných bedněných a hrázděných domků v Kraslicích.
- Obr. č. 8 – Slavnostní otevření horního nádraží v r. 1886
- Obr. č. 9 – Současná podoba novorománského kostela.
- Obr. č. 10 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1900
- Obr. č. 11 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1900
- Obr. č. 12 – Secesní vila R. Breinla současná podoba
- Obr. č. 13 – Secesní vila W. Fuchse obr. z r. 1904 minulá a současná podoba.
- Obr. č. 14 – Situační mapky změny náměstí v r. 1900 a 1920

- Obr. č. 15 – Městská jatka a elektrárna z r. 1905
- Obr. č. 16 – Evangelistický kostel současná podoba.
- Obr. č. 17 – Domy v ulici Kaiserstrasse dnes Dukelská r.1910 a 2017
- Obr. č. 18 – Zástavba v jižní části města r. 1910 minulá a současná podoba.
- Obr. č. 19 – Zástavba RD u nemocnice z r. 1912
- Obr. č. 20 – Zástavba středu města z r. 1910
- Obr. č. 21 – Zástavba severní části města z r. 1910
- Obr. č. 22 – Současná zástavba ve směru na Bublavu, detail vchodových dveří zobraz. RD
- Obr. č. 23 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1921
- Obr. č. 24 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1921
- Obr. č. 25 – Budova okresního hejtmánství, dnes městského úřadu z r. 2016 a 1922
- Obr. č. 26 – Budova nemocenské pojišťovny z roku 1922
- Obr. č. 27 – Mapa využití zastavěných ploch v Kraslicích v r. 1924
- Obr. č. 28 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1930
- Obr. č. 29 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1930
- Obr. č. 30 – Návrh zástavby středu města arch. Köstlera z r. 1941
- Obr. č. 31 – Návrh typu lidového domku arch. Köstlera z r. 1942
- Obr. č. 32 – Studie zástavby středu města arch. Köstlera z r. 1941
- Obr. č. 33 – Návrh zástavby středu města arch. Köstlera z r. 1942
- Obr. č. 34 – Kraslice střed města v r. 1936
- Obr. č. 35 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1945
- Obr. č. 36 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1945
- Obr. č. 37 – Graf změn složení obyvatelstva Kraslic v letech 1945 – 1947
- Obr. č. 38 – Tabulka plánovaných demolicí v jednotlivých ulicích města roku 1947
- Obr. č. 39 – Mapa výstavby bytových domů Kraslice střed v letech 1958 – 1961
- Obr. č. 40 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1960
- Obr. č. 41 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1960
- Obr. č. 42 – Mapa výstavby sídliště Kraslice Sever v letech 1974 – 1978
- Obr. č. 43 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1975
- Obr. č. 44 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1975
- Obr. č. 45 – Mapa výstavby sídliště Kraslice střed v letech 1984 – 1989
- Obr. č. 46 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 1990
- Obr. č. 47 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 1990
- Obr. č. 48 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 2015
- Obr. č. 49 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 2015
- Obr. č. 50 – Graf vývoje katastrálního území v Kraslicích do r. 2015
- Obr. č. 51 – Graf vývoje zastavěného území města Kraslic do r. 2015
- Obr. č. 52 – Graf vývoje hustoty obyvatel na ha zastavěného území do r. 2015
- Obr. č. 53 – Graf vývoje počtu obyvatel v Kraslicích do r. 2015
- Obr. č. 54 – Graf vývoje počtu domů v Kraslicích do r. 2015
- Obr. č. 55 – Tabulka hodnocení vývoje Kraslic v čase do r. 2015

9. Přílohy

Příloha č. 1 – mapa Kraslic z r. 1924

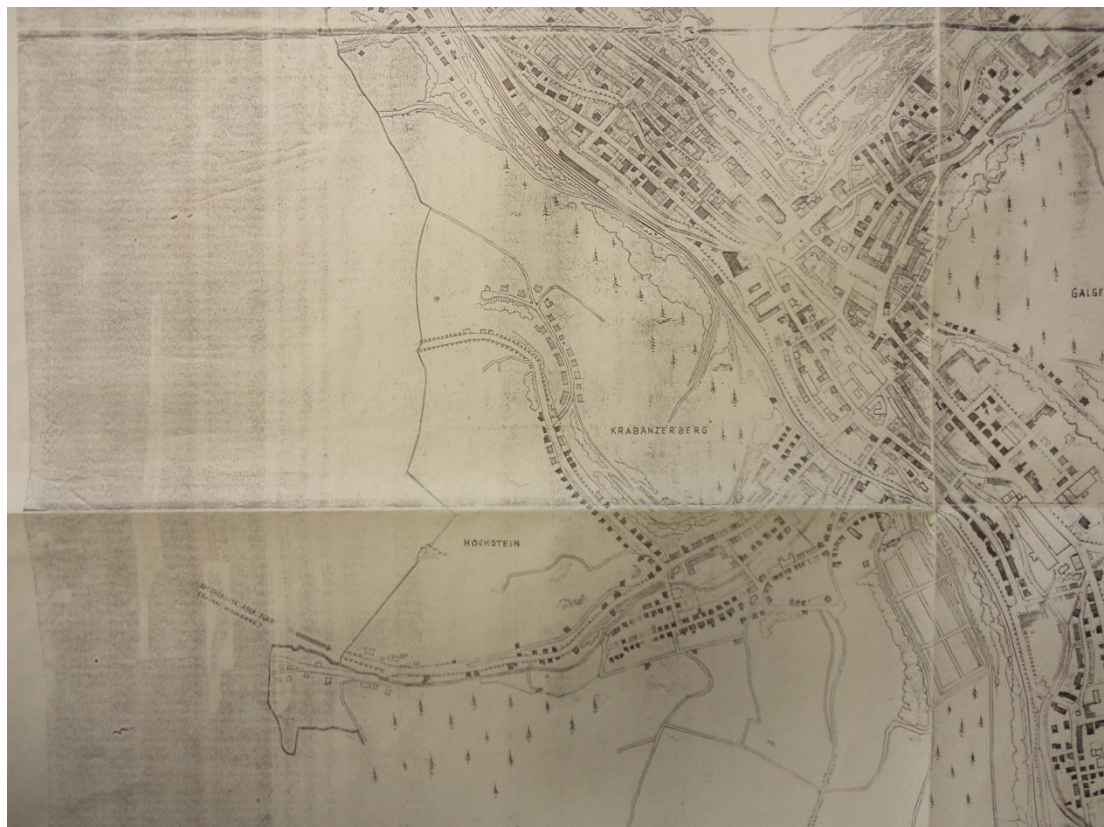

Příloha č. 2 – plán zástavby města Kraslic z r. 1931

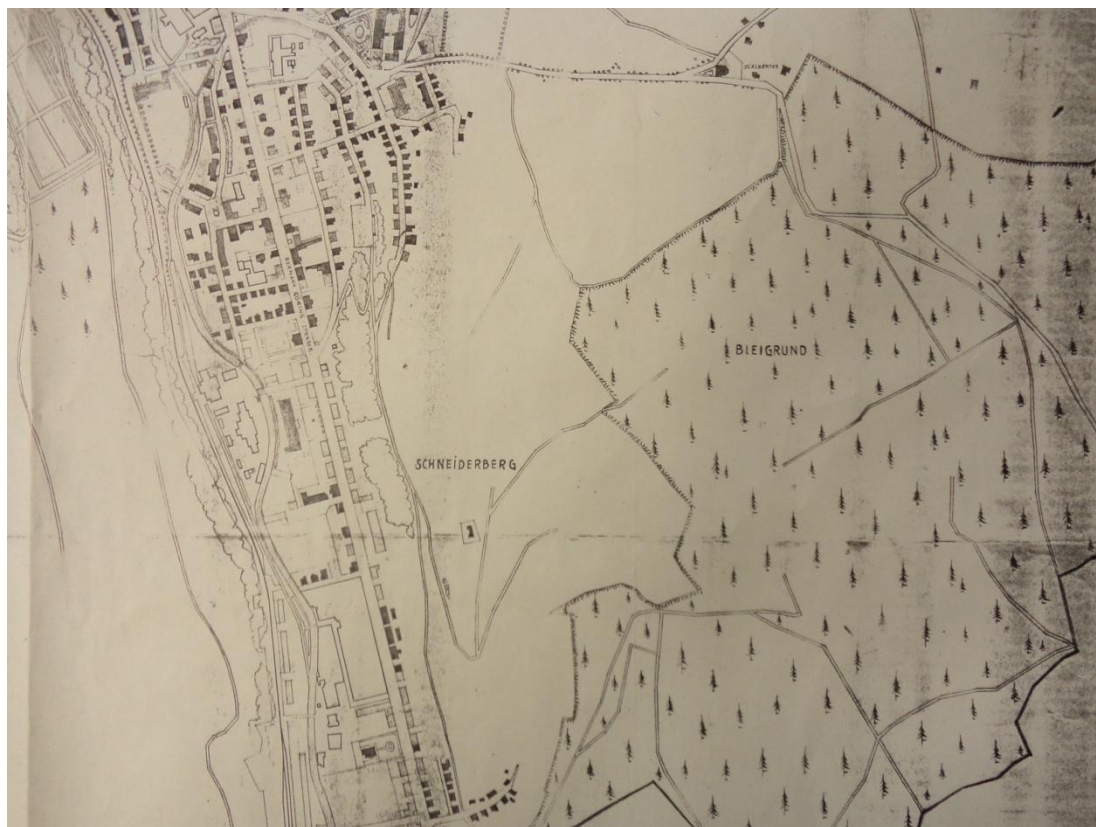

Příloha č. 3 – mapa Kraslic z r. 1937

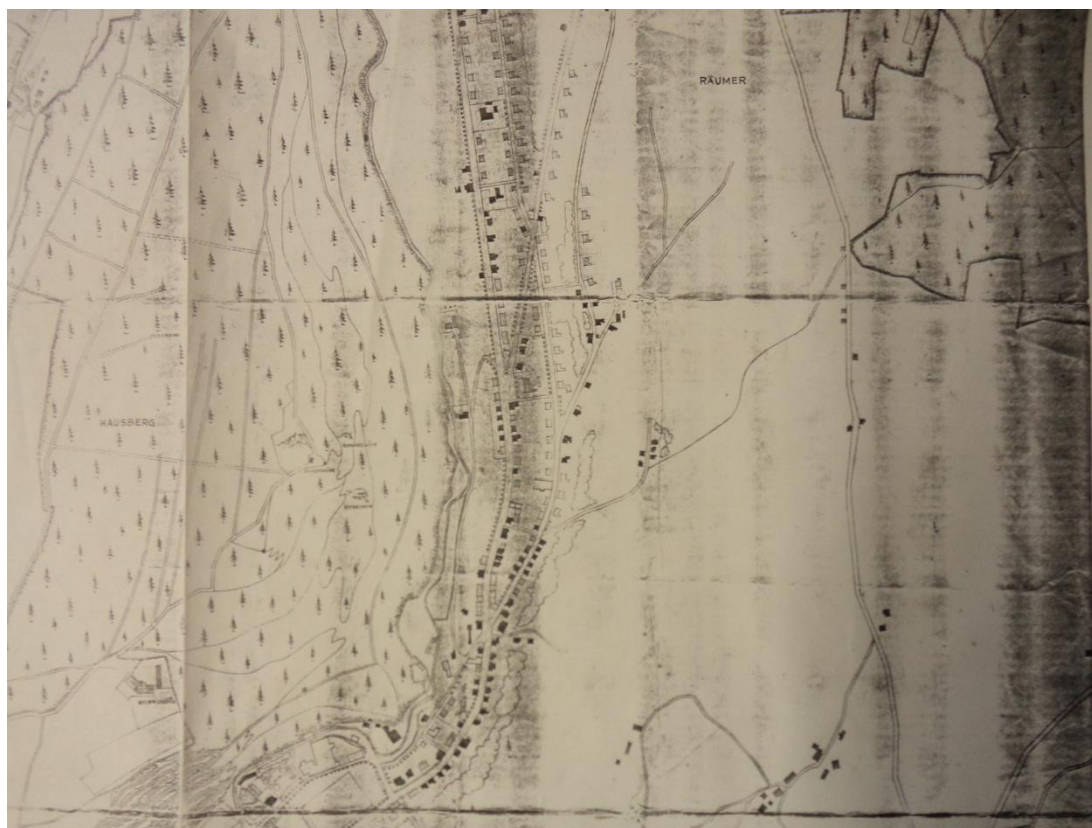

Příloha č. 4 – severní a střední část města na plánu výstavby Kraslic architekta Köstlera z r. 1941- 1942

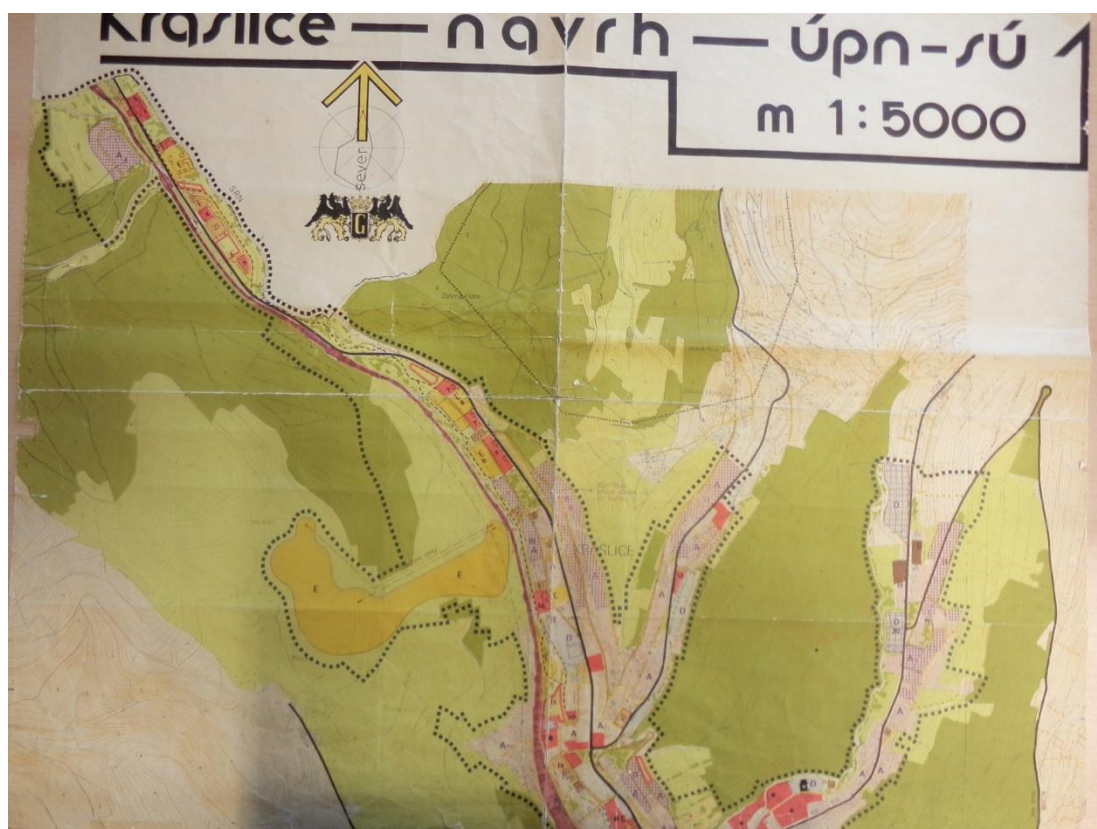

Příloha č. 5 – jižní část města na plánu výstavby Kraslic architekta Köstlera z r. 1941- 1942

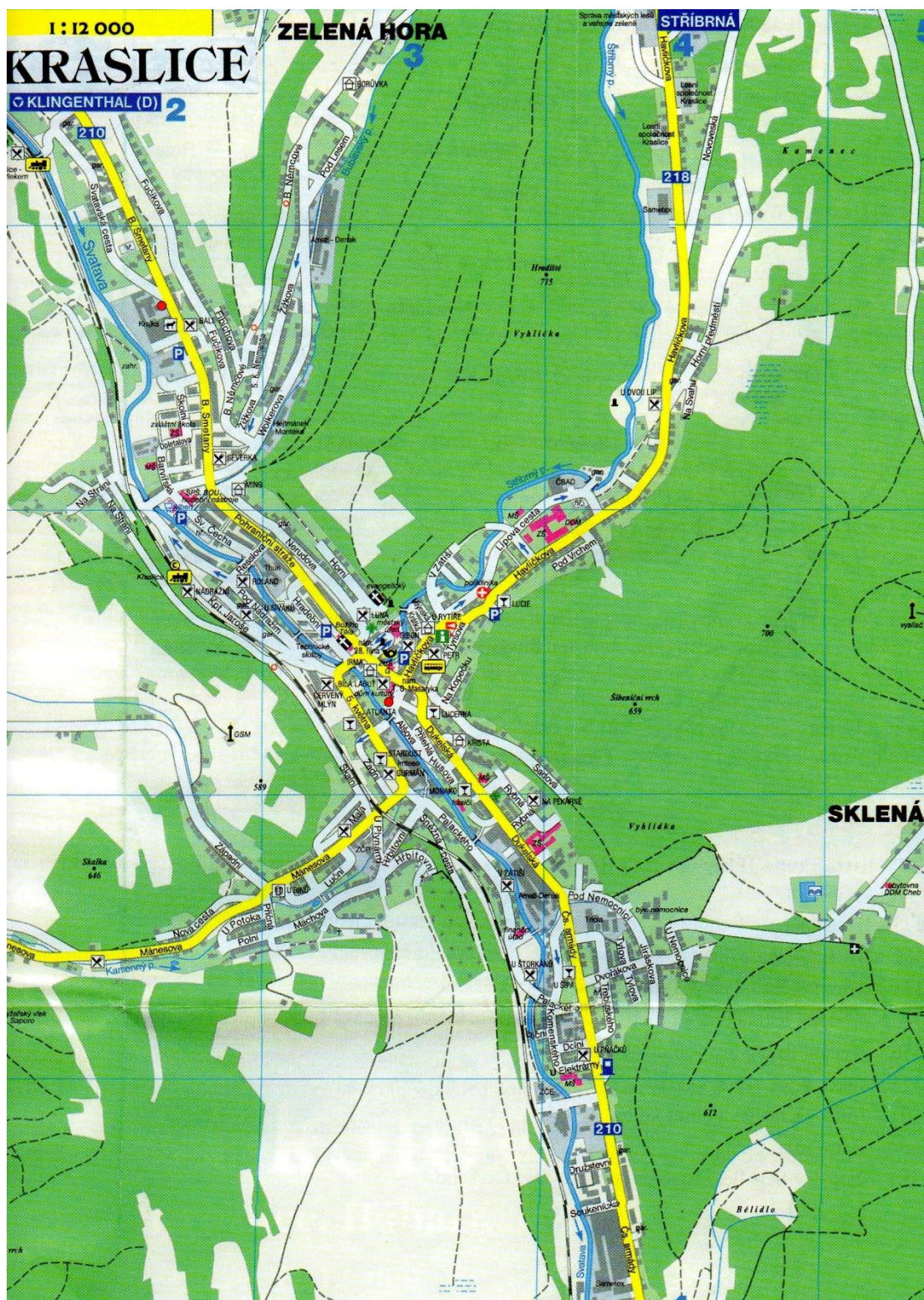

Příloha č. 6 – východní část města na plánu výstavby Kraslic architekta Köstlera z r. 1941- 1942

Příloha č. 8 – návrh ÚPn – SÚ Studia Z - Plzeň severní a střední část Kraslic z r. 1993

Příloha č. 9 – mapa Kraslic z r. 2015